

ลิเกฮูลู : กรณีศึกษาคณะอาเภะป อุมาร์ อาเภะปยู
อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

ปริญาพนธ์
ของ
ณัฏฐาพร หอมแหม่ม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
มีนาคม 2548

ลิเกฮูลู : กรณีศึกษาคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู
อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

บทคัดย่อ
ของ
ณัฏฐาพร หอมแฉ่ม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
มีนาคม 2548

ณัฐพร หอมแถม. (2548). *ลิเกฮูลู : กรณีศึกษาคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี*. ปรินูญานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยวิทยาคติวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม:รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุณานนท์. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เล่ารัตนอารีย์

ปรินูญานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมาย คือ

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน ในจังหวัดปัตตานี
2. เพื่อวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน ในจังหวัดปัตตานี

ผลการวิจัยพบว่า

1. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี โดยส่วนมากเป็นวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางศาสนาอิสลาม เช่น การแต่งกาย ภาษา พิธีกรรมทางศาสนา และประเพณีความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

2. ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี พบว่ามีการสร้างความเข้มแข็งอยู่ในระดับยั่งยืน โดยวิเคราะห์ตามแนวคิดทฤษฎีของศาสตราจารย์ประเวศ วะสี ซึ่งสรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านเศรษฐกิจ

ลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี มีรายได้โดยตรงจากการแสดงลิเกฮูลู และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข

2.2 ด้านสังคม

ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่ลานมีการพบปะกันทางสังคมและศาสนา คอยให้ความช่วยเหลือปรึกษาหารือซึ่งกันและกัน

2.3 ด้านจิตวิญญาณ

การจัดงานประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันของหมู่บ้านแม่ลานในทุกๆ ครอบครัว แสดงให้เห็นถึงความมีจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง

2.4 ด้านการปกครอง

มีการจัดการฝึกซ้อม และประชุมกลุ่มของคณะลิเกฮูลู ซึ่งนำไปสู่การร่วมมือในด้านการจัดการแสดง และความมีระเบียบในคณะลิเกฮูลู

โดยภาพรวมแล้วปรากฏว่าวัฒนธรรมการแสดงลิเกฮูลูของคณะอาเนาะปู อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอมะละแคว จังหวัดปัตตานี ยังคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม ดำรงความเป็นไทยได้อย่างแท้จริง อีกทั้งสามารถพยากรณ์ถึงความยั่งยืนของลิเกฮูลูในสังคมชาวอิสลามในอำเภอมะละแคว จังหวัดปัตตานี

DEKAE HULU CULTURE : A CASE STUDY OF ARNORE EURMAR ARNOREPUYU
GROUP, MAELAN DISTRICT, PUTTANEE PROVINCE.

AN ABSTRACT
BY
NUTTHAPORN HOMCHAEM

Presented in partial fulfillment of the requirements
For the Master of Fine Arts degree in Ethnomusicology
At Srinakharinwirot University
March 2005

Nutthaporn Homchaem. (2005). *Dekae Hulu culture: A case study of Arnore Eurmar Arnorepuyu group, Maelan district, Pattani province*. Master Thesis, M.F.A. (Ethnomusicology). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Assoc.Prof. Kanchana Intarasunanont, Asist.Prof. Prateep Lountrattana-ari.

The objectives of this ethnomusicological research were:

1. To study culture of Dekae Hulu culture : of Arnore Eurmar Arnorepuyu group, Maelan district, Pattani province.
2. To analyze the strength of culture of Dekae Hulu culture : of Arnore Eurmar Arnorepuyu group, Maelan district, Pattani province.

The findings of this study were:

1. The culture of Dekae Hulu culture : of Arnore Eurmar Arnorepuyu group, Maelan district, Pattani province mostly related to Islamic culture in terms of costumes, languages, rites, traditions and beliefs, which are inherited since ancient times.
2. The strength of culture of Dekae Hulu culture : of Arnore Eurmar Arnorepuyu group, Maelan district, Pattani province, following the theory of Prof. Prawes Vasri, can be concluded that:
 - 2.1 Economic way : Dekae Hulu culture : of Arnore Eurmar Arnorepuyu group, Maelan district, Pattani province, had got enough income from their performances and they could be happy in their life in social.
 - 2.2 Social way : Maelan villagers had chances to help and exchange their knowledge to each other.
 - 2.3 Spiritual way : the villagers had Islamic ceremonies which can be shown that they are deep in spiritual ways.
 - 2.4 Political way : they had got a community for practicing and meeting which bring about to the participating for the performances and the systematizations in the discourse of Dekae.

In conclusion, Dekae Hulu culture : of Arnore Eurmar Arnorepuyu group, Maelan district, Pattani province has been performing its main function in transmitting the ethic culture. This culture is considered one of the most strongest Islamic culture which is also predicted that this culture will be sustainable.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

ลิเกฮูลู : กรณีศึกษาคณะอาเนาะเป อุมาร์อาเนาะปูยู
อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

ของ
นางสาวณัฏฐาพร หอมแหม่ม

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)
วันที่ เดือน พ.ศ 2548

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ กาญจนา อินทรสุนานนท์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประทีป เล้ารัตนอารีย์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รุจี ศรีสมบัติ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ชิ้นนี้สำเร็จลงได้ด้วยพระคุณของมารดา บิดา ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติพี่น้องที่ส่งเสริมให้ข้าพเจ้ามีแรงบันดาลใจให้ประพฤติปฏิบัติในด้านการศึกษา เพื่อจะนำผลของการศึกษามาพัฒนาองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดลงสู่ชนรุ่นหลัง

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณชาวบ้านหมู่บ้านแม่ลาน อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานีและศิลปินลูกหลานทุกๆ ท่านเป็นอย่างสูง ที่ให้ข้อมูลและให้การต้อนรับเป็นอย่างดีแก่ข้าพเจ้า อาทิ อาจารย์ วาที ทรัพย์สิน ตำแหน่งรองคณบดี คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, อาจารย์จิราพร บัวผุด อาจารย์สอนวิชาดนตรีไทย สถาบันภาษา คณะอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตภูเก็ต, ผู้ใหญ่บ้านโตะ ยี่กาจิ, อาจารย์ยูโตะ ป่อทอง, นายจิรวัฒน์ โชคนิมิตเหมวัตร และคณะลูกเสือลูกคณะอาเนาะปู อุมาร์ อาเนาะปูญะทุกๆ คน

ขอขอบพระคุณ ประธานกรรมการ รองศาสตราจารย์ กาญจนา อินทรสุณานนท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ ขอขอบพระคุณ ดร.สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์ รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประทีป เล้ารัตนอารีย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุจิ ศรีสมบัติ ที่คอยชี้แนะ และให้คำแนะนำอันเป็นทางสว่างทางปัญญาแก่ข้าพเจ้า

ขอขอบพระคุณเพื่อนร่วมรหัส 44 ทุกๆ คนที่สร้างแรงบันดาลใจให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ณัฐฐาพร หอมแหม่ม

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	5
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	5
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
เอกสารและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง.....	7
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
3 วิธีการดำเนินงานวิจัย.....	15
วิธีการศึกษาค้นคว้า.....	15
ขั้นรวบรวมข้อมูล.....	15
อุปกรณ์และเครื่องมือในการเก็บข้อมูล.....	16
ขั้นศึกษาข้อมูล.....	16
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	16
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	18
ลิเกฮูลูและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดง.....	19
วัฒนธรรมการแต่งกาย.....	21
วัฒนธรรมทางด้านภาษา.....	22
พิธีกรรมของชาวไทยมุสลิม.....	23
ประวัติลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี.....	27
เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงลิเกฮูลู.....	45
บทเพลงที่ใช้ในพิธีกรรม.....	52
บทเพลงที่ใช้ในการแสดงลิเกฮูลู.....	56
เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงลิเกฮูลู.....	61

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะเปยู อ. แม่ลาน จ. ปัตตานี.....	63
5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	72
สรุปผล.....	72
อภิปรายผล.....	75
ข้อเสนอแนะ.....	75
บรรณานุกรม.....	76
ภาคผนวก.....	80
ภาคผนวก ก. ปัตตานีในปัจจุบัน.....	81
ภาคผนวก ข. ข้อมูลจำเพาะของอำเภอแม่ลาน.....	85
ภาคผนวก ค. แบบสัมภาษณ์บุคคลทางวัฒนธรรม.....	88
ภาคผนวก ง. รายนามผู้ให้ข้อมูล.....	94
ภาคผนวก จ. กิจกรรมการฝึกซ้อมและการแสดงของคณะลิเกฮูลู.....	96
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	102

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 นายโชะ ยีกาจิ หัวหน้าคณะ, นายฮามะ ดามัน ลูกคู่.....	35
2 นายดลเลาะ ดามัน ลูกคู่, นายสือดี แดเมาะ ลูกคู่.....	36
3 นายนาเซ ยูโชะ นักดนตรี/ลูกคู่, นายสามัน หายีลาเต๊ะ นักร้อง,ลูกคู่.....	37
4 ด.ช.ดลเลาะ โต๊ะเตะ ลูกคู่, ด.ช.ปากอรี เจ๊ะมะ ลูกคู่.....	38
5 นายมะฮามะ ยูโชะ ลูกคู่, นายบุญส่ง บุญเทพ ลูกคู่.....	39
6 นายสาหะ ยูโชะ ลูกคู่, นายยา สือฮี ลูกคู่.....	40
7 เด็กชายอาแว สือฮี ลูกคู่, นายอึดตื้อนาน ยีกาจิ ลูกคู่.....	41
8 นายมะโต๊ะเตะ โต๊ะเตะ นักดนตรี.....	42
9 นายอูมา แขวงเส้น นักร้อง.....	43
10 นายมอฮาหมัดซอรี อาบู นักดนตรี.....	44
11 บานอ	45
12 ด้านหน้าของบานอ.....	46
13 บานอออเนาะ.....	47
14 โหมง.....	48
15 โหม่ง.....	49
16 ลูกแซก.....	50
17 จิ้ง.....	51
18 เครื่องแต่งกายผู้ชายที่ใช้ในการแสดงลิเกฮูลู.....	61
19 เครื่องแต่งกายผู้หญิงที่ใช้ในการแสดงลิเกฮูลู.....	62
20 แผนที่แสดงที่ตั้งจังหวัดปัตตานี.....	83
21 แผนที่แสดงอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี.....	87
22 การแสดงลิเกฮูลูของคณะอาเนาะปู อุมาร์ อาเนาะปู.....	84

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
23 การตั้งแถวของลูกคู่หน้ากระดานบนเวที.....	84
24 นายโษะ ยีกาจิ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านแม่ลาน และหัวหน้าคณะลิเกฮูลู มาดูแลความเรียบร้อยขณะฝึกซ้อม.....	85
25 บรรยายภาพความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่บ้านแม่ลาน.....	86
26 สถานที่ฝึกซ้อมของลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู.....	86
27 สถานที่แวดล้อมขณะฝึกซ้อมลิเกฮูลู.....	87
28 เยาวชนและผู้ปกครองในหมู่บ้านแม่ลาน มาร่วมฝึกซ้อมลิเกฮูลูอย่างพร้อมเพรียง....	87
29-30 การฝึกซ้อมลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย	88

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคมที่มีมานาน เป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้จากกรอบมรดกสั่งสอน ในฐานะที่เป็นสมาชิกสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อยู่ร่วมกันในกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ ที่ทำให้สังคมมีระเบียบแบบแผนและมีความสุข ปกติแล้วคำว่าวัฒนธรรมมักจะใช้พูดกันเป็นประจำเพราะคนที่มีวัฒนธรรมกับคนที่ไม่มีนั้นต่างกัน โดยบุคคลจะต้องประพฤติตนให้เหมาะสม ตามสภาพของสังคมและวัฒนธรรม วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งสร้างขึ้นโดยมนุษย์ มนุษย์จะเป็นผู้สร้างทำนุบำรุง ถ่ายทอดและเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรม มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีวัฒนธรรมคือ มีวิธีการเรียนรู้ รับช่วงสืบทอดกันมาได้และสร้างสรรค์เพิ่มเติม การที่มนุษย์สามารถสร้างวัฒนธรรมได้ดีก็เพราะมนุษย์มีลักษณะทางกายและจิตใจเป็นพิเศษเหนือกว่าสัตว์ทั้งปวงและสิ่งนี้เองทำให้มนุษย์แตกต่างกับสัตว์ เพราะวัฒนธรรมทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์อย่างแท้จริง (สุพัตรา สุภาพ . 2523 : 139 - 140)

วัฒนธรรมภาษาไทยตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2528 ได้ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึงลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียวเจริญงอกงาม ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีงามที่มนุษย์ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมานั่นเองวัฒนธรรมของชนชาติต่างๆ จึงมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีการยอมรับและปฏิบัติ แต่ถ้าวัฒนธรรมนั้นๆ ถูกทอดทิ้งเปลี่ยนแปลงไปหรือมีการยอมรับวัฒนธรรมอื่นๆ เข้ามาปฏิบัติ อาจทำให้วัฒนธรรมนั้นๆ สูญหายไปหรือเกิดความผิดเพี้ยนขึ้น ทำให้ต้องมีการศึกษาทางด้านวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

วัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส จะได้รับอิทธิพลจากการละเล่นจากชวา มลายูเข้ามาประสมอยู่มาก เช่น สีละ, ลิเกฮูลู, มะโย่ง, ลิเกป่า, ดาระ, ร่องแงง เป็นต้น กลุ่มท้องถิ่น 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มนี้ภาษาราชการได้ใช้คำว่า “คนไทยมุสลิม” ซึ่งเป็นกลุ่มคนไทยนับถือศาสนาอิสลาม อันได้แก่ ปัตตานี, นราธิวาส และยะลา ขนบธรรมเนียมของชนกลุ่มนี้คล้ายคลึงกับชาวมลายูเซีย ทั้งนี้เพราะอาณาเขตติดต่อกัน ภาษาที่ใช้พูดเป็นภาษายาวี ส่วนการสื่อสารของคนในพื้นที่แห่งนี้ คือ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส หากใช้ภาษาไทยจะใช้ภาษากลางสื่อความหมาย (เสาวภา ไพทยวัฒน์ . 2538 : 50-53) ในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้แก่จังหวัดยะลา นราธิวาสและปัตตานี ที่ซึ่งมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะผสมผสานกันระหว่างกลุ่มไทยพุทธ มุสลิม และกลุ่มคนจีน วิถีจากการดำเนินชีวิตของคนทั้งสามกลุ่ม แม้ว่าจะมีแนวทางปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่แตกต่างกัน แต่ในความต่างของศาสนานี้เองทำให้มีสังคมของกลุ่มคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิตของคนในสังคมที่ขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมทางศาสนาที่แตกต่างกัน แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (วาทิ ทรัพย์สิน . 2546 : 63 - 66)

ปัตตานีเป็นจังหวัดหนึ่งในจังหวัดแถบชายแดนภาคใต้ที่มีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามอยู่มากกว่าชาวไทยพุทธ ประวัติความเป็นมาของเมืองปัตตานีจากหนังสือ “ตำนานเมืองปัตตานี” (SEJARAH KERAJAAN MELAYU PLANI) ของอิบรอฮีมซุกรีซึ่งแปลเป็นภาษาไทยโดย หะสัน หมักหมานและทางมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีได้จัดพิมพ์ขึ้น กล่าวว่าที่จริงดินแดนที่มีนามว่า ดินแดนมลายูนั้นมีได้หมายความว่าชนชาวมลายูเป็นชนชาติแรกที่อาศัยอยู่ เพราะชาวมลายูเป็นชนชาติหลังสุดที่อาศัยอยู่ แต่ทว่าเคยมีชาวฮินดูและชาวสยามเข้ามามีอำนาจอยู่ก่อนที่ชาวมลายูจะเข้ามา ชาวฮินดูที่เดินทางทางน้ำสู่ฝั่งตะวันออกของเอเชียเข้าสู่แหลมมลายูและหมู่เกาะทะเลใต้ เช่น เกาะสุมาตรา ชวา บาห์ลี บรูไน สยาม กัมพูชา และอานาม พวกฮินดูทำให้ชนพื้นเมืองแถบนี้ นับถือศาสนาพราหมณ์และพุทธ นิกายมหายาน เมื่อประมาณ 2 พันปีล่วงมาแล้ว ส่วนชาวสยามเคลื่อนย้ายเข้าสู่ดินแดนมลายู ในช่วงระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 4 และที่ 5 และต่อมาชาวสยามมีอำนาจเหนือชาวฮินดู ได้นำความเจริญก้าวหน้ามาสู่บ้านเมืองทางตอนใต้ของมลายู สำหรับชาวมลายูนั้น บรรพบุรุษเดิมอยู่ที่เกาะเปเรจหรือเกาะสุมาตรา ชาวมลายูก็เคยนับถือศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา นิกายมหายานมาก่อน จะเห็นได้ว่าบรรพบุรุษของไทยพุทธและไทยมุสลิมในภาคใต้ ต่างก็เคยนับถือศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนา กันมาก่อนทั้งเคยมีความสัมพันธ์กันในการปกครอง มีสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติคล้ายคลึงกัน อันเป็นเหตุให้มีวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งเป็นวัฒนธรรมร่วม สืบต่อกันมาช้านาน

ดังนั้นจึงสามารถจะกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมในจังหวัดปัตตานีมีการผสมผสานกันระหว่างศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ วัฒนธรรมในจังหวัดปัตตานีจึงมีการผสมผสานกัน ระหว่างวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะชาวไทยมุสลิมนั้นจะดำเนินชีวิตตามรูปแบบที่ได้กำหนดไว้ ในขอบข่ายของคัมภีร์อัล - กุรอาน และรูปแบบการปฏิบัติซุนนะห์ของท่านศาสดามูฮัมมัด (ศ็อล ฯ) จึงอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมอิสลามนั้นเป็นสิ่งสืบเนื่องจากศาสนาอิสลามโดยตรงในทุกกรณี (วีระ บำรุงรักษา . 2531 : 18) ทำให้รูปแบบการแสดง และการละเล่นต่าง ๆ ของชาวไทยมุสลิมค่อนข้างมีกฎระเบียบตามข้อบัญญัติของศาสนาอิสลาม หรือสามารถอนุโลมได้บางกรณี เช่น การแสดงลิเกฮูลูของชาวไทยมุสลิม ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีอยู่มากมายหลายคณะ ในอำเภอต่าง ๆ โดยเฉพาะในจังหวัดปัตตานี มีการจัดประกวดลิเกฮูลูในงานกาชาดประจำปี เป็นการแสดงการร้องเพลงโดยใช้ภาษายาวี ซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่น ปัจจุบันมีการปรับปรุงโดยใช้ภาษาไทยในการร้องเพลง เพื่อให้สามารถฟังเข้าใจได้ง่ายขึ้น เป็นการแสดงที่สื่อให้เห็นถึงพลังของความสัมพันธ์ของคนในชุมชนชาวไทยมุสลิมที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน แตกต่างกับการแสดงประเภทอื่นที่มีจุดเด่นที่ความไพเราะและความสวยงามเป็นสำคัญ

ลิเกฮูลู เป็นเพลงพื้นบ้านภาคใต้ เรียกอีกอย่างว่า ดิเกร์ เป็นศัพท์เปอร์เซีย ผู้รับงานท่านกล่าวว่า ลิเกฮูลู เอาแบบอย่างการเล่นลำตัดของไทยมาผสม บางท่านเล่าว่า สมัยพระยาปกครอง 7 หัวเมืองถ้ามีงานพิธีต่าง ๆ เช่น เข้าสูหนัด และ มาแกปูล๊ะ พระยาเมืองต่าง ๆ มาร่วมพิธีและชมการแสดง เช่น มะโย่ง, มโนห์รา และละโป ซึ่ง “ละโป” นี้คือ ลิเกฮูลูเป็นการร้องเพลงลำตัดภาษาอาหรับและเรียกว่า “ซีเกิร์มรฮาแบ” การร้องเป็นภาษาอาหรับถึงแม้จะไพเราะแต่คนไม่เข้าใจ จึงนำเนื้อเพลงภาษาพื้นเมืองตีเข้ากับร่ำมะนาจึงกลายมาเป็น ลิเกฮูลู ในปัจจุบันการตั้งวงหรือตั้งคณะลิเกฮูลู ซึ่งเหมือนการตั้งคณะลำตัด

หรือเพลงน้อย คณะหนึ่งมีลูกคู่ประมาณ 10 - 12 คน ผู้ร้องเพลงประจำคณะอย่างน้อยคณะละ 2 - 3 คน แต่เดิมผู้แสดงเป็นชายล้วน แต่ในปัจจุบันมีการให้ผู้หญิงร่วมแสดงด้วย นอกจากนั้นอาจจะมีนักร้องภายนอกวงมาสมทบร่วมสนุกด้วยซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนดูที่สนุกสนานอยากร่วมวงก็จะได้รับอนุญาตจากคณะเล็กน้อยๆ กับการเล่นเพลงบอกภาคใต้ (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ : 2542)

นอกจากนี้ลิเกฮูลู ยังเป็นสื่อที่จะสอดแทรกเนื้อหาต่างๆ ของงานนั้นๆ เช่น ในพิธีสühnut จะร้องเพื่ออบรมสั่งสอน กล่อมเกลาคิดใจของคนเข้าพิธีสühnut บอกว่าเขาถึงวัยแล้วที่จะเป็นชายมุสลิมที่สมบูรณ์อีกทั้งยังสอดแทรกเนื้อหาอื่น ๆ เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, การติดยาของเด็กวัยรุ่น, ปัญหาต่างๆ ที่เกิดในหมู่บ้าน ซึ่งเปรียบเสมือนการกระจายข่าวให้คนที่มาในงานได้รับรู้ด้วย ในอดีตลิเกฮูลูยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายนัก เพราะจะแสดงกันเฉพาะในแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านภาษา เพราะมุสลิมส่วนใหญ่ที่พูดภาษายาวีได้ จะเป็นชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ชายแดนภาคใต้เป็นส่วนมาก นอกจากนี้ในข้อบัญญัติของศาสนาอิสลาม ในคัมภีร์อัลกุรอานบท “อัล - สะดีษ” ความว่า

อัลลอฮ์ฮุอักบัร

ลาอิลลาฮะอิลลัลลอฮ์ มุฮัมมะดुरรอซูลุลลอฮ์

จงทราบเถิดว่าชีวิตภายในโลกนี้เป็นแต่เพียง

การเล่นและการมหรสพ การพุดพล่อย ๆ ที่ไร้สาระ

การประดับประดาเพื่อความงาม

การคุยโอ้อวดระหว่างพวกสุเจ้า และการแข่งชิงดีกัน

ในเรื่องทรัพย์สินสมบัติและลูกหลาน

ชีวิตเปรียบเสมือนผักหญ้าภายหลังฝน

การเจริญงอกงามก็เป็นที่ยืนยมนินทาต่อผู้ดูแลรักษา

แต่เมื่อน้ำเหือดแห้งหมดแล้ว สุเจ้าก็จะ

เหี่ยวแห้งเปลี่ยนเป็นสีเหลือง แล้วกลายเป็นหญ้าแห้งไป

และในโลกก็จะมีมัจจุราญอย่างเจ็บแสบ

และมีการอภัยโทษกับความเอนดูเมตตาด้วยจากอัลเลาะห์

ส่วนชีวิตในโลกนี้เป็นแต่เรื่องของความหลงเท่านั้น

จากบทอัล - สะดีษ นี้เป็นที่วิจารณ์กันในกลุ่มชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามว่า การเล่นลิเกฮูลูนี้ ผิดข้อบัญญัติของศาสนาอิสลามหรือไม่ จากการสัมภาษณ์หัวหน้าคณะลิเกฮูลู คือ นายยูโซะ ฮุมาร์ หัวหน้าลิเกฮูลู เกี่ยวกับข้อบัญญัตินี้ ก็ได้ความว่า การแสดงลิเกฮูลูเป็นการแสดงเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน สร้างประโยชน์ให้กับชุมชน และผู้แสดงก็คือ พี่น้องชาวมุสลิมของเรา ดังนั้นการแสดงลิเกฮูลูนี้จึงเป็นข้ออนุโลม เพราะถือว่าเป็นบาปที่บริสุทธิ์ คือ ถึงแม้จะเป็นบาปก็เป็นบาปที่ไม่ร้ายแรง เนื่องจากเป็น การทำความดี คือ มีการสอดแทรกหลักคำสอน คือ แนะนำสิ่งที่ดีงามให้กับผู้อื่น แต่ก็ยังมีผู้เคร่งครัดใน ศาสนาบางคนไม่เห็นด้วย อย่างไรก็ตามการแสดงลิเกฮูลูในปัจจุบันก็ยังสามารถหาชมได้ตามงานต่างๆ ใน

แถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจุบันมีหน่วยราชการ และเอกชนต่าง ๆ ให้ความสนใจในการแสดงลิเกฮูลูนี้มากขึ้น โดยนำลิเกฮูลูมาเป็นสื่อกลางเพื่อให้ความรู้กับชาวบ้าน เช่น กระทรวงสาธารณสุข นำลิเกฮูลูมาเป็นสื่อในการให้ข่าวสารกับประชาชน เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพร่างกาย หรือกระจายข่าวสารต่างๆ การรณรงค์ประชาธิปไตย ให้ไปเลือกตั้ง เป็นต้น ด้านเอกชนก็มีการนำลิเกฮูลูมาปรับเปลี่ยนการแสดง บทร้องเพื่อการเผยแพร่สื่อทางโทรทัศน์ในโฆษณา DTAC “ชุดสำนึกบ้านเกิด” เป็นที่ภาคภูมิใจของชุมชนชาวไทยมุสลิมภาคใต้ ลิเกฮูลูจึงเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้นในปัจจุบัน และตรงนี้เองที่ทำให้ภาครัฐเริ่มให้ความสนใจในการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ที่เรียกว่า “ลิเกฮูลู”

งานวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะเปยู อำเภอมะละแควน้อย จังหวัดปัตตานี เนื่องจากมีการพัฒนาการแสดงและเทคนิคการแสดงอย่างต่อเนื่องศิลปินลิเกฮูลูนี้เรียกว่า ศิลปินพื้นบ้าน ซึ่งเป็นผู้สืบสานวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านที่มีมายาวนานและสืบทอดมาจนทุกวันนี้ นอกจากนี้ยังมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้าน การแสดงเพราะลิเกฮูลูจะมีการร้องโต้ตอบซึ่งไหวชิงพริบกัน โดยใช้ไหวพริบบัญญัติ ดังนั้นเมื่อมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งติดขัด หรือโต้ตอบไม่ทัน อีกฝ่ายก็จะช่วยเหลือเพื่อให้สามารถแสดงต่อได้จนเสร็จสิ้นการแสดง หรือในการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมต่าง ๆ ของศาสนาอิสลามก็จะมีการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ซึ่งทำให้เห็นถึงความสามัคคี และพลังของวัฒนธรรมของสมาชิกในอำเภอนี้

ผู้วิจัยตระหนักและเห็นคุณค่าของการแสดงพื้นบ้านลิเกฮูลูของชาวไทยมุสลิมไม่ต้องการให้สิ่งเหล่านี้สูญไป และไม่อยากให้มีการปิดกั้นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ดั่งเดิมโดยเอาคำว่าศาสนาเป็นตัวกำหนดกับผู้ที่ต้องการจะศึกษา หรือสืบทอดการแสดงลิเกฮูลูที่เป็นของชาวไทยมุสลิม แม้อดีตการแสดงลิเกฮูลูจะไม่เป็นที่รู้จักกันมากนัก แต่ในปัจจุบันเริ่มมีการเผยแพร่กันอย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยภาครัฐและเอกชนให้ความสนใจในดนตรีพื้นบ้านของภูมิภาคของตนเองมากขึ้น และได้นำจุดเด่นของการแสดงลิเกฮูลู มาสร้างประโยชน์เพื่อคนในท้องถิ่นและสังคมมากขึ้นซึ่งเป็นผลทำให้การแสดงเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปนอกจากนี้ยังมีการนำเข้ามาสอนในโรงเรียน โดยให้ศิลปินพื้นบ้านลิเกฮูลูเป็นผู้ฝึกซ้อมและสอนให้กับนักเรียนโดยตรงเพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง และสืบทอดต่อไป เป็นผลทำให้วัฒนธรรมยังคงอยู่ไม่ล่มสลาย ดังนั้นลิเกฮูลูจึงควรที่จะทำการศึกษาค้นคว้าอย่างยิ่ง ซึ่งในการศึกษาลิเกฮูลูนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยคณะศิลปินพื้นบ้านลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะเปยู อำเภอมะละแควน้อย จังหวัดปัตตานี

ซึ่งคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะเปยู อำเภอมะละแควน้อยเป็นคณะลิเกฮูลูที่เป็นที่ชื่นชอบของชาว จังหวัดปัตตานี เนื่องจากมีการพัฒนาการแสดงอยู่ตลอดเวลา มีความพร้อมเพียง และยังได้รับรางวัลลูกคู่ดีเด่น และรางวัลรองชนะเลิศการประกวดลิเกฮูลูชิงแชมป์แห่งประเทศไทย ในงานกาชาด จังหวัดปัตตานี ประจำปี 2546 ซึ่งคณะลิเกฮูลูอำเภอดังกล่าว ก็จะมายืมลูกคู่ของอำเภอมะละแควน้อยไปร่วมในการแสดงอยู่เสมอ ดังนั้นลิเกฮูลูคณะนี้จึงจะสามารถกล่าวได้ว่ามีความสัมพันธ์กับคณะต่างๆ รวมถึงได้รับการยอมรับในฝีมือการแสดงจากคณะอื่นๆ เช่นกัน และเป็นคณะลิเกฮูลูที่ควรศึกษาการสืบทอดความเข้มแข็ง และภูมิปัญญาของการแสดงลิเกฮูลู เพื่อนำมาเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจและเป็นการอนุรักษ์ศิลปะทางดนตรีของชาวไทยมุสลิมไว้เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมต่อไปอีกด้วย

ลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู เป็นคณะลิเกที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในจังหวัดปัตตานี และในแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ อีกทั้งยังมีการช่วยเหลือภาครัฐ ในการให้ความรู้ชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ โดยการเข้าร่วมสัมมนากับสาธารณสุขจังหวัด หรือประชุมกับองค์กรบริหารส่วนตำบลเพื่อส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ให้ประชาชนมาใช้สิทธิในการเลือกตั้ง นอกจากนี้ยังมีการทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือกันในการแสดงกับคณะต่างๆ ในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียง มีความสามัคคีกันทั้งในด้านวิถีชีวิต และวัฒนธรรมการแสดง จึงเป็นคณะที่น่าศึกษาความเข้มแข็งของลิเกฮูลูซึ่งการเก็บข้อมูลจะเก็บข้อมูลตามลักษณะความสำคัญของประเด็นที่จะศึกษา ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของลิเกฮูลูที่มีอิทธิพลต่อชุมชนของชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธ ในจังหวัดปัตตานีที่มีวิถีชีวิตแบบเดียวกันและมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ เพื่อให้เห็นภาพรวมของวัฒนธรรมที่มีความสามัคคีมีอุดมการณ์ร่วมกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันเป็นผลทำให้เกิดความความเข้มแข็งขึ้นกับชุมชน

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาลิเกฮูลูและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงของคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอมะนัง ในจังหวัดปัตตานี
2. เพื่อวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอมะนัง ในจังหวัดปัตตานี

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทราบถึงลิเกฮูลูและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดง
2. ทราบถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของการแสดงลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี
3. ทราบถึงแนวทางในการสืบทอดและส่งเสริมลิเกฮูลูเพื่อการอนุรักษ์ และพัฒนาที่ยั่งยืน

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ในด้านขอบเขตและพื้นที่การวิจัยได้กำหนดวัฒนธรรมพื้นบ้านการแสดงลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี

นิยามศัพท์เฉพาะ

คนไทยมุสลิม	หมายถึง	กลุ่มคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามในแถบ จังหวัดชายแดนภาคใต้
ศิลปินพื้นบ้านภาคใต้ หมายถึง		กลุ่มศิลปินที่แสดงลิเกฮูลูไม่น้อยกว่า 3 ปี
หัวหน้าคณะ	หมายถึง	หัวหน้าคณะลิเกฮูลู
ลูกคู่	หมายถึง	กลุ่มผู้ขับร้องเป็นหมู่เพื่อรับร้อง
ฮาดีย์	หมายถึง	พระคัมภีร์ในศาสนาอิสลาม
ดิเกร์,ดิเกร์	หมายถึง	การสวดแบบศาสนาอิสลาม นิยมเล่ากันเป็นหมู่คณะ
ซีเกร์มฺรฮาแบ	หมายถึง	การร้องเพลงลำตัดภาษาอาหรับ
พรีมาโชะยาวิ	หมายถึง	พรีชลิบอวัยวะเพศชาย (ภาษามลายู)
พรีสุหนัต	หมายถึง	พรีชลิบอวัยวะเพศชาย (ภาษาไทย)
พรีซุนนะห์	หมายถึง	พรีชลิบอวัยวะเพศชาย (ภาษายาวี)
พรีมาแกปูโล๊ะ	หมายถึง	การกินเลี้ยงเนื่องในพิธีแต่งงาน
วันฮารีรายอปอซอ	หมายถึง	วันสิ้นสุดแห่งการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน
วันฮารีรายอฮัจยี	หมายถึง	วันตรุษฮัจยี ตรงกับวันที่ 10 เดือนที่ชาวมุสลิม ประกอบพิธีฮัจยี ณ นครเมกกะ
วันเมาลิด	หมายถึง	วันประสูติของท่านนบี มุฮัมหมัด
ซุนนะห์	หมายถึง	คำสอนและรูปแบบของท่านศาสดามุฮัมหมัด (ศอล ๗)
นาซิมานิ	หมายถึง	การเอาข้าวเหนียวมาใส่น้ำตาลแล้วกวน
บานอ	หมายถึง	กลองชนิดหนึ่งนิยมตีแข่งขันกันในกลุ่มชาวไทยมุสลิม แถบจังหวัดชายแดนภาคใต้
โหมง	หมายถึง	เครื่องดนตรีที่มีลักษณะคล้ายโหม่งใบใหญ่
ทิสฮูลู	หมายถึง	ทิสเหนือ
มางานา	หมายถึง	การเชิญเจ้าบ่าวมารู้จักกับเจ้าสาว
มืองาตาร์	หมายถึง	การส่งตัวเจ้าสาว
มือยาโมะ	หมายถึง	การต้อนรับเจ้าสาว
บ่งายางัน	หมายถึง	การนั่งบนตั่งของเจ้าบ่าวและเจ้าสาว เพื่อให้แขกที่มา ร่วมงานแต่งงานได้มาอวยพร
มาแกแด	หมายถึง	การจัดงานเลี้ยงน้ำชา
บือยาบะสาแม	หมายถึง	การให้เกียรติเจ้าภาพก่อนลากลับ
บันตอนินัง	หมายถึง	การประพันธ์บทกลอนมลายูประเภทหนึ่งที่ใช้ในการ แสดงลิเกฮูลู
จาเบ๊ะซาและ	หมายถึง	การกล่าวคำขอโทษ ก่อนจบการแสดงลิเกฮูลู

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของการแสดงลิเกฮูลู : กรณีศึกษาคณะอาเนาะปูมาร์ท อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามและนำข้อมูลต่าง ๆ มารวบรวม เรียบเรียงเพื่อทำการศึกษาวเคราะห์และสรุปผลการวิจัยตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. เอกสารและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537 : 13 - 22) ได้จัดทำหนังสือ “วัฒนธรรมกับการพัฒนา” ของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ เนื่องในปรัณรงศ์วัฒนธรรมไทย 2538 โดยเนื้อหาได้อธิบายถึงวัฒนธรรมที่เข้มแข็งออกเป็น 8 ประการ คือ

1. มีความหลากหลาย กระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย
2. กระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น
4. มีความเป็นบูรณาการ
5. สร้างความบรรสานสอดคล้อง (Harmony) และความสมดุลยั่งยืน
6. มีการพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง
7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม
8. การผดุงศีลธรรมของสังคม

ซึ่งคุณลักษณะทั้ง 8 ประการนี้ สอดคล้องกับกาญจนนา อินทร์สุนานนท์ (2543 : 43) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมไว้ใน บทความเรื่องอิหร่าน : ภูมิลักษณะประชาชนและวัฒนธรรม ว่าคนในชุมชนที่อยู่ร่วมกันต้องมีอุดมการณ์เดียวกัน ซึ่งจะเป็นรากแก้วของชุมชน ซึ่งเรียกทฤษฎีนี้ว่าทฤษฎีรากแก้วทางวัฒนธรรม ได้แก่

1. อยู่อย่างไทย
2. ใส่ใจศึกษา
3. เสาะหาความรู้
4. เข้าสู่ค่านิยม
5. สร้างสมอุดมการณ์
6. ประสานวัฒนธรรม
7. จดจำประเพณี
8. ของดีศาสนา

ผู้วิจัยเห็นว่าทฤษฎีต่างๆข้างต้นนี้จะทำให้วัฒนธรรมนั้นๆ เกิดความเข้มแข็งและคงอยู่ต่อไปไม่ล่มสลาย โดยใช้วัฒนธรรมเป็นตัวสร้างพลังความเข้มแข็งให้กับชุมชนของตน ที่มีวิถีชีวิตความเชื่อและการปฏิบัติต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความสามัคคี โดยใช้การแสดงลิเกฮูลูเป็นสื่อ ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะทั้ง 8 ประการนี้ ทำให้ศิลปินพื้นบ้านลิเกฮูลูอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานีเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรม

เสาวนีย์ จิตหมวด (2534 : 62 – 63) ได้จัดทำหนังสือกลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิมโดยกล่าวถึงความเป็นมาของศาสนาอิสลามในประเทศไทยว่า การเข้ามาของอิสลามในประเทศไทยได้กล่าวถึงการเข้ามาของศาสนาอิสลามในดินแดนของปัตตานี แต่เดิมที่มีสถานภาพเป็นอาณาจักรอิสระหนึ่งในภูมิภาคแถบนั้นชื่อว่าอาณาจักรลังกาสุกะนักประวัติศาสตร์หลายคนเชื่อว่าชาวลังกาสุกะนับถือศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ ภายใต้อิทธิพลของอารยธรรมอินเดียและลังกาสุกะเป็นเมืองท่าที่สำคัญตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 8 เพราะอ่าวลังกาสุกะ (อ่าวปัตตานี) ใช้เป็นที่หลบภัยมรสุมของชาวเรือค้าขายได้เป็นอย่างดี หลังจากอาณาจักรลังกาสุกะได้รุ่งเรืองอยู่ไม่น้อยกว่า 1 พันปี อาณาจักรนี้ได้เลื่อนไปจากประวัติศาสตร์ จากการเข้าไปครอบคลุมนของอาณาจักรศรีวิชัย และเมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมอำนาจลง นอกจากจะเกิดอาณาจักรมัชปาหิตที่ชาวแล้ว อาณาจักรปัตตานีก็เกิดขึ้นในอาณาบริเวณของอาณาจักรลังกาสุกะ เดิมประมาณปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 และอิสลามได้แผ่ขยายและรุ่งเรืองอย่างมาก หลังจากที่ราชาของอาณาจักรนี้ได้เข้ารับอิสลาม ซึ่งสอดคล้องกับ ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2540 : 30 – 31) กล่าวไว้ในหนังสือบุหงาปัตตานี คติชนชาวไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้ ตอนหนึ่งเกี่ยวกับตำนานเมืองปัตตานีที่ราชาของอาณาจักรนี้ได้เข้ารับอิสลามถึงสาเหตุว่าเนื่องจากครั้งหนึ่งกษัตริย์เมืองปัตตานีล้มป่วย หมอในเมืองรักษาไม่หาย จึงให้ตั้งฆ้องร้องป่าวหาผู้รักษา ต่อมา มีชาวปาซาจากสุมาตรา ชื่อเช็กสะอิ หรือเช็กซาฟียัดดิน อาสาที่จะรักษาให้โดยขอคำมั่นสัญญาจากราชาว่า ถ้ารักษาหายแล้วขอให้พระองค์เข้ารับอิสลาม ราชาปัตตานีทรงยอม แต่เมื่อรักษาหายทรงไม่ยอมปฏิบัติตามที่ให้สัญญาไว้ โรคเก่าจึงกำเริบขึ้นมา เช็กสะอิต้องรักษาถึง 3 ครั้ง และแต่ละครั้งก็ไม่ได้ปฏิบัติตามที่สัญญาไว้ ครั้งที่ 4 พระองค์จึงยอมทำตาม เมื่อเจ้าเมืองเปลี่ยนศาสนาใหม่ ต่อมาโอโรธิดา รวมทั้งขุนนางทั้งปวงก็หันมานับถือศาสนาอิสลาม

ประภาศรี สีหอำไพ (2540 : 170) ได้จัดทำหนังสือพื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม และได้สรุปถึงเอกลักษณ์ของอิสลามไว้ตอนหนึ่งว่า

1. สอนให้เชื่อมั่นในเอกภาพของอัลเลาะห์องค์เดียว
2. อิสลามไม่มีการแบ่งวรรณะไม่มีระบบนักบวชนักพรตทุกคนเป็นมุสลิมเหมือนกันหมดมีสิทธิในการเข้าใกล้ผู้เป็นเจ้าอย่างเท่าเทียมกัน
3. อิสลามถือว่าทุกคนเกิดมาจากความปราณีของพระผู้เป็นเจ้า ไม่มีบาปติดตัวมาและเมื่อถึงแก่กรรมแล้ว จะได้ไปเกิดอีกครั้งในวันตัดสินความดีความชั่วต่อหน้าพระเจ้า
4. การผิดประเพณี การลักขโมย การเสพสุราของมีนเมาสิ่งเสพติด การกินดอกเบี้ย การไร้สัจจะ ตลอดจนการดั่งสิ่งใดมาเทียบเคียงพระเจ้า เป็นข้อบัญญัติห้ามอย่างเข้มงวดของผู้ศรัทธาในอิสลามไม่ให้มีศาลพระภูมิ

5. ในอิสลามไม่มีผู้ใดมีสิทธิ์ในการถ่ายบาปมนุษย์ สิทธิ์ในการถ่ายบาปเป็นของอัลเลาะห์ แต่พระองค์เดียว ทุกคนต้องวิงวอนขอภัยด้วยตนเอง
6. อิสลามเป็นทางสายกลาง ไม่เอนเอียงไปทางวัตถุนิยมหรือจิตนิยม แต่ให้ความสำคัญทั้งสองอย่างไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน
7. อิสลาม คือ พลังแห่งศาสตร์และวิทยาการสมัยใหม่ ซึ่งมีโองการอยู่แล้วในคัมภีร์กุรอ่าน
8. อิสลามเป็นคำสอนสุดท้ายที่พระเจ้าประทานมาให้แก่มนุษยชาติ

วีระ บำรุงรักษ์ (2531 : 18-20) ได้จัดทำบทความเรื่องวัฒนธรรมภาคใต้อันสืบเนื่องมาจากศาสนาอิสลาม เผยแพร่ในงานวัฒนธรรมสัมพันธ์ จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าวัฒนธรรมไทยมุสลิมภาคใต้มีหลักศาสนาอิสลามเป็นพื้นฐาน และมีวัฒนธรรมพื้นบ้านสืบทอดกันมาแต่อดีต ที่ไม่ขัดกับหลักศาสนา เป็นสิ่งประสมประสาน และวัฒนธรรมสืบเนื่องจากศาสนาอิสลามบางอย่างก็เข้าไปประสมประสานอยู่ในวิถีดำเนินชีวิตของชาวพุทธด้วยเช่นกัน บรรพบุรุษของไทยพุทธและไทยมุสลิมในภาคใต้นั้นต่างก็เคยนับถือศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนามาก่อน ทั้งเคยมีความสัมพันธ์กันในการปกครอง มีสภาพภูมิประเทศ และทรัพยากรธรรมชาติคล้ายคลึงกัน อันเป็นเหตุให้มีวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งเป็น “วัฒนธรรมร่วม” สืบต่อกันมาช้านาน วัฒนธรรมพื้นบ้าน (FOLKLORE) ที่ชาวมุสลิมปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่เดิมถ้าไม่ขัดกับหลักศาสนาอิสลาม ก็ยังคงเป็นวัฒนธรรมที่ปรากฏมาจนถึงทุกวันนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้มีการคลี่คลายเปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับและค่อยๆ เป็นไปตามข้อบัญญัติมากขึ้น

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2540 : 19 – 23) ได้จัดทำหนังสืออนุหาปัตตานีคติชนไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้สรุปที่มาและความหมายของคำว่าปัตตานี ว่ามีรากศัพท์มาจากหลายภาษา และตำนานเกี่ยวกับปัตตานี ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้ “ตานี” มาจากคำมลายูว่า “ปะตานี” หมายถึงชาวนา หรือที่นา เพราะตานีเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำมานานแสนนาน คำอธิบายเช่นนี้สอดคล้องกับพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงค์ราชานุภาพตอนหนึ่งว่า “ตานี” แปลว่า นา และ “ปะตานี” แปลว่า ชาวนา ทำให้รู้สึกขึ้นว่าแต่ก่อนเราเรียกปัตตานีว่า “เมืองตานี” นั่นก็ไม่ผิด ปัตตานียังมาจากคำว่า “ปะฏานี” หมายถึง นักปราชญ์ ชาวตานีในอดีตมีความสนใจศาสนาอิสลามและภาษาอาหรับ รวมทั้งได้เปิดสถานศึกษาแบบบอเนาะเป็นแห่งแรกขึ้นที่ปัตตานี ปัจจุบันเรียกว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ตำนานว่าด้วยตานี หรือปัตตานีเกี่ยวกับการสร้างบ้านแปลงเมืองมีเรื่องเล่าแตกต่างกันออกไปหลายสำนวน เช่น ตำนานเกี่ยวกับเรื่องการติดตามช้างเผือกตอนหนึ่งว่า พระกุมารให้พี่น้องทั้งห้าคือ

1. นายยังหือโตะหยัง หรือพี่เณร (ต่อมาพี่เณรกลายเป็นพิเทน)
2. นายอ่อน หรือโตะอ่อน
3. นายมอญ หรือโตะหมอน
4. นายแก้ว หรือ โตะแก้ว
5. นางเลียดขาว

ออกติดตามช้างเผือก พี่น้องทั้งห้าไปพบรอยช้าง ณ หาดแห่งหนึ่งและเรียกหาดตรงนั้นว่า “หาดนี้แหละ” หรือ “ปะตานี” ส่วนอีกตำนานหนึ่งกล่าวถึงกษัตริย์เมืองมะลิขัย ซึ่งกร่อนมาจากโกตามหาลิขัย คำว่า มหาลิขัย แปลว่า วังหรือราชวัง ฉะนั้นโกตามหาลิขัย หมายถึงเมืองราชวัง (โกตา = เมือง , ป้อม)

คำดังกล่าวเป็นภาษาทมิฬ นิยมใช้ในความหมายพระมณเฑียร แต่บางท่านให้เหตุผลต่างออกไปคือ หมายถึง โกตามหานิกาย อันหมายถึงเมืองของพุทธศาสนิกชนแบบมหายานกษัตริย์ที่ครองเมืองนี้มีพระนามว่าพญาดูกรมมหายาน พระนามนี้อาจเป็นสมัญญาหมายถึง พญาผู้เคารพศาสนาพุทธฝ่ายมหายาน พระองค์มีโอรสพระนามว่าพญาดูนักปา (พญาดูอินทราศรีวังษา) วันหนึ่งพญาดูนักปาเสด็จล่าสัตว์จนถึงชายทะเลแห่งหนึ่ง และพบกระท่อมของตายาย ตาชื่อเจ๊ะตานี ต่อมาพระองค์เห็นว่าสถานที่ตรงนั้นเหมาะที่จะสร้างเมือง จึงย้ายเมืองจากมะลิขัยมาสร้างที่ปะตานีตามชื่อตาเจ้าของกระท่อม บางสำนวนกล่าวว่า ขณะพญาดูนักปาดิตตามรอยเท้าสัตว์อยู่นั้น เมื่อมาถึงชายทะเล ผู้ติดตามทูลว่ารอยเท้าสัตว์ ได้หายไปไหนที่หาดแห่งนี้คำว่า“หาดแห่งนี้”ตรงกับภาษามลายูว่า “ปะตานี” เพี้ยนมาจาก “ปันตัยอินนี” (ปันตัย = หาด , อินนี = แ่งนี้)

นอกจากนี้ยังมีตำนานเกี่ยวกับเมืองปัตตานีเล่าสืบกันมาว่าเจ้าเมืองไทรบุรีมีโอรสธิดาหลายองค์ พระองค์ทรงมีรับสั่งให้โอรสและธิดาแต่ละองค์ไปหาที่ตั้งเมืองใหม่ พระธิดาองค์หนึ่งพร้อมด้วยข้าราชการบริพารได้เสด็จหาที่ตั้งเมือง พระนางได้ออกเดินทางไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มาถึงชายทะเลแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ในท้องที่ตันหยงลุโล๊ะ จึงได้หยุดพักไพร่พล ตกกลางคืนพระองค์ได้นิมิตเห็นกระงมเผือกปรากฏที่ชายหาด เมื่อตื่นบรรทมได้ทรงเล่าเรื่องให้ข้าทาสบริวารฟัง ซึ่งทั้งมวลก็เห็นพ้องต้องกันและกราบทูลพระธิดาว่า เป็นนิมิตที่ดีควรตั้งเมืองใหม่ ณ สถานที่นั้น และให้ชื่อเมืองว่า “ปาตาอินี” ซึ่งแปลว่า “หาดแห่งนี้” ต่อมาคำนี้ค่อย ๆ เลื่อนไปกลายเป็น “ปัตตานี” คำว่าปัตตานีมีตำนานความเป็นมาคล้ายคลึงกันและมีที่มาจากหลายภาษาที่เกี่ยวข้องมาจากตำนาน

กระทรวงมหาดไทย พุทธศักราช 2528 (2528 : 25 – 28) ได้จัดทำหนังสือประวัติมหาดไทย ส่วนภูมิภาค จังหวัดปัตตานี โดยเนื้อหาได้อธิบายถึงประวัติศาสตร์ของจังหวัดปัตตานี สรุปไว้ว่าปัตตานีเป็นเพียงหัวเมืองปักษ์ใต้ที่เป็นประเทศราชของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี สำหรับเรื่องราวของปัตตานีที่มีบันทึกอยู่ในจดหมายเหตุของจีนประเทศอื่น ๆ ซึ่งเคยติดต่อด้านการค้า การเดินเรือต่างถึงเมืองปัตตานีเนิ่นนานกว่าสมัยสุโขทัยมากนัก ปัตตานีคือปัจจุบัน “ลังกาสุ” คือ อดีตอันรุ่งเรือง นอกจากนี้ศาสตราจารย์ปอล วิตลีย์ ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องแหลมมลายู ได้ใช้บันทึกของผู้โดยสารเดินเรือ ที่มีมากมายหลายเชื้อชาติ แต่ที่ได้รายละเอียดมากที่สุดได้แก่ชาวจีน เพราะชาวจีนได้บันทึกมาตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 11 นายปอล วิตลีย์ สรุปลงได้ว่าอาณาจักรลังกาสุกะ ตั้งอยู่ระหว่างเมืองกลันตัน และเมืองสงขลา ความเห็นนี้เป็นที่ยอมรับทั่วไปในวงการประวัติศาสตร์ จดหมายเหตุของจีนชื่อ เหลียง ชู ซึ่งเขียนขึ้นในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 1 เรียกชื่อเมืองลังกาสุกะว่า “ลังยา” หรือ “ลังยาชีว” จากจดหมายเหตุการเดินทางของชาวต่างชาติที่มีมากมาย จะเห็นได้ว่าปัตตานีในอดีตเคยเป็นท่าเรือพาณิชย์ที่สำคัญในย่านทะเลจีนตอนใต้ซึ่งสอดคล้องกับสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ (2542 : 6075) เล่ม 12 ที่กล่าวถึงความสำคัญของเมืองปัตตานีในอดีตว่าพื้นที่อำเภอเมืองปัตตานี เดิมเป็นส่วนหนึ่งของเมืองปัตตานี และเคยเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งในแหลมมลายู ในสมัยอยุธยาตอนกลาง เมืองนี้มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่บริเวณตำบลบานา และตำบลตันหยงลุโล๊ะเป็นเมืองท่าที่มีการค้าขายติดต่อกับชาวต่างประเทศโดยเฉพาะกับเมืองอิราโด้ ประเทศญี่ปุ่น จนได้รับสมญานามว่า “เมืองท่าพี่น้อง” และเมืองตานีมีสมญานามอีกอย่าง

หนึ่งว่า “แหล่งรวมสินค้าผ้าไหมชั้นนำ” (นอกเหนือจากกวางตุ้ง) และยังคงสืบความได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในหนังสือประวัติศาสตร์ไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดปัตตานี (2528 : 79) โดยอ้างอิงจากหลักศิลาจารึกในสมัยกรุงสุโขทัยว่าดินแดนทางภาคใต้ ตลอดจนถึงแหลมมลายู เดิมอยู่ในอำนาจการปกครองของเมืองนครศรีธรรมราช ครั้นกรุงสุโขทัยอ่อนแอลง เมืองนครศรีธรรมราช ก็ตกอยู่ในฐานะเมืองประเทศราชของกรุงศรีอยุธยา รวมทั้งเมืองตานีด้วย เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในปี พ.ศ.2310 ปัตตานีก็แยกตัวเป็นอิสระอีกต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ให้สมเด็จพระราชวังบวรสถานมงคล ยกกองทัพมาตีเมืองตานี ได้จากสุลต่านโมหะหมัด ในปี พ.ศ.2329 และโปรดเกล้าแต่งตั้งให้ตวนกูลัมบีเต็นเป็นรายาตานี ปัตตานีจึงเข้ามาผนวกกับอาณาจักรไทยอีกครั้งหนึ่งจนถึงปัจจุบัน

ส่วนในเรื่องวัฒนธรรมทางดนตรีของภาคใต้นั้น สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2531 : 25 - 30) ได้เขียนบทความเรื่องเอกลักษณ์ของดนตรีพื้นเมืองภาคใต้:เจ้าแห่งจังหวะ เผยแพร่ในงานวัฒนธรรมสัมพันธ์ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่าการแสดงออกทางอารมณ์ศิลปะของชาวใต้เป็นแบบง่าย ๆ มีสัจจะมากกว่าความฝัน การสื่อสารทางอารมณ์จึงเน้นที่ถ้อยคำวาจา และท่าทางแห่งกายมากกว่าการใช้สัญลักษณ์ที่ซับซ้อนความฝัน การดนตรีจึงมีบทเพียงช่วยเสริมถ้อยคำ และท่าทางบ่งบอกความร่าเริงครื้นเครง เครื่องดนตรีของภาคใต้อาจเป็นส่วนมากจึงเป็นเครื่องตีให้จังหวะประกอบคำขับร้องและท่าทางการเต้นรำมากกว่าจะใช้เป็นทำนองเพื่อสื่ออารมณ์ เครื่องดีดสี และเครื่องเป่าจะเรียกได้ว่าไม่มีเลย ที่มีบ้างเช่นปี่ ซอกลั่นได้ รับอิทธิพลจากแหล่งอื่น มักใช้เป็นตัวเสริมและผ่อนตามเครื่องตีทั้งสิ้น และด้วยเหตุที่ดนตรีภาคใต้ต้องการเพียงจังหวะมากกว่าสื่อทำนองหรือภาษาดนตรี เครื่องดนตรีของภาคใต้จึงมีเสียงหยอกล้อกันเพียง 2 เสียงเป็นอย่างมาก เช่น มีทับคู่ โหม่ง 2 เสียง เป็นต้น

อุดม ทองหนู (2531 : 6 – 7) ได้จัดทำหนังสือดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้ และได้กล่าวถึงเหตุปัจจัยที่มีต่อการกำเนิดพัฒนาการของดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้ สรุปได้ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเร้นลับเหนือธรรมชาติ การพลีบวงสรวงด้วยอาหารคาวหวาน น้ำเมาของหอม พลุ ซอดอกไม้ และที่สำคัญคือ ดนตรี ขับร้อง และฟ้อนรำ เช่น กาหลอ เกิดขึ้นเพื่อบูชาพระคิ่วและส่งวิญญาณผู้ตายสู่สวรรค์ เป็นต้น

2. การทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะขณะทำงานก็เล่นสนุกสนานกันไป มักแยกชายพวกหนึ่ง หญิงพวกหนึ่ง ทำให้มีการหยอกล้อและเกี่ยวกัน เช่น การเล่นเพลงนา ซึ่งเกิดขึ้นในท้องนาในฤดูเก็บเกี่ยว

3. การเลียนแบบธรรมชาติ ธรรมชาติมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ เป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้มนุษย์คิดสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เช่น ทำรำต่าง ๆ ของโนราห์ ส่วนใหญ่จะเลียนแบบธรรมชาติและท่าสละของชาวไทยมุสลิมก็มีตำนานเล่าว่าได้จากการสังเกตการหมุนของดอกไม้ในธารน้ำ

4. การรับดนตรีและการเล่นของกลุ่มชนอื่นเข้ามาปรับใช้ เช่น การเต้นรำแบบตะวันตกมาปรับรูปแบบรองแรง ชัมเปง ดาระ แม้แต่หนังตลกก็สันนิษฐานว่าน่าจะรับอิทธิพลบางส่วนจากหนังใหญ่และจากหนังชาวพื้นถิ่น

5. การเฉลิมฉลองเนื่องในวาระสำคัญของชุมชน ชาวบ้านอาจคิดให้มีดนตรีและการละเล่นขึ้นเช่น ในเทศกาลออกพรรษา มีประเพณีชักพระ ชาวบ้านได้นำโพน ซึ่งใช้ตีบอกเวลามาเป็นดนตรีประกอบเรือพระ และอาจจัดให้มีการตีโพนประชันกัน กลายเป็นการเล่นอีกรูปแบบหนึ่ง

6. ความต้องการถ่ายทอดข่าวสาร และแนวคิดอย่างมีศิลปะ ชาวไทยภาคใต้เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน เช่นเดียวกับชาวไทยภูมิภาคอื่น การถ่ายทอดข่าวสารและแนวคิดในบางเรื่อง แทนที่จะใช้ภาษาพูดธรรมดา ก็ใช้กาพย์กลอน เช่น เพลงบอก เดิมทีน่าจะใช้เพลงร้องบอกสงกรานต์ต่อมาบอกข่าวคราวทั่วไป และมีการเล่นโต้ตอบกันด้วย

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2525 : 41 - 46) ได้จัดทำหนังสือสมบัติไทยมุสลิมภาคใต้มีเนื้อหาที่กล่าวถึงลิเกฮูลู ในตอนหนึ่งเกี่ยวกับความหมายของลิเกฮูลูว่า คำว่า ฮูลู ในพจนานุกรม KAMUS DEWAN หมายถึง กลอนเพลงโต้ตอบ นิยมเล่นกันเป็นกลุ่มหรือคณะ ส่วนคำว่า ฮูลู พจนานุกรมดังกล่าวได้แจกแจงความไว้ 5 ประการ คือ

1. ศีรษะ (ราชาศัพท์มลายูโบราณ)
2. บริเวณหรือต้นลำน้ำ
3. จุดเริ่มต้น
4. ดำมอาวูธ
5. หมู่บ้านในชนบท

การละเล่นลิเกฮูลูตรงกับความหมายประการที่ 2 และ 5 มากที่สุด กล่าวคือการแสดงประเภทนี้มีขึ้นครั้งแรก ณ ท้องที่เหนือลำน้ำอันเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำปัตตานี ซึ่งชาวบ้านเรียก ฮูลู หรือ ทิศฮูลู (ฝ่ายใต้ลำน้ำเรียก ฮิล) ตรงทิศฮูลู อันเป็นแหล่งกำเนิดลิเกฮูลูนั้น เข้าใจกันว่าเป็นท้องที่อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานีและอำเภอบันนังสตา อำเภอบะตัง จังหวัดยะลา ซึ่งมีเนื้อหาสอดคล้องกับ แวยูโชะสามะอาลี (2524 : 41 - 44) ได้เขียนบทความลงในหนังสือที่ระลึกสมมนาเชิงปฏิบัติการวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ โดยสำนักงานศึกษาธิการเขต 2 ยะลา พบว่ามีเนื้อหาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการแสดงลิเกฮูลูว่า การเล่นลิเกฮูลู (ลิเกฮูลู) คือ การอ่านทำนองเสนาะ (การว่ากลอนสด) จากทางใต้ ซึ่งเริ่มเกิดขึ้นที่อำเภอรามัน และคนปัตตานีเรียกคนที่อยู่ที่อำเภอรามันว่า “คนฮูลู” (คนซึ่งอยู่ทางใต้ของปัตตานี)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าผู้วิจัยพบว่ามามีวิทยานิพนธ์หลายเล่มที่ได้วิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางดนตรี แต่ไม่ปรากฏว่ามีวิทยานิพนธ์เล่มไหนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง หรือกล่าวถึงวัฒนธรรมการแสดงลิเกฮูลูของชาวไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้โดยตรง แต่มีวิทยานิพนธ์ที่เป็นแนวทางการศึกษาที่จะนำมาเป็นแนววิจัยให้สอดคล้องกับปริญญานิพนธ์ที่ผู้วิจัยจัดทำดังนี้

วิมาลา ศิริพงษ์ (2538 : 1 - 2) ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องการสืบทอดวัฒนธรรมไทยในสังคมไทยในปัจจุบัน ศึกษากรณีสกุลพาทยโกศลและสกุลศิลปบรรเลง ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับดนตรีไทยในเชิงมานุษยวิทยาโดยศึกษาลักษณะและวิธีการที่วัฒนธรรมดนตรีไทยดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมโดยเลือกกลุ่มนักดนตรีไทยที่ยังคงดำเนินกิจกรรมทางดนตรีไทย สืบทอดต่อจากบรรพบุรุษของตนอยู่ในปัจจุบันสองกลุ่ม คือ สกุลพาทยโกศล และ สกุลศิลปบรรเลง ซึ่งเป็นตระกูลนักดนตรีไทย วิมาลา ศิริพงษ์ ศึกษาเปรียบเทียบจากประเด็นหลัก 3 ประเด็น คือ 1. การจัด

องค์กรทางดนตรี 2. ลักษณะทางดนตรี 3. พิธีกรรมและโลกทัศน์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ว่า ทั้งสองสกุล มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ สกulptพาทย์โกสัลเป็นองค์กรลักษณะบ้านพินพาทย์ ประกอบด้วย สมาชิกภายในบ้าน หรือเครือญาติ เป็นกลุ่มทำงานดนตรีไทยที่อยู่ในบทบาทเดิมคือบรรเลงประกอบ พิธีกรรมเป็นหลักเพื่อหารายได้ การถ่ายทอดวิชาจะได้วิธีการบอกเล่าหรือปากต่อปากตามประเพณีปฏิบัติ ในวัฒนธรรมดนตรีไทย สกulptพาทย์โกสัล จึงเป็นสกุลที่พยายามรักษารูปแบบเดิมให้คงอยู่ ส่วนสกุลศิลป บรรเลงมืองค์กร อยู่ในรูปของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งประกอบกิจกรรมด้านการอนุรักษ์และเผยแพร่ดนตรีไทยเปิดสอนดนตรีไทยแก่บุคคลทั่วไป และพัฒนาวิธีการบันทึกโน้ตเพลง ไทยด้วย สกulptศิลปบรรเลงจึงเป็นสกุลที่พยายามปรับเปลี่ยนตัวเอง เพื่อตอบรับความเปลี่ยนแปลงของ บริบททางสังคม ได้ชัดเจนกว่าสกulptพาทย์โกสัล ซึ่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นตัวอย่างเปรียบเทียบ ให้เห็น การปรับสภาพกิจกรรมดนตรีไทยเพื่อความอยู่รอดในสังคมปัจจุบัน

ปราณี วงษ์เทศ (2521 : 364) ได้ศึกษาเพลงพื้นบ้านจังหวัดสุโขทัยผลการศึกษา พบว่า เพลง ต่างๆ ของบ้านเก่าสุโขทัย ส่วนใหญ่มีวิธีการศึกษาเพลงพื้นบ้านโดยวิธีการจำ และบอกเล่าสืบต่อกันมา แบบมุขปาฐะ ซึ่งพบว่ามีอายุเก่าแก่ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งในละแวกหมู่บ้านใกล้เคียง ชาวบ้านสามารถจดจำทำนองกันได้ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชนและเพลงพื้นบ้าน ยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่และวิถีชาวบ้านอีกด้วยส่วนในเรื่องของเพลงพื้นบ้านที่มีผล ต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้น พรพิมล ชันแสง (2541: 1 - 2) ได้จัดทำปฏิญานพนธ์เรื่องอันก่อน ประเพณีการเล่นของอำเภอสะบ้าย้อย จ.เพชรบุรี ได้ศึกษาและพบว่า วัฒนธรรมบางอย่างได้ลบท บาทและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปบ้างในปัจจุบัน การละเล่นอันก่อนมีบทบาทต่อการตอบสนองความ ต้องการภายใต้เงื่อนไขของสังคมชุมชน ปัจจัยสังคมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางตรงของการละเล่น อันก่อน คือ ค่านิยมประเพณีปฏิบัติ การอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวเศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารคมนาคม เช่นเดียวกับ จารุณี กองพลพรหม (2516: 217) ได้ศึกษา “คุณค่าคติชาวบ้าน หมู่บ้านเมืองเก่า จังหวัดขอนแก่น” โดยศึกษาเพลงกล่อมเด็กพญา เพลงหยอกเด็ก ผลการศึกษาพบว่า บทเพลงต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิต ความเชื่อ และค่านิยมของชาว บ้านในท้องถิ่นนั้นๆ

พรรณศิริ จุลภาพ (2542 :108) ได้ทำปฏิญานพนธ์ เรื่องความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรี ไทยในตำบลบางปลา : กรณีศึกษาดนตรีไทยคณะสุดประเสริฐ ในสาขามานุษยวิทยาคติวิทยา ซึ่งวิทยานิพนธ์นี้พบว่าดนตรีไทยคณะสุดประเสริฐเป็นคณะดนตรีที่ปรับตัวเข้ากับสภาพการณ์ในปัจจุบันได้ดีกว่า คณะอื่นในชุมชนเดียวกัน เนื่องจากเป็นคณะที่มีการจัดการที่ดี ทำให้สามารถรับงานได้อย่างสม่ำเสมอมี อุตุผลการเป็นตัวของตนเอง ตลอดจนมีความรักในศักดิ์ศรีและชื่อเสียงต่อวิชาชีพของตนจึงทำให้สามารถ รักษาคุณภาพของวงดนตรีจนเป็นที่เชื่อถือของคนทั่วไปซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้อย่าง เข้มแข็ง ส่วนการรักษาไว้ซึ่งมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นไทย

ประเสริฐ เล้ารัตนอารีย์ (2546 : 88) ได้ทำปฏิญานพนธ์ เรื่องความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม การทำกลอง : กรณีศึกษาหมู่บ้านปากน้ำตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ในสาขามานุษย วิทยาคติวิทยา ซึ่งวิทยานิพนธ์นี้พบว่าหมู่บ้านปากน้ำ มีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง มีการสืบทอดวัฒนธรรม

การทำกลองมาจากบรรพบุรุษมาเป็นเวลานาน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์และสามารถรักษารูปแบบของวิชาชีพการทำกลองของตนเองให้เป็นที่ยึดถือสืบต่อไป นอกจากนี้ยังมีความรักในศักดิ์ศรีของวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง รักษาคุณภาพของงาน มีความซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพและสามารถดำรงความเป็นไทยไว้ได้อย่างแท้จริง

ศรีศักร วัลลิโภดม (2524 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า การดำเนินการในเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมควรสนับสนุนให้มีการรักษาเอกลักษณ์ในทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น การสร้างความเข้าใจในเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรม เพื่อจัดการดูแลกันเกื้อกูลกัน และชี้ให้เห็นความคล้ายคลึงกันในทางวัฒนธรรมของการเป็นคนไทย ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการบูรณาการขึ้นแก่ประเทศชาติ

จรินทร์ เทพสงเคราะห์ (2540 : 4) ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาบทเพลงดนตรีกาหลอในจังหวัดสงขลา ในสาขามานุษยวิทยามหาวิทยาลัยสงขลา ซึ่งพบว่าดนตรีกาหลอเป็นดนตรีที่ใช้ประกอบศพของชาวดัตช์ ที่ค่อยๆ สูญหายไป จนปัจจุบันแทบไม่มีให้เห็นในงานศพ หรืออาจจะฟังได้จากเทปที่เปิดในงานศพ เพราะนักดนตรีมีอายุมาก และไม่มีการสืบทอดกัน เนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจ อิทธิพลของดนตรีกาหลอที่มีต่อวิถีชาวบ้านค่อยๆ หดหายไป เนื่องจากความเจริญสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ ประกอบกับข้อปฏิบัติและความเชื่อหลายอย่างที่เคร่งครัด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนรุ่นหลังเห็นเป็นสิ่งล้าหลังไม่มีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้และสืบทอด ซึ่งผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่กำลังจะล่มสลาย เนื่องจากการไม่มีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถอยู่รอดในสังคมต่อไป

กฤษณา แสงทอง (2540 : 1 – 2) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่องเพลงปฎิพากษ์ : วัฒนธรรมการดนตรีและภาพสะท้อนทางสังคมของชาวดำบลทอง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์ ในสาขาวัฒนธรรมศึกษา ได้ศึกษาและพบว่าเพลงปฎิพากษ์ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เล่นเฉพาะโอกาสที่ได้รับเชิญไปแสดง และการสร้างสรรค์เพลงแทบจะไม่มี มีเพียงการจดจำของเก่ามาเล่นเท่านั้น ซึ่งผู้สืบทอดก็มีน้อยลงซึ่งแสดงให้เห็นว่าในอนาคตเพลงปฎิพากษ์ของชาวดำบลทอง จะเป็นเพียงวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านที่บอกวิถีชีวิตเกี่ยวกับการเล่น และสันตนาการของชาวดำบลทองในอดีตเท่านั้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

ในการศึกษาวิจัย ลิเกฮูลู : กรณีศึกษาคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามและนำข้อมูลต่างๆ มารวบรวมเรียบเรียงเพื่อทำการศึกษาวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยตามขั้นตอน และบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

วิธีการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าทางมานุษยวิทยา ในการใช้วิจัยภาคสนามเป็นหลักและการศึกษาทางเอกสารเป็นส่วนประกอบ รวมถึงการหาข้อมูลทาง INTERNET เพื่อนำข้อมูลมาประมวลให้ได้ข้อมูลภาพรวม และเชื่อถือได้ ดังรูปแบบ 2 ประการ คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมการแสดงลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี
2. ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษา จากเอกสารต่างๆ ได้แก่ บทความทางวิชาการ ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ รวมถึงการค้นคว้าจาก INTERNET

ขั้นรวบรวมข้อมูล

1. การรวบรวมจากเอกสารเป็นการค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการต่างๆ จากแหล่งดังนี้
 - สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
 - ศูนย์วัฒนธรรมกัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
 - หอสมุดจอห์น เอฟ แคนเนดี้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
 - ศูนย์วิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จ.จันทบุรี
 - หอสมุดกลางสถาบันวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - หอสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา
 - INTERNET
2. ข้อมูลภาคสนามได้รวบรวมข้อมูลโดยใช้กระบวนการทางมานุษยวิทยาดังนี้
 - 2.1 การสังเกตสภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรมการแสดงลิเกฮูลูแบบไม่มีส่วนร่วม (NON OBSERVATION)
 - 2.2 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (STRUCTURED INTERVIEW) และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (UNSTRUCTURED INTERVIEW) จากหัวหน้าคณะลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู และผู้เกี่ยวข้องในคณะลิเกฮูลู
3. การบันทึกเสียงและบันทึกภาพ หัวหน้าคณะลิเกฮูลู คณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู สถานที่จัดการแสดง สถานที่ฝึกซ้อม เครื่องดนตรี และบทเพลงที่ใช้แสดงในลิเกฮูลู

อุปกรณ์และเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

1. เครื่องมือบันทึกเสียง
2. เครื่องมือบันทึกเทปวีดิทัศน์
3. กล้องถ่ายรูป และฟิล์มชนิดต่าง ๆ
4. สมุดบันทึกข้อมูล

ขั้นศึกษาข้อมูล

1. นำข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แถบบันทึกเสียง ภาพถ่ายและข้อมูลอื่นๆ จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม มาจำแนกประเด็นตามวัตถุประสงค์ บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร
2. ศึกษาเปรียบเทียบจากเอกสาร รายงานการวิจัย ตำราและหนังสือต่างๆ ทางวิชาการรวมทั้งวิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์
3. ตรวจสอบข้อมูล หากไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม
4. วิเคราะห์ข้อมูลตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงแล้วเรียบเรียงเนื้อหาโดยจัดลำดับให้มีความสัมพันธ์กัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่จัดทำเอกสารและข้อมูลทางภาคสนามมารวบรวมแล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังหัวข้อต่อไปนี้

1. ลิเกฮูลูและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดง
 - 1.1 วัฒนธรรมการแต่งกาย
 - 1.2 วัฒนธรรมทางด้านภาษา
 - 1.3 พิธีกรรมของชาวไทยมุสลิม
2. ประวัติลีเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี
 - 2.1 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงลีเกฮูลู
 - 2.2 บทเพลงที่ใช้ในพิธีกรรม
 - 2.3 บทเพลงที่ใช้ในการแสดง
 - 2.4 จดบันทึกบทเพลง
 - 2.5 เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงลีเกฮูลู
3. นำทฤษฎีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของนายแพทย์ประเวศ วะสี จำนวน 8 ประการ มาใช้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่
 - 3.1 มีความหลากหลายกระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย
 - 3.2 กระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
 - 3.3 ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น
 - 3.4 ความเป็นบูรณาการ

3.5 สร้างความบรรสานสอดคล้อง (Harmony) และความสมดุลยั่งยืน

3.6 มีการพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง

3.7 ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม

3.8 การผดุงศีลธรรมของสังคม

4. ขั้นสรุปผล อภิปรายผล

4.1 นำข้อมูลที่ได้มาสรุปผล โดยตรวจสอบความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของการแสดงลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะเปยู และอำเภอมะละปาย จังหวัดปัตตานี

4.2 อภิปรายผลที่ได้จากการออกภาคสนาม องค์กรมวลรวมแห่งความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้าทางวัฒนธรรมครั้งนี้

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของลิเกฮูลู:กรณีศึกษาคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อเพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

1. ลิเกฮูลูและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดง
 - 1.1 วัฒนธรรมการแต่งกาย
 - 1.2 วัฒนธรรมทางด้านภาษา
 - 1.3 พิธีกรรมของชาวไทยมุสลิม
2. ประวัติลิเกฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี
 - 2.1 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงลิเกฮูลู
 - 2.2 บทเพลงที่ใช้ในพิธีกรรม
 - 2.3 บทเพลงที่ใช้ในการแสดง
 - 2.4 เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงลิเกฮูลู
3. ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของลิเกฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

1. ลิเกฮูลูและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดง

การแสดงพื้นบ้านของแต่ละภาคในประเทศไทยมีมากมายหลากหลาย แตกต่างกันไปตามภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมและความเชื่อต่างๆ ภาคใต้ของประเทศไทย มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศมาเลเซีย ประชาชนในแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีวัฒนธรรมทางด้านภาษา วัฒนธรรมการแต่งกาย ศาสนา ความเชื่อ รวมทั้งการประกอบอาชีพที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ชาวไทยมุสลิมในเขตชายแดนภาคใต้ ยังนับถือศาสนาอิสลาม และสื่อสารกันด้วยภาษามลายูท้องถิ่น เช่นเดียวกับชาวมุสลิมในประเทศมาเลเซีย ดังนั้นจึงส่งผลให้ชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ ได้รับเอาวัฒนธรรมของชาวมลายูทางตอนเหนือมาผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน เช่น ภาษาที่ใช้ก็จะแตกต่างกันไป คือ มีการใช้ภาษามลายูสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน เพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน และใช้ภาษาอาหรับในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่นเดียวกับประเทศมาเลเซีย แม้ปัจจุบันการสื่อสารและเทคโนโลยีจะก้าวหน้า สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้อย่างรวดเร็วในหลายๆ ด้าน แต่วิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ยังรักษาวัฒนธรรมที่เข้มแข็งไว้ให้ได้ประจักษ์กันอยู่ในหลายๆ ด้าน เช่น ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและภาษาที่ใช้ก็ยังคงความเป็นเอกลักษณ์อย่างน่าชื่นชมจนทุกวันนี้ อย่างไรก็ตามประชาชนชาวไทยมุสลิม แม้จะมีความเป็นอยู่และวัฒนธรรมที่ต่างออกไปจากชาวไทยทั่วๆ ไป แต่ก็ถือว่าเป็นคนไทย ได้รับสิทธิเสรีภาพ และความคุ้มครองและการสนับสนุนต่างๆ ทั้งในด้านการศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ รวมถึงการส่งเสริมและอนุรักษ์ทางด้านวัฒนธรรม อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันมาโดยตลอด เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน และมีองค์ประกอบที่สำคัญมากมาย วัฒนธรรมหมายถึง สิ่งที่มาจากมนุษย์ เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบแบบแผน ความเชื่อที่คนในชุมชนนั้นๆ ได้แสดงออกมาในรูปแบบของประเพณี ภาษา ศาสนา และการละเล่นรวมทั้งสิ่งต่างๆ ที่สร้างขึ้นมาเป็นรูปธรรม เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ เป็นต้น มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยเป็นลำดับขั้นต่อ ๆ มาจนทุกวันนี้ ซึ่งหากกล่าวคำว่า วัฒนธรรมก็จะตามด้วยคำว่าประเพณีซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน

วัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นวัฒนธรรมที่มีความละเอียดอ่อนมากในด้านของจิตใจ เนื่องจากมีองค์ประกอบต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องมากมาย เช่น พิธีกรรม ประเพณี ความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนาของตน ดังนั้นหากจะมีการเปลี่ยนแปลง หรือแก้ไข จึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก บางครั้งต้องอาศัยเวลาให้วัฒนธรรมใหม่ ๆ มีการผสมกลมกลืนไปกับวัฒนธรรมเดิมจนแยกไม่ออกในที่สุด วัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับศาสนาจึงมีการสืบทอดอย่างเข้มแข็งตลอดมาจนถึงทุกวันนี้โดยเฉพาะศาสนาอิสลามก็เป็นศาสนาหนึ่งที่มีความเข้มแข็ง และมีประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกวัน ดังจะเห็นได้ในจังหวัดแถบชายแดนภาคใต้ เช่น สงขลา ยะลา และปัตตานี มีชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากมากกว่าชาวไทยพุทธ สังเกตได้จากมัสยิดที่สวยงามที่มีอยู่มากมาย รวมถึงพิธีกรรม ประเพณี การละเล่นของชาวไทยมุสลิม ที่ยังมีให้เห็นกันอยู่ในงานสำคัญต่างๆ เช่น ร้องเงิง ลีละ ลิเกฮูลู เป็นต้น มุสลิมทุกคนจะถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมของอิสลามเท่านั้น เพราะว่าวัฒนธรรมอิสลาม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต

หรือรูปแบบของพฤติกรรม ตลอดจนสิ่งสร้างสรรค์ต่างๆ ที่อยู่ในขอบข่ายของคัมภีร์อัลกุรอาน และสุนนะห์ของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศอลฯ) วัฒนธรรมอิสลามมีที่มาจาก

1. คัมภีร์อัลกุรอาน

2. สุนนะห์ คือคำสอนและรูปแบบของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศอลฯ)

ฉะนั้นวัฒนธรรมอิสลามจึงมีลักษณะที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่สิ่งที่ไม่ใช้วัฒนธรรมอิสลาม ที่ไม่ได้มาจากคัมภีร์ และสุนนะห์ จะถูกเลิกปฏิบัติไปเองและสิ่งที่จะคงอยู่ คือ วัฒนธรรมอิสลาม โดยแท้จริงเท่านั้น ดังตัวอย่าง เช่น ชุมชนแม่ลาน หมู่บ้านแม่ลาน อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ก็เป็นชุมชนของชาวไทยมุสลิมชุมชนหนึ่ง ที่อาศัยอยู่ร่วมกันและปฏิบัติตนเช่นเดียวกับชาวไทยมุสลิมโดยทั่วไป ด้วยพลังของความเข้มแข็งทั้งในเรื่องของศาสนา ประเพณี และการละเล่นล้วนแต่ได้รับการอนุรักษ์และสืบทอดต่อมาจากรบรรพบุรุษ เช่นเดียวกับชุมชนชาวไทยมุสลิมชุมชนอื่นๆ แต่ที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น และบ่งบอกถึงความมีพลังที่เข้มแข็งกว่าชุมชนอื่นๆ คือ การจัดตั้งคณะลิเกฮูลูที่ปลูกฝังให้เยาวชนและประชาชนในหมู่บ้าน ให้ช่วยกันสืบทอดการแสดงลิเกฮูลูอันเป็นวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน ให้กลายเป็นที่รู้จักของชาวไทยมุสลิมและสังคม ในชื่อของคณะอาเนาะปูมาร์ อาเนาะปูมและกลายเป็นคณะลิเกฮูลูที่ได้รับความนิยมชื่นชอบโดยทั่วไปในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การแสดงลิเกฮูลูนั้น มิใช่แต่เป็นเพียงการละเล่นของชาวไทยมุสลิมเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ของชาวไทยมุสลิมในหลายๆด้าน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีในศาสนาอิสลามทั้งสิ้น หากจะเปรียบเทียบกับก็คงเปรียบได้กับพิธีกรรมหรือประเพณีทางศาสนาพุทธ เช่น งานวัด งานแต่งงาน งานบวช เป็นต้น เมื่อเสร็จพิธีกรรมทางศาสนาก็จะมีงานฉลองรื่นเริง หรือการแสดงที่จัดขึ้นเพื่อให้เกียรติต่อเจ้าภาพและแขกที่มาร่วมงาน เช่น การบรรเลงดนตรี หรือการแสดงพื้นบ้านต่างๆ ลิเก ลำตัด หมอรำ เป็นต้น ศาสนาอิสลามก็เช่นเดียวกัน เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมทางศาสนาอิสลามในงานต่างๆ ก็จะมีงานรื่นเริงมาแทนที่ด้วยการแสดง ร้องเงิ้ง ลีละ ลิเกฮูลู หรือการแสดงของชาวไทยมุสลิมอื่นๆ เพื่อให้ความบันเทิงแก่แขกที่มาร่วมงาน อีกทั้งยังเป็นการให้เกียรติกับเจ้าภาพของงานที่จัดขึ้น นอกจากนี้การแสดงลิเกฮูลูยังเป็นการขับร้องเพื่อปลุกจิตใต้สำนึกของผู้ที่มาร่วมงานและมาชมการแสดงให้ระลึกถึงคำสั่งสอนขององค์ศาสดา ให้ยึดมั่นในพระคัมภีร์ กระทำแต่ความดี ทำให้การแสดงลิเกฮูลูมีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน การจะกล่าวถึงลิเกฮูลูและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงจะสามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1.1 วัฒนธรรมการแต่งกาย

ชาวไทยมุสลิมทั้งชายและหญิง มีวัฒนธรรมการแต่งกายที่มีเอกลักษณ์ และปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนานเป็นรูปแบบที่ไม่มีการบังคับ มีเพียงขอบเขตที่กำหนดไว้เพียงกว้างๆ ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศ ดังนี้

หญิงไทยมุสลิม จะแต่งกายตามแบบที่สืบทอดต่อๆ กันมา และยังคงความนิยมจนถึงปัจจุบันนี้ สำหรับหญิงมุสลิมทุกวัย เนื่องจากชาวมุสลิมที่เป็นหญิงต้องทำตามบัญญัติของศาสนา ซึ่งจะต้องแต่งด้วยเสื้อผ้าที่มิดชิด ไม่เผยส่วนอันพึงสงวน ซึ่งชุดที่นิยมกันในหญิงมุสลิมก็คือ “ชุดกุรง” จะเป็นเสื้อคอกลมติดคอ ผ่าหน้าพอสวมศีรษะได้ ติดกระดุม 1 เม็ด หรือ เข็มกลัด 1 ตัว แขนเสื้อยาวถึงข้อมือ ตัวเสื้อยาวคลุมสะโพก เสื้อต้องไม่รัดรูปจนเกินไป และเนื้อผ้าจะต้องไม่บางมากนัก เสื้อกุรงมักจะสวมเป็นชุดกับผ้า

ปาเต๊ะ ซึ่งจะให้สวยงามมักจะจับจีบรวมนิ้วที่ข้างเอว ซึ่งการแต่งกายแบบนี้ก็จะคล้าย ๆ กับการแต่งกายของชาวมาเลเซียเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ศรีษะจะต้องมีผ้าคลุมโปรงๆ บ้างก็ปักลายสวยงาม ผมจะเกล้ามวย หรือเก็บให้เรียบร้อย เป็นต้น อีกชุดหนึ่งคือ เสื้อบายอ ลักษณะเป็นเสื้อคอวี ผ่าหน้าตลอด กัดด้วยเข็มกลัดประมาณ 3 ตัว แขนเสื้อยาว ตัวเสื้อยาวคลุมสะโพกและไม่รัดรูป นุ่งกับผ้าถุงธรรมดา ปัจจุบันเสื้อบายอจะนิยมใส่กันในกลุ่มของสตรีสูงอายุ ส่วนเสื้อบานงจะมีลักษณะคล้ายกับเสื้อบายอ ได้รับอิทธิพลมาจากอินโดนีเซีย ภาษามลายูกลางเรียกว่า บันดง (BANDUANG มาจาก ชื่อเมืองตะวันตกของชาว) มีลักษณะเป็นเสื้อคอวี ผ่าหน้า พับริมปก ชายเสื้อด้านหน้าแหลม ปักฉลุที่ชายเสื้ออย่างสวยงาม เนื้อผ้าค่อนข้างบาง แขนเสื้อยาวรัดรูปจรดข้อมือ ใช้นุ่งกับผ้าถุงธรรมดา หญิงไทยมุสลิมก็เหมือนกับผู้หญิงทั่วๆ ไปที่ชอบความสวยงาม จึงมักนิยมใส่เครื่องประดับ เช่น ต่างหู กำไล แหวน ข้อมือ เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้บ่งบอกฐานะได้

สำหรับชายไทยมุสลิมในท้องถิ่นจะสวมเสื้อ “ตือโละบลางอ” เป็นเสื้อคอกลม บ้างก็มีคอตั้งแบบจีน เสื้อจะผ่าหน้าครึ่งหนึ่ง ติดกระดุมโลหะ 3 เม็ด แขนเสื้อยาวจรดข้อมือ นิยมสวมใส่กับผ้าปาลีกัด จะเป็นผ้าถุงลายหมากรุก หรือลายขวาง ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียผ่านชาว ลักษณะการนุ่งผ้าปาลีกัดนี้จะทบปลายทั้งสองข้างมาไว้ตรงกลางลำตัวแล้วขมวดไว้ด้วยกัน ส่วนลักษณะการแต่งโดยทั่วๆ ไป ก็ควรแต่งกายให้สุภาพ สะอาด เรียบร้อย จะเป็นโสร่ง หรือกางเกงก็ได้ แต่ข้อสำคัญคือจะต้องปกปิดส่วนที่อยู่ระหว่างเอวกับเข่า การแต่งกายแต่งให้เหมาะสมกับโอกาส และสถานที่ สีขาวเหมาะสำหรับการทำศาสนกิจ

การแต่งกายของชาวมุสลิมนี้จะแตกต่างกันไปตามแต่ละสังคมแต่ละประเทศชาวอาหรับบางประเทศที่มีอากาศหนาวและอยู่ในเขตพื้นที่ทะเลทราย ผู้ชายก็มักจะใส่เสื้อผ้าหนาๆ และยาวกรอมเท้า มีผ้าโพกหัวหรือสวมหมวกสีต่างๆ และเพื่อกันน้ำค้างและฝุ่นทราย ส่วนผู้หญิงก็จะใส่เสื้อผ้าด้านในไว้หนึ่งชั้นและมีเสื้อคลุมสีดำ ยาวกรอมเท้า ไม่รัดรูป พร้อมกับผ้าคลุมศรีษะ ปิดหน้าปิดตา บ้างก็ใส่หน้ากาก ส่วนเนื้อผ้าก็จะเปลี่ยนให้บางลงในฤดูร้อน ซึ่งแสดงถึงวัฒนธรรมของสังคมในแต่ละประเทศนั้นๆ มีข้อสังเกตว่ามุสลิมบางคน ที่ได้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ เมืองเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบียแล้ว ผู้ชายจะเรียกว่า “ฮัจยี” ผู้หญิงจะเรียกว่า “ฮัจยะฮ์” การแต่งกายก็จะเปลี่ยนไป ชายจะนิยมสวมเสื้อแบบตะโละบลางอ สวมหมวกขาว (กูบียะฮ์) และโพกศรีษะด้วยผ้าสาระบัน หญิงจะสวมเสื้อถุงกรงสีขาว มีผ้าคลุมศรีษะ 2 ผืน ผืนหนึ่งเป็นผ้าสีขาวบางๆ ที่นำมาจากซาอุดีอาระเบีย นำมาคลุมปิดผมให้มิดชิด เรียกว่า “มิดดูวาระห์” อีกผืนหนึ่งเป็นผ้าปานคลุมไว้ตามประเพณีท้องถิ่น เรามักจะสังเกตได้ว่าการแต่งกายของชาวไทยมุสลิม เมื่อจะไปสถานที่ราชการ หรือสถานที่อันควรเคารพ ผู้ชายมักจะใส่หมวกสีขาว หรือ สีดำ ไม่มีปีก หรือผ้าโพกศรีษะ เพื่อแสดงถึงความเคารพต่อสถานที่นั้นๆ ซึ่งต่างจากของไทยเราที่ให้ถอดหมวกออกเมื่อเข้ามาในสถานที่ราชการหรือสถานที่อันควรเคารพ แต่อย่างไรก็ดีทั้งสองกรณีต่างก็ต้องการแสดงออกถึงความมีระเบียบเรียบร้อย และแสดงความนับถือต่อสถานที่นั้นๆ สังคมจึงมีการยอมรับและปฏิบัติต่อกันมาโดยปราศจากความขัดแย้งใดๆ

1.2 วัฒนธรรมทางด้านภาษา

ภาษาเป็นสิ่งที่ใช้ติดต่อสื่อสาร เพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละคน ซึ่งมีมากมายด้วยกันหลายภาษา แตกต่างกันไปตามสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละที่ก็มีภาษาที่ใช้สื่อสารไม่เหมือนกัน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ ภาษาทางการและภาษาถิ่นซึ่ง ภาษาทางการ คือ ภาษาที่คนส่วนใหญ่สื่อสารเข้าใจตรงกัน ไม่ว่าจะมาจากที่ใดก็สามารถรับรู้เข้าใจกันได้ ส่วนภาษาถิ่น คือ ภาษาที่บ่งบอกถึงความเป็นกลุ่มชนนั้นๆ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่นอกเหนือจากศาสนา เครื่องแต่งกาย อาหารแล้ว ก็ยังมีภาษาที่สามารถบอกความเป็นกลุ่มชนได้ ภาคใต้ของไทยเราก็เช่นเดียวกัน ภาษาที่ใช้สื่อสารจะแตกต่างกับภาคต่างๆ ในประเทศไทยเรียกว่า “ภาษาถิ่นใต้” (Southern Thai Dialects) หมายถึง ภาษาไทยถิ่นต่างๆ ที่พูดกันในเขตพื้นที่ตั้งแต่ตอนล่างของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ครอบคลุมพื้นที่ 14 จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทยตลอดไป จนถึงภาษาไทยถิ่นต่างๆ ที่มีผู้พูดกันอยู่ในประเทศมาเลเซีย (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ : 2542)

วัฒนธรรมการใช้ภาษาถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลกับวัฒนธรรมอื่นๆ เกี่ยวพันกันไปเรื่อยๆ เป็นลูกโซ่ ลักษณะสำเนียงของภาษาของชาวใต้ มีลักษณะที่ห้วน เด็ดขาดและดุดัน ไม่มีหางเสียง เช่นเดียวการแสดง และการละเล่นต่างๆ เช่น ลิละ มะโย่ง เป็นต้น ที่มีเสียงอึกทึบ ตื่นเต้น มีจังหวะที่กระชับ และเร้าใจผู้ชม ซึ่งต่างกับทางภาคเหนือ ที่มีสำเนียงการพูดที่ไพเราะ อ่อนหวาน นุ่มนวล และเชื่องช้า วัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่น เช่น ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน เป็นต้น ก็ล้วนแล้วแต่แสดงออกถึงความนุ่มนวล และอ่อนหวาน ซึ่งเห็นได้ชัดว่าภาษามีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ของท้องถิ่นด้วย สังคมของชาวใต้มีการสื่อสารกันด้วยคำที่รวบรัด และรวดเร็ว การสนทนากันแต่ละบุคคลจะไม่ค่อยมีการเลือกสรรถ้อยคำเท่าไรนัก เคยพูดอย่างไรก็พูดอย่างนั้น จะมีการเลือกภาษาพูดบ้างก็ต่อเมื่อต้องสนทนากับผู้อาวุโสกว่า หรืออ่อนอาวุโสกว่า แต่ก็ไม่ใช่ละเอียดเท่ากับภาษาไทยภาคกลาง เพราะชาวใต้มีความเชื่อว่าผู้ที่ประดิษฐ์ประดอยคำพูดคำจาเป็นคนประจบสอพลอ ไม่จริงใจ ซึ่งผู้ที่ไม่ทราบก็จะเข้าใจว่าชาวใต้ไม่มีมารยาท และพูดจาแข็งกระด้างไป แต่จริงๆ แล้วการแสดงควมมีสัมมาคารวะต่อบุคคลอื่นสำหรับชาวใต้แล้วมักจะแสดงออกทางการกระทำหรือกิจกรรมยามากกว่าคำพูด นอกจากภาษาใต้ที่ชาวบ้านใช้สื่อสารกันแล้ว ก็ยังมีภาษามลายูถิ่นภาคใต้ หรือที่ใช้อักษรภาษายาวี ซึ่งมีรากฐานเดียวกันกับภาษามลายูนั่นเอง ภาษามลายูถิ่น หรือ ภาษายาวี เป็นภาษาที่นิยมพูดกันในท้องถิ่นต่างๆ ทางภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีสำเนียงคล้ายกับภาษามลายูถิ่นกลันตัน ของประเทศมาเลเซีย ในภาคใต้ของประเทศไทย ที่มีประชาชนพูดภาษามลายูถิ่นกันมากที่สุด คือ กลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ปัญหาที่เกิดขึ้น จากการที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ในแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ใช้ภาษาถิ่นมลายูในการสื่อสาร ทำให้บางครั้งการกระจายข่าวสารของรัฐบาล หรือการสื่อสารติดต่อกับทางราชการมีปัญหา เนื่องจากบางแห่งขาดผู้เข้าใจภาษามลายูถิ่น จึงทำให้ข่าวสารไม่สามารถเข้าถึงประชาชนได้โดยเฉพาะผู้ที่สูงวัยที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ภาษามลายูถิ่นเป็นเพียงภาษาพูด ที่สืบทอดกันมาโดยการที่พูดกันต่อๆ มา ไม่มีภาษาเขียน ไม่มีตัวอักษร แต่ก็ยังคงถ่ายทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้ นับว่าเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างเข้มแข็งแต่โบราณ

1.3 พิธีกรรมของชาวไทยมุสลิม

คือ พิธีกรรมทางศาสนาที่มีการสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลานาน เป็นพิธีกรรมที่มีแบบแผน และมีความละเอียดอ่อนในด้านของจิตใจ ซึ่งชาวบ้านชาวไทยมุสลิมยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่นเดียวกับทุก ๆ ศาสนาที่จะมีแบบแผนและรูปแบบพิธีกรรมเป็นแบบเฉพาะของตนเอง รวมถึงวันสำคัญทางศาสนาที่จะมีการเฉลิมฉลอง หรือประกอบพิธีต่าง ๆ ซึ่งจะสามารถจำแนกได้ดังนี้ คือ

1.3.1 พิธีสูหนัต

1.3.2 พิธีแต่งงาน

1.3.3 พิธีมาแญปูโละ (กินเหนียว)

1.3.4 วันฮารีรายอปอซอ

1.3.5 วันฮารีรายอ ฮัจยี

1.3.6 วันเมาลิด

1.3.1 พิธีเข้าสู่หนัต

การเข้าสู่หนัต หรือมาโชะยาวิ นั้น คำว่า “สูหนัต” หรือ “สูหนัต” มาจากภาษาอาหรับว่า “สูหนะฮ” แปลว่าแบบอย่างหรือแนวทาง ซึ่งหมายความว่า เป็นการปฏิบัติตามท่านนบีได้เคยกระทำมา คำว่า “มาโชะยาวิ” เป็นภาษามลายูถิ่น มาโชะ แปลว่า เข้า ยาวิ เป็นศัพท์เรียกชื่อมุสลิมที่อยู่แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยส่วนรวม หนังสือต่างๆ ที่แต่งเป็นภาษามลายู เรียกอักษรของเขาว่า “อักษรยาวิ” แต่สำหรับชาวอินโดนีเซียนั้น ชาวมุสลิมด้วยกันมักเรียกว่า พวกยาวา หรือ ยาวอ เกี่ยวกับคำยวีนี ขุนศิลปินกิจพิสนธิ์ให้ความเห็นว่า เดิมชาวอาหรับเรียกเกาะสุมาตราว่าเกาะยาวิ ในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีมีกล่าวไว้ว่า “ชาวสวี่” คำว่า สวี่ หมายถึงเกาะยวีนั่นเอง ดังนั้นคำว่ามาโชะยาวิ ถ้าพิจารณาตามคำจำกัดความก็หมายถึง “เข้าอิสลาม” หรือ การตัดหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศชายนั่นเอง มาโชะยาวิต่างกับสูหนัตคือ ตรงที่บุคคลมิใช่มุสลิมเข้ารับอิสลาม ส่วนสูหนัตเป็นพิธีการที่มุสลิมพึงปฏิบัติ พิธีมาโชะยาวินี้มิได้ทำเฉพาะคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น ความจริงแล้วชาวยิวและคริสต์ก็เคยปฏิบัติกันมาก่อน แต่ต่อมาภายหลังก็ค่อยๆ เลิกกันไป เช่นเดียวกับศาสนิกอื่นๆ เช่น การถือศีลอด และในปัจจุบันก็มีชาวไทยพุทธไม่น้อยที่นิยมปฏิบัติกัน เนื่องจากเป็นที่ยอมรับในทางการแพทย์ แล้วมีความปลอดภัยจากเชื้อโรคและทำความสะอาดง่าย

ในการทำพิธีเข้าสู่หนัต ชายมักจะทำการเข้าสู่หนัตในระหว่างอายุตั้งแต่ 1 ขวบ จนถึงอายุประมาณ 15 ปี จึงจะดี แต่ในบางประเทศเช่น อาหรับ จะนิยมทำหลังคลอดไม่กี่วัน มุสลิมภาคใต้สมัยก่อนก็มักจะทำสูหนัตเมื่อโตแล้ว หรือก่อนแต่งงานก็มี จุดมุ่งหมายของการสูหนัตก็คือ

1. เพื่อความสะอาดในการทำความสะอาด และจะมีผลต่อการปฏิบัติศาสนกิจ
2. เพื่อป้องกันการเกิดโรคบางชนิด
3. เพื่อผลทางเพศสัมพันธ์
4. ในสังคมไทยที่นับถืออิสลามในภาคใต้บางกลุ่ม หมายถึงการบรรลุนิติภาวะแล้ว

นอกจากนี้สำหรับชายที่นับถือศาสนาอื่นหากประสงค์จะเข้านับถือศาสนาอิสลาม หรือแต่งงานกับหญิงอิสลาม นอกจากจะต้องปฏิบัติตนต่อองค์อัลลอฮ์แล้ว ต้องทำพิธีมาโชะยาวิด้วย สำหรับหญิงก็ต้องเข้า

พิธีสühนัตเช่นเดียวกัน หญิงจะเริ่มเข้าสühนัตตั้งแต่เด็กคลอดใหม่ ๆ จนไม่เกินอายุ 2 ขวบ การเข้าสühนัตชายกับหญิงนั้น จะกระทำต่างกัน หญิงจะมีการทำพิธีโดยการใช้น้ำหรือเชือกหรือกรีดนิด ๆ ที่ตรงปลายเนื้อส่วนที่ยื่น (คริสตอริส) ออกนิด ๆ เท่านั้น ก็เป็นอันเสร็จพิธี มุสลิมในชนบทถือว่า พิธีเข้าสühนัตนี้สำคัญมากจึงมีการเชิญแขกมาเลี้ยงฉลองกันใหญ่โต มีมหรสพแสดง เช่น หนังสติ๊ก ลิเกฮูลู ใครจัดงานใหญ่โตถือเป็นการได้หน้าได้ตา บางรายจัดกันถึง 7 วัน 7 คืน ซึ่งผู้ที่รับเชิญมากินเลี้ยง (มาแกปูโละ) จะต้องชวนเพื่อนฝูงมาอย่างยิ่งดี ไม่จำเป็นต้องรู้จักกับเจ้าภาพก็ได้ เพราะเมื่อทานเสร็จแล้วก็รวบรวมเป็นให้กับเจ้าภาพตามสมควรก่อนลากลับ บางรายก็มีการแห่กัณฑ์ แห่ช้าง จัดขบวนรณรงค์ กันเป็นที่สนุกสนาน เมื่อแห่เสร็จก็จะให้ “อาเนาะกูตอ” อาบน้ำให้ และให้หญิงสาวมาผั้นเดี่ยว (ผ้าที่ใช้นิยมลงแป้งให้แข็งเพื่อไม่ให้ถูกเนื้อ) แล้วให้นางรับแขกกลั้ว ส่วนการทำพิธีสühนัตก็จะมีพิธีผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาพอสมควรกับเชิญ มุตีม หรือ โต๊ะมุเต็ง (ผู้จะทำการตัด) ก็จะมาอ่านดูอา (ขอพร) และจัดการวัดขนาดของหนังหุ้มปลายของอวัยวะเพศ แล้วใช้ปูนขาวทำเครื่องหมายไว้โดยรอบ จากนั้นก็จะดึงหนังหุ้มปลายไปข้างหน้า ให้เลยไปจากหัวอวัยวะเพศ ใช้ไม้หนึบ 2 ขา หรือที่เรียกว่า “ปะงาเป๊ะ” มาหนึบไว้ให้ติดกับท่อนหยวกที่นั้งอยู่ โต๊ะมุเต็งจะกล่าวนามของพระผู้เป็นเจ้า พร้อมกับลงมือตัดหนังตรงที่ทำเครื่องหมายไว้เสร็จแล้วก็ใส่ยา พันแผลเป็นอันเสร็จพิธี ประมาณ 15 วันแผลก็จะหายสนิท เวลาที่นิยมทำสühนัตก็คือเวลาเช้าประมาณ 8.00–10.00 น. ส่วนช่วงบ่าย 15.00–17.00 น. เป็นช่วงเวลาที่มื่ออากาศดีเข้าใจว่ามีส่วนช่วยในการห้ามเลือดไปในตัว

1.3.2 พิธีแต่งงาน

ภาษาอาหรับเรียกว่า “นิกาย” มีความหมายว่าการกระทำพิธีแต่งงานภายใต้หลักเกณฑ์และข้อบังคับแห่งศาสนาอิสลาม คือ ชายคนหนึ่งจะแต่งงานกับหญิงได้อย่างมากที่สุด ในขณะที่เดียวกัน 4 คน คือหมายถึงชายคนหนึ่งจะมีภรรยาได้ในขณะเดียวกันอย่างมาก 4 คน แต่มีข้อบังคับว่า ชายผู้นั้นจะต้องเลี้ยงดูให้ความยุติธรรมกับภรรยาทั้งหมดได้ ถ้าไม่มีความสามารถแล้วก็ให้มีภรรยาเพียงคนเดียว การมีภรรยา 4 คนไม่ใช่เป็นการส่งเสริมการมรดก มุสลิมถือว่าเป็นการช่วยผู้หญิง เช่น หญิงม่าย หญิงอนาถา ดังเห็นได้จากเงื่อนไขบางประการในการมีภรรยามากกว่า 1 คนเพราะ

1. จำนวนหญิงมากกว่าชาย
2. เพื่อใช้สิทธิความเป็นภรรยาเท่าเทียมกัน และบุตรที่เกิดได้ใช้นามสกุลและการรับมรดก
3. การช่วยเหลือของชายต่อหญิงมิใช่ภรรยาหรือมิใช่ญาติสนิทย่อมจะถูกมองในแง่ร้ายและถูกนิินทา

ตามหลักศาสนาการแต่งงานของมุสลิมมี 5 ประการ คือ

1. เป็นมุสลิม
2. มีของหมั้น
3. ต้องได้รับการยินยอมจากผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย
4. มีพยานผู้ชายอย่างน้อยสองคน (ถ้าไม่มีผู้ชายก็ใช้พยานผู้หญิง 2 คน ต่อผู้ชาย 1 คน)

5. ควรทำพิธีอย่างเปิดเผยและเลี้ยงอาหารบ้างหลังจากทำพิธีแล้ว

ในพิธีแต่งงานของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ เริ่มต้นเมื่อชายหญิงตกลงใจกันแล้วและฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่ไปสู่ขอเรียกว่า มาโชะมินตะ (หรือหมั้นแน) การสู่ขอนี้จะตกลงกันระหว่างผู้ใหญ่ทั้ง 2 ฝ่ายเกี่ยวกับสินสอดทองหมั้นตามหลักศาสนา ถือว่าไม่ควรต่ำกว่า 10 สลึง และไม่เกินกว่า 500 สลึง เพื่อให้พยานรู้เห็น ส่วนเงินทองที่นอกเหนือจากนี้ก็นำไปมอบให้ฝ่ายหญิง แต่มีบางรายนำไปรวมกับเงินสินสอด และถือว่าเป็นกรรมสิทธิ์ของฝ่ายหญิงโดยเด็ดขาด ถึงวันพิธีผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงจะเชิญโต๊ะอิหม่ามเป็นประธาน และต้องมืองค์ประกอบให้ครบ 5 ประการตามหลักศาสนาที่กล่าวมาข้างต้นด้วย เมื่อเจ้าบ่าวและผู้ใหญ่มาถึงบ้านเจ้าสาว บิดาเจ้าสาวก็จะไปขอความยินยอมจากเจ้าสาว (ขณะนั้นเจ้าสาวอยู่ในห้อง) โดยบิดาเจ้าสาวกล่าวว่า “ข้าจะแต่งงานเจ้ากับ... (ออกชื่อเจ้าบ่าว) เจ้าจะยินยอมหรือไม่” เจ้าสาวจะให้คำตอบ ถ้าเจ้าสาวไม่ยอมพิธีจะดำเนินไปไม่ได้ถือว่าผิดหลักศาสนา จากนั้นบิดาเจ้าสาวก็มอบภารกิจ (วอเก) การแต่งงานให้โต๊ะอิหม่าม โดยกล่าวว่า “ข้าพเจ้าขอมอบให้ท่านอิหม่ามทำพิธีแต่งงานลูกสาวข้าพเจ้าชื่อ... (ออกชื่อเจ้าสาว) กับ... (ออกชื่อเจ้าบ่าว)” เสร็จแล้วโต๊ะอิหม่ามก็จะตอบว่า “ข้าพเจ้าขอรับวอเก” แล้วเรียกเจ้าบ่าวเจ้าสาวและพยาน 2 คน พร้อมด้วยผู้จัดบันทึกหลักฐาน จากนั้นโต๊ะอิหม่ามจะสอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ย้ำถึงเจ้าบ่าวเจ้าสาว พยาน เงิน สินสอด อิหม่ามจะจับมือเจ้าบ่าวพร้อมกับกล่าวว่า “โอ้... (ออกชื่อเจ้าบ่าว) ที่แต่งงานเจ้ากับ... (ออกชื่อเจ้าสาว โดยได้รับการมอบฉันทะจากบิดาฝ่ายหญิงแล้ว) โดยมีค่าสินสอด...(บอกจำนวนสินสอด)” เมื่อโต๊ะอิหม่ามกล่าวจบแล้ว เจ้าบ่าวจะกล่าวรับว่า “ข้าพเจ้ายอมรับการแต่งงานนี้โดยมีสินสอดจำนวนดังกล่าวนี้” เสร็จแล้วโต๊ะอิหม่ามก็จะขอดูอาเพื่อให้พระอัลเลาะห์ทรงประทานพรแก่คู่บ่าวสาว จบแล้วโต๊ะอิหม่ามก็จะบอกหลักการของการเป็นสามี ภรรยาแก่เจ้าบ่าวว่าตามหลักศาสนานั้นผู้เป็นสามีต้องดูแลภรรยา และอยู่ร่วมกันตามหน้าที่ของสามี ภรรยา หากไม่เป็นเช่นนั้นภรรยาก็มีสิทธิ์จะฟ้องร้องสามีต่อคณะกรรมการอิสลามหรือดาโต๊ะยุติธรรมได้ดังนี้

1. ถ้าออกจากบ้านเกิน 3 วัน โดยไม่ได้รับการยินยอมจากภรรยา หากภรรยาฟ้องร้องสามีต่อคณะกรรมการอิสลามก็ต้องมีการพิจารณา และสามีจะต้องให้เงินค่าเลี้ยงดู
2. ถ้าสามีออกจากบ้าน 6 เดือน โดยไม่ได้รับการยินยอมจากภรรยาถือว่าหมดสภาพการเป็นสามีภรรยา

จากนั้นก็มีการลงชื่อ โต๊ะอิหม่าม เจ้าบ่าว เจ้าสาว บิดาฝ่ายหญิง และพยาน ในหนังสือสำคัญเพื่อเป็นหลักฐานเป็นอันว่าเสร็จพิธีโดยสมบูรณ์ พิธีแต่งงานตามประเพณีนิยมจัดพิธีในหมู่บ้าน ฝ่ายหญิงจะเชิญญาติมิตรฝ่ายตนมาร่วมพิธี เรียกว่าเชิญมา “มาแกปูละ” (กินเหนียว) มักเลี้ยงกันตอนเย็นใกล้ค่ำ ส่วนฝ่ายชายจะเชิญญาติมิตรฝ่ายตน เรียกว่าเชิญมา “มางานา” คือ เชิญมารู้จักเจ้าสาวและรับประทานอาหาร ช่วงกลางคืนเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะนั่งบนแท่นหรือบัลลังก์ เรียกว่า “บ่งายัน” เพื่อนเจ้าบ่าวยืนอยู่ทางขวา คอยโบกพัดซ้ายๆ ตอนนี้อยู่เจ้าบ่าวและเจ้าสาวเสมือนเป็นราชาและราชินี คอยรับเฝ้าจากแขกเหรื่อด้วยเหตุนี้เองจึงเรียกเจ้าบ่าวเจ้าสาวว่า ราชยา ซอ-ฮารี (เป็นราชาเพียงวันเดียว) บางแห่งจะมีหญิงอาวุโสคนหนึ่งออกมา “ชื่อมางัด” (ข้าวเหนียวสีเหลือง ขาว แดง) แก่คู่บ่าวสาว ต่อจากนั้นญาติมิตรฝ่ายชายจะมาทำพิธี “งามานา” คือมารู้จักกันพร้อมกับมอบของขวัญให้คู่บ่าวสาว ขณะเดียวกันเจ้าสาวจะหยิบของที่ระลึกจากพานที่เจ้าบ่าวถืออยู่ มอบให้แขกจากนั้นเจ้าบ่าวเจ้าสาวลงจากบัลลังก์ร่วมรับประทานอาหารกับ

แขกหรือ เสร็จพิธีแล้วฝ่ายชายต้องนอนค้างคืนบ้านฝ่ายหญิง 3 คืน ต่อจากนั้นจะมีพิธีส่งตัวเจ้าสาวไปที่บ้านเจ้าบ่าว ฝ่ายเจ้าสาวเรียกพิธีนี้ว่า “มืองาตาร์” (การส่งตัว) ฝ่ายเจ้าบ่าวเรียกพิธีนี้ว่า “มียาโมะ” (การต้อนรับเจ้าสาว) ในวันนั้นเจ้าบ่าวจัดอาหารเลี้ยงต้อนรับแขกเหรื่อด้วย

1.3.3 พิธี “มาแกปูโละ” (กินเหนียว)

การกินเหนียว หรือ “มาแกปูโละ” นี้ ความจริงไม่ใช่กินข้าวเหนียวโดยตรงแต่เชิญไปกินข้าวเจ้าธรรมดา สันนิษฐานว่าเดิมคงใช้ข้าวเหนียวกันจริงๆ ต่อมาขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ สิ่งแวดล้อมต่างๆ จึงเปลี่ยนเป็นกินข้าวเจ้า หากผู้รับเชิญต้องการกินเหนียวจริง ๆ เจ้าภาพก็มีบริการ

ประเพณี “มาแกปูโละ” สมัยก่อน หมายถึง การกินเลี้ยงเนื่องในพิธีแต่งงานและพิธีสู่หมั้นเท่านั้น เพราะงานทั้งสองนี้ถือว่าใหญ่โตมาก ปัจจุบัน “มาแกปูโละ” มีความหมายกว้างออกไปถึงงานกินเลี้ยงในงานต่างๆ เช่น งานสร้างมัสยิด งานเลี้ยงส่งบุตรชาย หญิงไปศึกษาต่อการกินเลี้ยงดังกล่าวนี้ยังเรียกกันว่า “มาแกแด” หมายถึง การเลี้ยงน้ำชา การกินเหนียว หรือ “มาแกปูโละ” นี้จะมีการจัดพิมพ์บัตรเชิญในโอกาสต่างๆ เป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้เพื่อนๆ หรือญาติได้ทราบข่าวกันล่วงหน้า ซึ่งวันงาน เจ้าภาพจะต้อนรับแขกตั้งแต่เช้าจนถึงเที่ยงคืน ใครมาก่อนและ “มาแกปูโละ” แล้วก็ทยอยกันกลับ ก่อนจะกลับผู้เป็นแขกจะจับมือเจ้าภาพ “บือยาบะสาแม” พร้อมกับมอบเงินช่วยงานตามศรัทธา

1.3.4 วันฮารีรายอปอซอ

คือวันสิ้นสุดแห่งการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ตามปกติก่อนวัน “รายอปอซอ” 1 วัน ชาวบ้านมักทำข้าวต้มผัดห่อใบกะพ้อเอาไว้สำหรับเลี้ยง และแจกจ่ายขนมให้ญาติมิตรในคืนวันก่อนวัน “รายอ” และในตอนเช้ามืดก่อนวันรุ่งขึ้น นอกจากนั้นยังมีการทำ “นาซิดาซัง” (คล้ายข้าวมัน) ขนมจีนเนื้อสะเต๊ะหรืออาหารอื่นๆ เวลาประมาณ 9.00 น. พวกกันไปที่มีสยิด หรือสุหฺร่าเพื่อทำละหมาด เสร็จแล้วไปเยี่ยม “กูโบ” (สุสาน) ผู้ไปเยี่ยมจะทำความสะอาด “กูโบ” และอ่านพระคัมภีร์แผ่ผลบุญให้แก่ผู้ตาย ในวันนี้จะมีการเยี่ยมเยียนกันระหว่างญาติมิตร และให้อภัยซึ่งกันและกัน

1.3.5 วันฮารีรายอ ฮัจยี

วันตรุษฮัจยี ตรงกับวันที่ 10 เดือนที่ชาวมุสลิมประกอบพิธีฮัจยี ณ นครเมกกะฮ์ วันตรุษนี้ถือว่ามีความสำคัญยิ่งกว่าวันตรุษใดๆ พิธีการในวันนี้เหมือนกับวันฮารีรายอปอซอ ที่เพิ่มขึ้นคือ การฆ่าสัตว์ เช่น วัว ควาย แพะ แกะ เพื่อทำทาน เรียกว่า “กูรบาน” พิธีฆ่าจะทำหลังการละหมาดวันฮารีรายอฮัจยีแล้ว เนื้อสัตว์ที่ถูกฆ่าจะนำไปขายไม่ได้ นอกจากจะทำอาหารเลี้ยงหรือนำมาแจกกัน

1.3.6 วันเมาลิด

คำว่าเมาลิดเป็นภาษาอาหรับ แปลว่า วันประสูติของท่านนบี มุฮัมหมัด ตรงกับจันทร์ที่ 12 เดือนรอมฎอนอวัล (ประมาณวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ.1113) ณ นครเมกกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ในวันนี้มีการทำบุญเลี้ยงกันที่มัสยิดหรือที่บ้าน กล่าวสรรเสริญเกียรติคุณของท่านนบี มุฮัมหมัด พร้อมกับอ่านดุอาขอพรจากองค์อัลเลาะห์ ปัจจุบันมีการจัดวันเมาลิดรวมกันเป็นระดับตำบล อำเภอหรือจังหวัด เรียกว่างานเมาลิดกลาง มีการประกวดการอ่านพระคัมภีร์อัลกุรอาน และแสดงปาฐกถาธรรม กล่าวถึงผลงานและคุณธรรมของท่านนบี มุฮัมหมัด

2. ประวัติความเป็นมาของลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้รู้หลาย ๆ ท่าน และจากเอกสารทางวิชาการ ไม่มีผู้ใดสามารถสรุปได้แน่ชัดว่าลิเกฮูลูเกิดขึ้นเมื่อใด หรือใครเป็นผู้ริเริ่มการแสดงลิเกฮูลูนี้ขึ้นมา จากข้อมูลทั้งหมดสามารถวิเคราะห์ได้อย่างกว้าง ๆ ว่าลิเกฮูลูเป็นของชาวมุสลิม ดังนั้นจึงน่าจะสันนิษฐานได้อีกข้อหนึ่งว่าน่าจะเข้ามาพร้อมกับศาสนาอิสลาม ด้วยข้อความในหนังสือโครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทยฯ กระทรวงศึกษาธิการ เขียนเกี่ยวกับความเป็นมาของลิเกไว้ว่า ลิเกเดิมเป็นการละเล่นของแขก แล้วไทยเรารับมาปรับปรุงให้เข้ากับรสนิยมของคนไทย สันนิษฐานกันว่าพอพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการมีละครผู้หญิงได้ ละครนอกซึ่งผู้แสดงเป็นชายล้วนๆ คลายความนิยมไป ลิเกเกิดขึ้นในรัชกาลที่ 5 คือ นำการละเล่นของแขกมา เมื่อลิเกเลียนแบบละครนอก จึงมีการออกแขกก่อนเริ่มเล่น ที่ว่าเป็นการละเล่นของแขกแต่เดิมนั้น คำว่า “แขก” ในภาษาไทยก็มีความหมายถึงหลายชาติ เช่น ลิเกแขกแดง หมายถึง แขกอาหรับ ยังมีแขกอินเดียแขกมลายู (อิสลาม) ฉะนั้นก็ยังยุติไม่ได้ว่าได้แบบอย่างการละเล่นนี้มาจากแขกชาติไหน แต่ผู้นำเข้ามาในต้นสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นแขกอิสลามแน่” ซึ่งสอดคล้องกับสุรพล วิรุฬห์รักษ์ ได้เขียนไว้ในตำราเรื่องลิเก, 2539 ที่สนับสนุนข้อมูลที่ว่าลิเกฮูลูน่าจะเข้ามาพร้อมกับ ศาสนาอิสลามว่า “ลิเกเป็นการแสดงที่แพร่หลายมาจากภาคใต้โดยชาวไทยมุสลิม ซึ่งนิยมการแสดงนี้มานานก่อน พ.ศ. 2423 อันเป็นหลักฐานทางเอกสารเก่าแก่ที่สุดที่ลิเกมีแสดงในกรุงเทพฯ ลิเกสมัยนั้นเป็นการแสดงเชิงศาสนาอิสลามประกอบดนตรีเพื่อความเพลิดเพลิน” ดังนั้นเราจึงพอสรุปได้ว่า ลิเก หรือ ดิเกร์ หรือ ดิเกลอ เป็นการสวดของศาสนาอิสลามหรือกลอนโต้ตอบนิยมเล่ากันเป็นกลุ่มหรือคณะที่นำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับความเป็นไทย มีมาตั้งแต่สมัยไหนนั้น ไม่มีใครยืนยันเป็นที่แน่ชัด

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถสันนิษฐานได้ว่าลิเกฮูลูได้เข้ามาสู่ปัตตานีพร้อมกับ ศาสนาอิสลาม เชื่อกันว่าศาสนาอิสลามเข้าสู่ปัตตานีราวๆ คริสตศตวรรษที่ 10 โดยเผยแพร่ถึงปัตตานีและปาหังก่อนเข้าสู่มะละกาดำเนินเมืองปัตตานีกล่าวถึงสาเหตุชาวปัตตานีนับถือศาสนาอิสลาม เนื่องจากครั้งหนึ่งกษัตริย์เมืองปัตตานีล้มป่วย หมอในเมืองรักษาไม่หาย จึงประกาศหาผู้รักษา ได้มีชาวปาซันจากสุมาตรา ชื่อเช็กสะอิด หรือเช็กซาฟียัดดิน อาสาที่จะรักษาให้ โดยขอค่าจ้างสัญญาจากราชาว่า ถ้าหายจากโรคแล้ว ให้พระองค์นับถือศาสนาอิสลาม ราชูปัตตานีทรงยอมทำตามแต่เมื่อรักษาหายแล้ว พระองค์ไม่ทำตามสัญญา จนโรคกำเริบอีก จึงได้รักษาพระองค์อีก 4 ครั้ง ซึ่งในแต่ละครั้งพระองค์ไม่ได้ทำตามสัญญาจนครั้งสุดท้ายพระองค์ยอมทำตามสัญญาที่ให้ไว้ ต่อมาเช็กสะอิด ได้รับแต่งตั้งเป็นดาโต๊ะ สะรี รายา ฟาเกะฮ์ (ผู้รู้ทางศาสนายอดเยี่ยม) เมื่อเจ้าเมืองเปลี่ยนศาสนาใหม่ โอรัสและธิดา รวมทั้งขุนนางทั้งปวง จึงหันมานับถือศาสนาอิสลาม และมีการทำลายพระพุทธรูป พุทธศาสนา เทวรูป และเทวาลัย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาประชาชนจึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามตามผู้ปกครองบ้านเมือง ทำให้วัฒนธรรมในด้านต่างๆ เริ่มเปลี่ยนแปลงไป พร้อม ๆ กับการเข้ามาของวัฒนธรรมอิสลาม

ลิเกฮูลู ก็เป็นลิเกประเภทหนึ่งในหลายๆ ประเภท ซึ่งเป็นการละเล่นของชาวไทยมุสลิมทาง จังหวัดชายแดนภาคใต้ “ลิเก” ในพจนานุกรม พิมพ์โดยสมาคมภาษาและหนังสือประเทศมาเลเซียเรียก ลิเก เป็น ดิเกร์ ซึ่งเป็นศัพท์เปอร์เซีย และให้ความเห็น 2 ประการ คือ

ประการแรก หมายถึง เพลงสวดสรรเสริญพระเจ้า ปรกติเป็นการขับร้องเนื่องในเทศกาลวัน กำเนิดพระนบี ชาวมุสลิมเรียกงานเมาลิด เลยเรียกการแสดงดังกล่าวนี้ว่า “ดิเกร์เมาลิด”

ประการที่สอง หมายถึง กลอนเพลงโต้ตอบนิยมเล่นกันเป็นกลุ่มหรือคณะ บางท่านเล่าว่าลิเกฮูลู ได้รับแบบอย่างจากคนป่าเผ่าซาไก ซึ่งมีการเล่นอย่างหนึ่งเรียกตามภาษามลายูว่า “มะนอฆอออกแซสาแก” แปลเป็นภาษาไทยว่า มโนราห์คนซาไก กล่าวคือ เขาเอาไม้ไผ่มาตัดท่อนสั้น เอาที่เป็นปล้องออกให้ กลวงหัว กลวงท้าย แล้วเอาเปลือกไม้ หรือกาบไม้ เช่น กาบหมาก มาหุ้มหรือเสียบติดไว้ข้างหนึ่ง อีกข้าง หนึ่งเปิดไว้ แล้วใช้ไม้หรือมือทุบข้างที่หุ้ม ทำให้เกิดเสียงดัง แล้วร้องร่ำทำเพลงขับแก้กันตามประสา ชาวป่าว่ากันว่ากระบอกไม้ไผ่ที่หุ้มกาบไม้ข้างหนึ่งนั้นได้กลายเป็นรำมะนาหรือบานอที่ใช้กันมาจนปัจจุบัน

ลิเกฮูลูนั่น มิได้สืบทอดการแสดงการสวดของพวกเจ้าเซ็น แต่เป็นการละเล่นตรงกับความหมาย ตามพจนานุกรม KAMUS DEWAN คือ หมายถึง กลอนเพลงโต้ตอบ นิยมเล่นกันเป็นกลุ่ม หรือคณะ ส่วนคำว่า “ฮูลู” พจนานุกรมดังกล่าว ได้แจกแจงความหมายไว้ 5 ประการ คือ

1. ศรีษะ (ราชาศัพท์มลายูโบราณ)
2. บริเวณหรือต้นลำน้ำ
3. จุดเริ่มต้น
4. ดำอาวูธ
5. หมู่บ้านในชนบท

การละเล่นลิเกฮูลูตรงกับประการที่ 2 และ 5 มากที่สุด กล่าวคือ การแสดงประเภทนี้ มีขึ้นครั้งแรก ณ ท้องที่เหนือลำน้ำอันเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำปัตตานี ซึ่งชาวบ้านเรียกฮูลู หรือทิสฮูลู (ฝ่ายใต้ลำน้ำ เรียกฮิล) ตรงทิสฮูลูอันเป็นแหล่งกำเนิดของลิเกฮูลูนั่น เข้าใจกันว่าเป็นท้องที่อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี และอำเภอบันนังสตาตาร์ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

ลิเกฮูลูเป็นลิเกประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นลิเกพื้นบ้านทางภาคใต้ของชาวไทยมุสลิมและจังหวัดที่เป็นต้น กำเนิดของลิเกฮูลู คือจังหวัดปัตตานี หรือ ตานี ซึ่งมีความหมายอะไรนั้น จากเอกสารอ้างอิงและบท สัมภาษณ์ของผู้รู้หลายท่านให้ความเห็นต่างกัน บ้างว่า “ตานี” กลายเสียงมาจาก “ธานี” หมายถึง เมือง ไหภูมิสมุทรมีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อาณาจักรศรีวิชัย เนื่องจากแผ่นดินเป็นแหลมยื่นออกไปในทะเล จึงเป็นที่พักเรือสินค้า ซึ่งมาจากเมืองจีน ขวา สุมาตรา และอินเดีย ผู้รู้บางท่านอธิบายว่า “ตานี” มาจาก คำว่า “ปะตานี” เป็นภาษามลายู หมายถึง ชาวนา เพราะตานีเป็นเมืองอยู่ข้างน้ำมานานคำอธิบายนี้สอดคล้องกับพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ตอนหนึ่งว่า “ตานี แปลว่านา ปะตานี แปล ว่า ชาวนา” ทำรู้ว่าแต่ก่อนเราเรียกเมืองปัตตานีว่า “เมืองตานี” นั้นไม่ผิด นอกจากนี้มีผู้ให้ความเห็นว่า มาจากคำว่า “ปะฏานี” เป็นภาษาอาหรับหมายถึงผู้มีความรู้ อาจเป็นสมัยที่ชาวตานี มีความสนใจศาสนา อิสลามและภาษาอาหรับ ได้เปิดสถานศึกษาปอเนาะเป็นแห่งแรก

จากการสอบถามผู้มีความรู้เกี่ยวกับการแสดงประเภทนี้ เช่น นายยูโซะ ป่อทอง หัวหน้าคณะลิเกฮูลู ยูโซะ ป่อทอง อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี เล่าว่าเคยได้ยินคนโบราณเล่าให้ฟังว่า ก่อนหน้าจะมีลิเกฮูลู ตรหมบ้านไทยมุสลิมดังกล่าวนั้น มีผู้พากย์ หรือผู้ขับกลอนและคนรำหรือผู้แสดง นอกนั้นเป็นลูกคู่ซึ่งใช้เครื่องดนตรี มีรำมะนาและฆ้องเป็นหลัก เวลาแสดงใช้ขับกลอนโต้ตอบ ไม่ได้แสดงเป็นเรื่องราวอย่างมะโย่ง หรือมโนราห์ เรียกว่า การร้องบันตงอินัง (ซึ่งจะกล่าวไว้ในบทเพลงที่ใช้แสดงในพิธีกรรม) กล่าวกันว่า เจ้าเมืองตานีสมัยอดีต มักเรียกคณะบันตงอินังที่มีชื่อเสียงเข้าไปแสดงในวัง โดยเฉพาะเนื่องในพิธีสühnatลูกชาย กาลต่อมาบันตงอินังได้เปลี่ยนแปลงเป็นลิเกฮูลูแต่ชาวบ้านมักเรียกการแสดงประเภทนี้แตกต่างกัน เช่น ที่กลันตันเรียก ลิเกบารัต หรือบาฆะ (ลิเกตะวันตก) ปัตตานี เรียก ลิเกฮูลู (ลิเกเหนือ) ผู้แสดงลิเกฮูลูหลายท่านได้กล่าวเกี่ยวกับการฝึกซ้อมว่า มีบางคนข้ามฝั่งไปเรียนที่ กลันตันโดยใช้เวลา 1 เดือน เพราะลิเกฮูลูในตอนเหนือของมาเลเซียมีชื่อเสียงมากและเป็นที่นิยมโดยทั่วไป การแสดงลิเกฮูลูในสมัยก่อน ผู้แสดงจะมีแต่ผู้ชายเท่านั้นเพราะในสมัยโบราณ ไม่มีการฝึกหัดผู้หญิงเล่นลิเกฮูลู อาจด้วยเนื่องจากสมัยก่อนยังไม่เปิดกว้างให้ผู้หญิงได้แสดงออกมากนัก แต่สมัยนี้ดาราลิเกฮูลูมักเป็นหญิงมีลูกคู่ร่วมขับกลอนเป็นหญิงเช่นเดียวกัน

การตั้งวงหรือตั้งคณะลิเกฮูลู ทำนองการตั้งวงลำตัดหรือเพลงฉ่อย คณะหนึ่งๆ มีลูกคู่ประมาณ 10-12 คน ผู้ร้องเพลงและขับร้องเพลงขับร้องประจำคณะอย่างน้อยคณะละ 2 - 3 คน และอาจมีนักร้องภายนอกมาสบทบร่วมสนุกอีกก็ได้ กล่าวคือคนดูคนใดที่สนุกสนานอยากร่วมวงก็จะได้รับอนุญาตจากคณะลิเก คล้ายๆ กับการเล่นเพลงบอกภาคใต้

ผู้แสดงลิเกฮูลูสมัยก่อน มักแต่งชุดอย่างชาวบ้านทั่วๆ ไป คือ โปกหัวสวมเสื้อคอกลม นุ่งโจง บางครั้งเห็นขาวนวล ทำนองไว้ผมขวัญคู่ต่อสู้ ต่อมามีการแต่งกายแบบการละเล่นลิละแต่ไม่เห็นบกริชหรือถือกริชอาจเห็นขาวนวลด้วยเหตุผลดังกล่าว ปัจจุบันมักแต่งกายแบบไทยมุสลิมทั่วไปหรือเป็นแบบสมัยนิยม ส่วนเวทีแสดงลิเกฮูลูแต่เดิมจะมีลักษณะยกขึ้นจากพื้นสูงไม่เกิน 1 เมตร ตูโล่งๆ คล้ายเวทีมวยแต่ไม่กั้นเชือกและไม่กั้นม่านหรือฉาก ลูกคู่ขึ้นไปนั่งล้อมวง ร้องรับและปรบมือโยกตัวให้เข้ากับจังหวะดนตรี ส่วนผู้ร้องหรือผู้ใดกลอน จะลุกขึ้นยืนข้างๆ วงลูกคู่ ถ้ากรณีมีการประชันกันแต่ละคณะจะขึ้นนั่งบนเวทีด้วยกัน แต่ล้อมวงแยกกัน พอสมควรการแสดงก็ผลัดกันร้องที่ละรอบ ทั้งรุก ทั้งรับเป็นที่ครึกครื้นของผู้ชม

การแสดงลิเกฮูลูเริ่มแสดงด้วยการโหมโรง หรือภาษาพื้นเมืองจะเรียกว่า ตาโป้ คือ การตีกลองบานอจะไม่เหมือนกับทำนองเดิมที่เล่นอยู่ดีเพื่อให้เสียงดังเท่านั้น เพื่อต้องการบอกให้คนรู้ว่าคณะลิเกฮูลูได้เดินทางมาถึงแล้ว จังหวะกลองจะดังขึ้นซ้ำๆ 3 ครั้ง จากนั้นก็รวกลอง จังหวะที่รวกลองไม่ใช่จังหวะที่ใช้ในการเล่นแต่จะมีจังหวะเฉพาะของการโหมโรงโดยเฉพาะ เมื่อโหมโรงเสร็จแล้วก็จะเน้นการไหว้ครู แต่ปัจจุบันบางคณะอาจจะไม่มีการไหว้ครูหรือมีก็เฉพาะบางคณะที่ต้องแข่งขัน หรือประชันกันเท่านั้น

จากการสัมภาษณ์ยูโซะ ป่อทอง ตำบลป่อทอง อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นศิลปินพื้นบ้านลิเกฮูลู หัวหน้าลิเกฮูลู คณะยูโซะ ป่อทอง และเป็นลิเกรับเชิญให้กับคณะลิเกฮูลูคณะอาเนาะปูอุมาร์ อาเนาะปูอู อ.แม่ลาน อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นวิทยากรรับเชิญเพื่อให้ความรู้กับนักเรียนในการแสดงลิเกฮูลู เล่าว่าเคยเห็นศิลปินสมัยก่อน การไหว้ครูจะมีการเอาเทียนจุดไว้ในกลอง ซึ่งจะเป็นกลองสำหรับไหว้ครูโดยเฉพาะไม่นำมาเล่นในวง จุดเทียนแล้วใส่น้ำในกลองแล้วว่าคาถา เมื่อคาถาเสร็จแล้วเป่าเทียน

นั้นให้ดับแล้วตีกลอง 3 ครั้งดังๆ ถือเป็นอันเสร็จพิธี การโหมโรงทำให้ดูขลังขึ้น ดึงดูใจคนดู หรือการทำให้คู่ต่อสู้ในการประชันกันครั้งนั้นหลงทางในประเด็น ถามอะไรก็ตอบไม่ได้และเพื่อเป็นการสร้างกำลังใจให้กับคณะของตนและเพิ่มเติมว่าหากคนใดขึ้นมาถึงก็ร้องเพลงเลย ถือว่าเป็นลิเกไม่มีครู ถ้ามีครูก็จำเป็นต้องทำ เพื่อระลึกถึงคุณของครูที่ให้การสั่งสอนถ่ายทอดมาเสร็จแล้ว คนงาโระ หรือ คนร้อง ก็จะมีมือลูบหน้าตนเอง ถือกันว่าจะทำให้ตัวเองสวขึ้นในขณะที่บางคนก็จะเคี้ยวใบปะกล้าตำหนูไปด้วยเพื่อให้ชุ่มคอ ทำให้เสียงดีไม่ทำให้คอแห้งเร็ว และสามารถร้องเพลงได้นานซึ่งถือเป็นเคล็ดลับในการร้องเพลงที่รู้จักกันดีทั่วๆ ไปของศิลปินลิเกฮูลู คาถาที่ใช้ในการโหมโรงจะใช้ภาษาชวา ก็ถือกันว่าขลังและได้ผลเร็ว ทุกคนให้ความเชื่อถือ คาถาที่ใช้ห้ามใช้ภาษาอัลกุรอาน เนื่องจากการแสดงลิเกจะกระทบกับศาสนาโดยตรง กล่าวคือ ศาสนาอิสลามจะมีข้อห้าม ที่ห้ามสนุกสนานรื่นเริง ห้ามพูดเสียงดัง ห้ามมีการตลกโปกฮาเกี่ยวพาราสิ นอกจากนี้ยังมีการกระทำอีกหลายอย่าง เช่น การนั่งอยู่ท่าร้านน้ำชา ทางศาสนาก็ถือว่าบาป เพราะศาสนาเป็นเรื่องละเอียดมาก ทุกคนไม่สามารถจะสนุกสนานได้เลย หัวเราะดังก็ถือว่าบาป พอมาสนุกสนานในการแสดงลิเกฮูลู หัวเราะสนุกสนานดังๆ ดังนั้นจึงถือว่าเป็นบาป แต่เป็นบาปที่ไม่รุนแรงมากให้อภัยกันได้ ถึงศาสนาจะถือว่าแต่ก็ยังมีแสดงอยู่ เพราะรู้ดีว่าอะไรเป็นอะไร ดังนั้นมีการชดเชยความผิดได้ โดยการใส่สารตลบลงไปในบทเพลง เช่น การอบรมสั่งสอนทางศาสนา ถือว่าเป็นการทำดีศาสนาให้อภัยได้

การตั้งวงหรือคณะลิเกฮูลูล้วนกับการตั้งวงเพลงน้อย คณะหนึ่งจะมีลูกคู่ประมาณ 10-12 คน หรือมากกว่านั้นก็ไม่มีไร แต่ถ้าเป็นการแข่งขัน หรือ ความสวยงาม จะนิยมมีลูกคู่ 12 คน ผู้ร้องเพลงหรือคนงาโระประจำคณะอย่างน้อยคณะละ 2 - 3 คน และอาจจะมียกเครื่องภายนอกวงมาสมทบร่วมสนุกอีกก็ได้ กล่าวคือคนดูคนใดก็สนุกสนานอย่างร่วมวง ก็จะได้รับอนุญาตจากคณะลิเก ถือว่าเป็นการสนุกสนานร่วมกัน เมื่อลูกคู่ทำงานเสร็จแล้วจะมีนักร้องออกมาร้องจังหวะต่างๆ เพื่อร้องกล่าวถึงความประสงค์ในการเล่นก่อน เช่น เจ้าภาพให้มาแสดงในงานมาแกปูโล๊ะ หรือ พิธีเข้าสู่หนัด หรืองานฮารีรายอ (งานขึ้นปีใหม่ของจังหวัดปัตตานี) หลังจากเบิกโรงแล้วจะมีการขับกลอนโต้ตอบกันบทกลอนที่ว่านั้นมักกล่าวถึงเหตุการณ์บ้านเมือง ความรักของหนุ่มสาว การเกี่ยวพาราสิ หรือเรื่องตลกโปกฮา เรื่องสัปดนก็มีบางครั้งก่อนลงมือแสดง ผู้ขับกลอนมักค้นคว้าสืบถามปัญหาในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น หมู่บ้านใดมีปัญหาเรื่องขโมย การแสดงจะวางแผนให้คนหนึ่งเป็นตำรวจ อีกคนหนึ่งเป็นขโมย ต่างคนต่างใช้คารมโต้ตอบกันอย่างครึกครื้น นับว่าเป็นการสั่งสอนให้บทเรียนชาวบ้านโดยอ้อมอีกด้วยระหว่างการแสดงลิเกฮูลูในขณะที่ผู้ร้องคนหนึ่งร้องจบแล้วก่อนที่ผู้ร้องตอบคนที่สองจะร้อง ในกลุ่มถัดไปก็อาจจะมีการร้องเพลงอื่นๆ ไปก่อนก็ได้ เช่น เพลงลูกทุ่งหรือเพลงสมัยนิยมก็ได้ ประมาณสองเพลง เพื่อเป็นการเพิ่มรรถรสในการร้องโต้ตอบกันจังหวะกลองที่ใช้กับเพลงลูกทุ่งหรือเพลงสมัยนิยม อาจจะใช้จังหวะกลองที่ใช้โต้ตอบกันในการเล่น จังหวะใดก็ได้แล้วแต่จะเหมาะสม หรืออาจจะดีให้เข้ากับเพลงนั้นๆ ก็ได้ ถือว่าไม่ผิด

ระหว่างการร้องโต้ตอบกัน ถ้าเป็นงานที่แสดงกันในบ้าน เช่น งานฮารีรายอ (งานขึ้นปีใหม่ของชาวปัตตานี), มาแกปูโล๊ะ (งานแต่งงาน) หรืองานพิธีเข้าสู่หนัด เจ้าภาพอาจจะเอาอาหารมาเลี้ยงในระหว่างการแสดงเรียก นาซิมานิ คือ การเอาข้าวเหนียวมาใส่น้ำตาลแล้วกวาดจัดขึ้นเพื่อให้กับลิเกโดยเฉพาะ และอาจจะนิยมนำมาเลี้ยงกับคณะลิเกตอนเที่ยงคืน ถือว่าเป็นการพักเครื่องการแสดง จากนั้นก็มี

การแสดงกันต่อได้การมกกันอย่างสนุกสนาน บางครั้งอาจจะแสดงกันเป็น 10 ชั่วโมง หรือแล้วแต่สถานการณ์ หรือตามแต่เจ้าภาพเป็นคนกำหนดเวลา เมื่อร้องโต้ตอบกันเสร็จแล้ว กล่าวคือหากหมดประเด็นโต้ตอบหรือต้องการจะจบการแสดงแล้วจะมีการกล่าวขอภัยกัน ถือเป็นบทสุดท้ายเรียก จาเบ๊ะซาและคือ เป็นการกล่าวคำขอโทษ ขอภัยกันทั้งสองฝ่าย เพราะบางเวลาแสดงอาจมีทั้งผู้สูงอายุหรือผู้ใหญ่มากกว่าอาจจะพลั้งเผลอพูดคำไม่สุภาพไปบ้าง เช่น พูดว่ามึงให้พูดว่าไอ้ เป็นต้น เมื่อมีการจาเบ๊ะซาและแล้วก็จะไม่มีการถือโทษโกรธเคืองกันเลย ถือเป็นธรรมเนียมทุกครั้งหลังที่จบการแสดง

นอกจากนี้ยังมีข้อบัญญัติที่ว่าด้วยการแสดงรื่นเริงของชาวมุสลิม ซึ่งยังมีกลุ่มชนชาวมุสลิมจำนวนไม่น้อยที่เข้าใจว่าอิสลามห้ามทำการรื่นเริง แต่ความเป็นจริงแล้ว อับดุลมานูร์ให้ทัศนะคติเกี่ยวกับความเชื่อของศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับดนตรีว่าศาสนาอิสลามใช้ให้รื่นเริงโดยการดีด สี ตี เป่า ได้ในขอบเขตของความเรียบร้อยและมีมารยาทที่ดีงาม ท่านรศ.สุลลุลลอเยงก็ได้เคยใช้ให้รื่นเริงในงานแต่งงานโดยมีเพลงมีกลองที่บรรเลงไม่เกินขอบเขตความเรียบร้อยทางศีลธรรม ท่านนบีฯ สอล ฯ กล่าวถึงการดีดกลองและการร้องเพลงในงานแต่งงานนั้น เป็นความแตกต่างระหว่างหะลาล และหะรอมอย่างหนึ่ง คือ จะเป็นที่อนุมัติหรือต้องห้ามอยู่ที่ความพอดี ดังนั้นสำหรับมุสลิมผู้ที่จะดำเนินชีวิตไปบนทางที่ราบเรียบทั้งในโลกนี้และโลกหน้าแล้วก็เป็นสมควรจะหาความสุขสบายและการรื่นเริงบ้างพอเหมาะพอควรกับกาลเทศะเท่าที่จำเป็น ถ้ามีความจำเป็น เพราะถ้าเกินหรือมากเกินไป เกรงว่าจะเข้าข่ายไร้ประโยชน์และสุรุ่ยสุร่ายซึ่งถูกตำหนิโดยอัลกุรอาน (อับดุลมานูร์ 2526 : 83 – 86)

แต่อย่างไรก็ตามประเพณีทางศาสนาอิสลามต่างๆ ก็ให้เห็นได้ว่าการนำการเล่นที่มีเอกลักษณ์ของชาวไทยมุสลิม มาแสดงเพื่อให้ความบันเทิงแก่พี่ๆ น้องๆ มุสลิมมากมาย โดยยึดถือคำสั่งสอน บทบัญญัติในคัมภีร์อัลกุรอานเป็นที่ยึดถือ และเตือนใจอยู่เสมอ นอกจากนี้ลิเกฮูลูยังถือเป็นสื่อพื้นบ้านที่ใช้ในการกระจายข่าวสาร ให้ความรู้แก่ชาวบ้านที่เป็นชาวไทยมุสลิมภาคใต้ได้เป็นอย่างดี เช่น การให้ประชาชนไปเลือกตั้ง, ข่าวเกี่ยวกับสาธารณสุข, เกร็ดความรู้ต่างๆ เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่ให้ประโยชน์กับสังคมชาวบ้านในแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งสิ้น

ลิเกฮูลูเป็นการแสดงที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส เป็นต้น ซึ่งมีด้วยกันมากมายหลายคณะ ต่างก็มีจุดเด่น บทเพลงและลีลาของลูกคู่แตกต่างกันไป เพื่อให้มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและเป็นที่น่าสนใจกว่าคณะอื่น บางคณะก็นำลิเกดั่งๆ มาร้องเพื่อเรียกผู้ชม หรือนำลูกคู่ที่มีลีลาสนุกสนานเร้าใจ แตกต่างกับคณะอื่นมาร่วมแสดงเพื่อเรียกคนดู เช่น คณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะเปยู อำเภอมะละปาย จังหวัดปัตตานี ที่มีลีลาการแสดงที่สนุกสนานมีความพร้อมเพรียงของลูกคู่ และมีพลังของคนรุ่นใหม่ที่ต้องการจะสืบสานวัฒนธรรมของลิเกฮูลูอันเป็นมรดกของชาวไทยมุสลิมให้สืบต่อไป

1. ยุคนายมาฮาหมัดซอรี อาบู (แว) พ.ศ. 2532 : นายแว อายุ 22 ปี เป็นชาวแม่ละนา มีอาชีพเป็นนักดนตรีเล่นรำมะนา หลังจากทีลิเกฮูลูเป็นที่รู้จักและเป็นที่นิยม ของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มาเป็นเวลานาน ก็มีนักดนตรีและศิลปินลิเกฮูลู ที่รับงานแสดงอยู่ทั่วไป ตามอำเภอและหมู่บ้านต่างๆ เช่นเดียวกับที่อำเภอมะละปาย เป็นผู้ริเริ่มการแสดงลิเกฮูลูคนแรกของตำบลแม่ละนา อำเภอมะละปาย จังหวัดปัตตานี ซึ่งเริ่มจากรวบรวมผู้ที่สนใจและต้องการจะมาเข้าร่วมคณะซึ่งในเริ่มแรกก็

สามารถสร้างทีมลูกคู่ของอำเภอแม่ลานขึ้นมาได้ และเริ่มฝึกซ้อมกันในยามว่างงาน เพื่อรับงานแสดงหนังตลก โดยขณะนั้นยังไม่มีชื่อคณะ ดังนั้นจึงถือได้ว่านายแว เป็นผู้ริเริ่มและวางรากฐานในการสร้างคณะลูกคู่ เพื่อการแสดงลำตัด และลิเกฮูลูไว้ให้กับชาวหมู่บ้านแม่ลาน รวมถึงการสร้างสมประสบการณ์ในการแสดง เพื่อให้เยาวชนและคนรุ่นหลังได้พัฒนาให้เข้มแข็งและสืบสานต่อไป

2. ยุคผู้ใหญ่โshire พ.ศ.2535 : นายโshire ยี่กาจิ ปัจจุบันอายุ 46 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นผู้ใหญ่บ้านของ ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 101/2 หมู่ 9 ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี ผู้ใหญ่โshireเป็นผู้ที่รักความบันเทิง ถึงแม้จะไม่สามารถแสดงลิเกฮูลูได้ แต่ก็มีใจรักลิเกฮูลูเป็นอย่างมาก และมีความต้องการให้วัฒนธรรมการแสดงลิเกฮูลูได้มีการถ่ายทอดสู่รุ่นหลานต่อไป จึงได้เล็งเห็นคุณค่าที่จะนำลิเกฮูลูมาสร้างวัฒนธรรมที่ดีให้เกิดกับชุมชน รวมทั้งมีความต้องการจะจัดกิจกรรมให้กับเด็ก ๆ ในหมู่บ้านได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จึงเริ่มเข้ามาดูแล จัดระบบและรวบรวมทีมลูกคู่ลิเกฮูลูได้มากขึ้น ทำให้เกิดทีมลูกคู่ขึ้นมา พร้อมกับตั้งชื่อลิเกฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

3. ตั้งแต่ พ.ศ.2536 – ปัจจุบัน : เริ่มมีนักดนตรีเพิ่มขึ้นในคณะลิเก ดังนั้นลิเกฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู จึงเริ่มมีความครึกครื้นมากขึ้น ที่จากเดิมจะมีเพียงรำมะนา และลูกคู่ ก็เริ่มมีนักดนตรีที่มาเพิ่มชีวิตชีวาให้กับการแสดง เช่น ข้อง , โหม่ง , ลูกแซก และ ฉิ่ง เป็นต้น ทำให้การแสดงมีสีสัน และมีความเร้าใจสนุกสนานมากขึ้น แต่ทั้งนี้คณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู ก็ยังขาดคนร้องลิเก ดังนั้นเวลาจะเปิดการแสดง จึงต้องไปเชิญลิเกมาจากที่อื่นหรือคณะลิเกต่าง ๆ ที่อยู่ห่างออกไป

ต่อมาในปัจจุบันคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู จังหวัดปัตตานี ได้รวบรวม และฝึกซ้อมเยาวชนอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งยังมีศิลปินลิเกฮูลูเพิ่มขึ้นอีกหลายคน ทำให้คณะลิเกมีชื่อเสียงโด่งดังในสามจังหวัดภาคใต้ และได้เข้าร่วมการประกวดลิเกฮูลู ในงานกาชาด ประจำปี 2546 จนได้รับรางวัลรองอันดับหนึ่งและรางวัลลูกคู่ดีเด่น ต่อมาในปี พ.ศ.2547 ลิเกฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู ก็ได้ครองตำแหน่งชนะเลิศการประกวดลิเกฮูลูในงานกาชาดอีกครั้งหนึ่ง และได้เดินทางไปแสดงที่ประเทศมาเลเซียอีกด้วย ทำให้ลิเกฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู ได้รับความสนใจจากภาครัฐ มอบงบประมาณเป็นจำนวนเงิน 100,000 บาทให้นำมาสร้างอาคารถาวรสำหรับฝึกซ้อมลิเกฮูลูที่หมู่บ้านแม่ลานแห่งนี้ ทำให้ชาวบ้านและนักแสดงลิเกฮูลูมีกำลังใจในการสร้างสรรค์การแสดงพื้นบ้าน และฝึกซ้อมลิเกฮูลูอยู่เป็นประจำ ซึ่งมีตารางการฝึกซ้อมช่วงเย็น คือหลังเลิกเรียน โดยให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสมาร่วมฝึกซ้อมด้วย เพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้แสดงความสามารถและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ซึ่งชาวบ้าน พ่อแม่ที่มีลูกหลานก็ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี

รายนามนักแสดงคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู

ที่	ชื่อ - นามสกุล	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	หน้าที่	ที่อยู่
1.	นายโชะ ยีกาจิ	46	ป.4	ผู้ใหญ่บ้าน	หัวหน้าคณะ	101/2 หมู่ 9 ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี
2.	นายอูมา แขวงเส้น	34	ป.6	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	ลิเก	ม. 3 หมู่ ต.ทุ่งพลา อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
3.	นายมอฮาหมัดซอรี อาบู	22	ป.4	เกษตรกร	เล่นรำมะนา	104 หมู่ 9 ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี
4.	นายดลเลาะ ดามัน	20	ป.6	เกษตรกร	ลูกคู่	96/1 หมู่ 9 ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี
5.	นายบุญส่ง บุญเทพ	23	ป.2	เกษตรกร	ลูกคู่	49/1 หมู่ 6 ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี
6.	นายฮามะ ดามัน	47	ป.4	เกษตรกร	ลูกคู่	96/1 หมู่ 9 ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี
7.	นายมะโต๊ะเตะ โต๊ะเตะ	38	ป.4	เล่นหนังตลุง	ลูกคู่	7/3 หมู่ 2 ต.ปากล่อ อ.โคกโพธิ์ จ. ปัตตานี
8.	นายยา สีอี	39	ป.4	เกษตรกร	ลูกคู่	96/5 หมู่ 9 ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี
9.	นายสาหะ ยูโชะ	43	ป.4	เกษตรกร	ลูกคู่	96/2 หมู่ 9 ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี
10.	นายสาหะ สาอี	30	ป.4	เกษตรกร	ลูกคู่	84/1 หมู่ 3 ต.คอนโนรี อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
11.	นายเดะแอ ยูโชะ	47	ป.4	เกษตรกร	ลูกคู่	96 หมู่ 9 ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี
12.	นายอูมา แขวงเส้น	23	ป.6	เกษตรกร	ลูกคู่	23 หมู่ 3 ต.ทุ่งพลา อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
13.	นายอิสมาแอ วานี	28	ป.6	เกษตรกร	ลูกคู่	33/1 หมู่ 3 ต.คอนโนรี อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
14.	นายรอเซะ สาอี	24	ป.6	เกษตรกร	ลูกคู่	17 หมู่ 3 ต.คอนโนรี อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
15.	นายอัลด็อนาน ยีกาจิ	20	ป.4	เกษตรกร	ลูกคู่	101/2 หมู่ 9 ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี
16.	เด็กชายอาแว สีอี	13	ป.2	เกษตรกร	ลูกคู่	96/5 หมู่ 9 ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี

ที่	ชื่อ – นามสกุล	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	หน้าที่	ที่อยู่
17.	นายสีอดี แดเมาะ	20	ไม่เรียน	เกษตรกร	ลูกคู่	58 หมู่ 2 ต.เปาะสัง อ.เมือง จ.ยะลา
18.	นายดอเลาะ แดเมาะ	21	ป.4	เกษตรกร	ลูกคู่	58 หมู่ 2 ต.เปาะสัง อ.เมือง จ.ยะลา
19.	เด็กชายยากอรี เจ๊ะมะ	14	ป.6	นักเรียน	ลูกคู่	4/1 หมู่ 2 ต.ปากล่อ อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
20.	นายมะยะ เจ๊ะเลาะ	22	ไม่เรียน	เกษตรกร	ลูกคู่	4/1 หมู่ 2 ต.ปากล่อ อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
21.	นายมะหามะ ยูโซะ	27	ไม่เรียน	เกษตรกร	ลูกคู่	96/9 หมู่ 9 ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี
22.	นายสามัน หายีลาเตะ	22	ม.6	เชิดหนัง	ลูกคู่	32 หมู่ 4 ต.โกตาบารู อ.รามัน จ.ยะลา
23.	นายนาเซ ยูโซะ	15	ป.4	เกษตรกร	ลูกคู่	96 หมู่ 9 ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี
24.	เด็กชายดูลเลาะ โต๊ะเตะ	14	ไม่เรียน	เกษตรกร	ลูกคู่	7/2 หมู่ 2 ต.ปากล่อ อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี

ภาพประกอบ 1

1. นายโชนะ ยีกาจิ	หัวหน้าคณะลิเกฮูลู	ขวามือ
2. นายฮามะ ดามัน	ลูกคู่	ซ้ายมือ

ภาพประกอบ 2

3. นายสีดี แดเมะ	ลูกคู่	ขวามือ
4. นายดลเลาะ ดามัน	ลูกคู่	ซ้ายมือ

ภาพประกอบ 3

5. นายนาเซ ยูโซะ

นักดนตรี, ลูกคู่ ขวามือ

6. นายสามัน หายีลาเต๊ะ

นักร้อง, ลูกคู่ ซ้ายมือ

ภาพประกอบ 4

7. เด็กชายดลเลาะ	โตะเตะ	ลูกคู่	ขวามือ
8. เด็กชายบากอรี	เจ๊ะมะ	ลูกคู่	ซ้ายมือ

ภาพประกอบ 5

9. นายมะฮามะ ยูโซะ	ลูกคู่ ขวามือ
10. นายบุญส่ง บุญเทพ	ลูกคู่ ซ้ายมือ

ภาพประกอบ 6

11. นายสาหะ	ยูโตะ	ลูกคู่	ขวามือ
12. นายยา	ลีอี	ลูกคู่	ซ้ายมือ

ภาพประกอบ 7

13. เด็กชายอาแว	สีอี	ลูกคู่	ขวามือ
14. นายอัคร์ดิอนาน	ยีกาจิ	ลูกคู่	ซ้ายมือ

ภาพประกอบ 8

15. นายมะโตะเตะ โตะเตะ นักดนตรี

ภาพประกอบ 9

16. นายอูมา แขวงเส้น นักร้อง

ภาพประกอบ 10

นายมอฮัมหมัดชอรี อาบู นักดนตรี

2.1 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงลิเกฮูลู

ดนตรีพื้นบ้านทางภาคใต้ มีลักษณะแสดงออกถึงความคล่องแคล่ว ว่องไว เจียบขาดมีจังหวะที่ เร่งเร้าอารมณ์ เครื่องดนตรีส่วนมากประกอบด้วย ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง รำมะนา เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็น เครื่องกำกับจังหวะ เพื่อบรรเลงประกอบการขับกลอนร้องเพลงมีเครื่องดนตรีที่บรรเลงทำนองสูงต่ำได้ ประเภท ปี่ ซอ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากที่ต่างๆ มากกว่า และก็มีมักจะบรรเลงผ่อนปรนไปตามจังหวะดั่ง นั้นดนตรีทางภาคใต้จึงเรียกได้ว่าเป็นเจ้าแห่งจังหวะเลยทีเดียว สำหรับการแสดงลิเกฮูลูก็เช่นเดียวกัน เครื่องดนตรีก็จะเป็นเครื่องกำกับจังหวะทั้งสิ้น เพื่อบรรเลงประกอบการขับกลอน และสร้างความสนุกสนานให้กับผู้ฟัง เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงลิเกฮูลู ได้แก่

ภาพประกอบ 11 บานอ

1. บานอ เป็นเครื่องดนตรีประเภทกลองชนิดหนึ่งที่ใช้ตีจังหวะและนิยมตีแข่งขันในชาวไทยมุสลิมของจังหวัดชายแดนภาคใต้และชาวมาเลเซียของรัฐกลันตันและตรังกานู บานอมีลักษณะคล้ายรำมะนาแต่ส่วนที่เป็นลำตัวมีขนาดยาวและเรียวไปทางด้านหลังมากกว่ารำมะนาด้านหน้าซึ่งหุ้มด้วยหนังมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 ฟุตครึ่ง ด้านหลังมีขอบซึ่งทำด้วยหวายลำใดๆเพื่อใช้ตรึงกับเชือกหรือหวายซึ่งใช้ตรึงหุ้มหนังและมีลิ้มใหญ่และยาวจำนวน 13 อัน ตอกเพื่อให้หนังที่หุ้มตึงและมีลิ้มเล็กๆตอกตรึงลิ้มใหญ่ไว้ด้วย และลิ้มขนาดใหญ่และยาวนี้ใช้เป็นขาตั้งได้ด้วยส่วนด้านที่ใช้มือจับนี้ใช้เชือกทำเป็นปวงเพื่อใช้คล้องมือกันไม่ให้หลุดจากมือในขณะที่ใช้ตี บานอจะต้องทำจากไม้เนื้อแข็งซึ่งมีน้ำหนักมากแล้วใช้หนังควายซึ่งฟอกแล้วตบแต่งให้เหมาะสมหุ้ม แล้วทาสีให้สวยงามด้วยสีที่ฉูดฉาดและเขียนลวดลายเป็นรูปต่างๆ แล้วแต่ช่าง

เนื่องจากบานอมีน้ำหนักมากจึงต้องใช้ห่วงเหล็กติดที่ด้านบนเพื่อใช้สำหรับสอดไม้ในการหามเมื่อต้องการขนย้าย ราคาในการซื้อขายเมื่อปี พ.ศ. 2526 ใบละประมาณ 2,500 – 3,000 บาท ในการแข่งขันบานอนิยมทำเป็นทีม ทีมละ 12 คน โดยมีบานอทีมละ 6 ใบ ผู้ที่เข้าแข่งขันจะต้องมีผ้าพันมือด้วย เพราะกันไม่ให้มือแตก โอกาสในการแข่งขันได้แก่งานเทศกาลต่าง ๆ เช่นงานฉลองโรงเรียน งานมงคลสมรส และงานพิธีเข้าสู่วินัย เป็นต้น สำหรับทีมที่จะทำการแข่งขันนิยมใช้เวทมนต์ด้วย โดยเริ่มใช้ตั้งแต่ออกจากบ้าน ก่อนทำการแข่งขัน และขณะทำการแข่งขัน เพื่อให้ทีมของตนชนะในการแข่งขัน การแข่งขันทำเป็นช่วง ๆ ช่วงละ 30 นาที และหยุดพัก 20 นาที แล้วเริ่มใหม่ บางช่วงก็ตีพร้อมกันทั้ง 2 ทีม ใช้เวลาการแข่งขันครั้งละ 1 วัน และ 1 คืน โดยปกติจะเริ่มเวลา 16.00 น. ของวันหนึ่ง และไปเสร็จสิ้นเวลา 16.00 น. ของอีกวันหนึ่ง กรรมการตัดสินในการแข่งขันมี 2 คน โดยมาจากทีมที่ส่งเข้าแข่งขันทีมละ 1 คน นั่งอยู่ห่างจากที่แข่งขันระยะทางเท่าๆ กัน คือประมาณ 25 เมตร โดยต้องปักหลักเป็นเครื่องหมายเอาไว้ ต้องวางบานอของแต่ละทีมเป็น 2 แถว โดยหันหน้าสลับกันให้ห่างกันประมาณ 1 เมตร สำหรับเกณฑ์ในการตัดสินถือตามคุณลักษณะของเสียง คือ เสียงกังวาน ไพเราะ และนิ่มนวล ส่วนรางวัลในการแข่งขันนั้นก็แล้วแต่จะได้ตกลงกันไว้ก่อน เช่น ถ้วยรางวัล เงิน หรือของอย่างอื่น

ภาพประกอบ 12 บานอ

ภาพประกอบ13 บานอออนะ

สำหรับบานอที่ใช้ตีประกอบการแสดงลิเกฮูลูนั้นกลองบานอ 2 ใบ ใบใหญ่กับใบเล็ก ใบใหญ่เรียกว่า “บานอ” ใบเล็กเรียกว่า “บานอออนะ” คำว่า “ออนะ” แปลว่า ลูก จะมีลักษณะบางอย่างที่แตกต่างกับบานอที่ใช้ตีประกวดแข่งขัน คือ จะมีลิ้มที่ใช้ตอกหนึ่งหุ้มให้ตึงเพียง 2 – 3 อัน ซึ่งระยะห่างแต่ละอันก็แล้วแต่ความต้องการของผู้เล่น หรือแล้วแต่ว่าต้องการให้เสียงสูงบริเวณหน้าหน้ากลองบริเวณใดก็จะเอาลิ้มตอกเข้าไปเพื่อให้หน้ากลองตึงและเสียงจะสูงขึ้น ขนาดของลิ้มก็เล็กกว่าและสั้นกว่าลิ้มของบานอใบใหญ่ นักดนตรีจะวางบานอไว้ที่ตรงกลางตักและตีรับกันไปมากับบานอออนะอีกใบหนึ่ง คล้ายๆ กับวิธีเล่นรำมะนา จึงไม่จำเป็นจะต้องใช้ลิ้มเป็นขาตั้งในการบรรเลงประกอบการแสดงลิเกฮูลู ปัจจุบันบานอมีราคาสูงขึ้นมาก ประมาณใบละ 3,500 – 5,000 บาท

ภาพประกอบ 14 โห่ง

2. โห่ง เป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะคล้ายๆ โหม่งใบใหญ่ มีเสียงทุ้มต่ำ ดังก้องกังวาน ทำมาจาก โลหะ นำมาหล่อเป็นวงกลม มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 ฟุตครึ่ง ความกว้างประมาณ 4 นิ้ว แล้วขึ้นลูกตรงกลางให้สูงขึ้น เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3 นิ้ว ใช้บรรเลงประกอบการแสดงลิเกฮูลู โดยทำหน้าที่เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ร่วมกับบานอ โหม่ง และฉิ่ง ฉาบ เวล่านำไปแสดงจะนำโห่ง ไปแขวนไว้กับขาตั้งที่ทำจากไม้ และจะนิยมเขียนชื่อคณะลิเกฮูลูไว้ที่ด้านบนของขาตั้ง เพื่อแจ้งให้ทราบ ว่าได้มีคณะใดที่มาเปิดการแสดง เนื่องจากโห่งมีขนาดใหญ่ เมื่อแขวนกับขาตั้งความสูงของขาตั้งจะทำให้ ผู้ชมสามารถมองเห็นโห่งได้ชัดเจน

ปัจจุบันชาวคณะลิเกฮูลูบางคณะ ได้คิดประดิษฐ์โห่ง โดยดัดแปลงมาจากถังแก๊สที่ไม่ใช้แล้ว ซึ่งก็เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย วิธีทำคือ ขั้นตอนแรกวัดความสูงจากส่วนก้นถังขึ้นไปประมาณ 4-5 นิ้ว แล้วผ่าส่วนที่วัดไว้ออกมา หลังจากนั้นวัดจุดศูนย์กลางของก้นถัง แล้วหยากก้นถังขึ้น จึงค่อยๆ กระทุ้งให้เป็นรอยนูนวงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3 นิ้ว (ซึ่งขั้นตอนนี้บางทีต้องนำไปให้ช่างทำเครื่องดนตรี ช่วยทำ ให้ เพราะเป็นส่วนสำคัญ หรือหากนักดนตรีบางคนสามารถทำเองได้ก็จะทำเองเลย) จากนั้นก็นำ ไปพ่นสีและตกแต่งให้เกิดสีสันและลวดลายที่สวยงาม ส่วนไม้ดีก็จะนำไม้มาหุ้มปลายด้วยผ้าหนาๆ หลายๆ ชั้น เพื่อให้เกิดเสียงที่นุ่มนวลเมื่อตีลงไป

ภาพประกอบ 15 โหม่ง

3. โหม่ง เป็นเครื่องดนตรีหลักชิ้นหนึ่งของดนตรีพื้นเมืองภาคใต้ ใช้บรรเลงในการเล่นหนังตลุง โนรา และลิเกป่า สำหรับประกอบเสียงขับร้องให้เกิดความกลมกลืน มีโยเสียงไพเราะ โหม่งที่ใช้บรรเลงจะมีสองใบเสมอ ใบแรกเสียงแหลม เรียกว่า “หน่วยโหม่ง” หรือ “หน่วยจี” ใบที่สองเสียงทุ้มเรียกว่า “หน่วยทุ้ม” หน่วยโหม่งเป็นตัวยืน ส่วนหน่วยทุ้มเป็นตัวเสริม เนื่องจากโหม่งใช้ประกอบเสียงขับร้องของศิลปินให้เกิดความไพเราะ ศิลปินจึงต้องเลือกโหม่งใบเสียงแหลม ให้เข้ากับเสียงของตนพอดี โดยการตีเทียบเสียงซึ่งศิลปินร้องขึ้นได้เสียงสูงสุด หากเสียงโหม่งกับเสียงของศิลปินไม่กลมกลืนกัน จะทำให้ผู้ร้องเหนื่อยเร็ว และเสียงขาดความไพเราะ บางครั้งนอกจากจะเทียบเสียงดังกล่าวแล้วยังต้องขูดแต่งและพอกชั้นภายใน เพื่อถ่วงให้ได้ระดับเสียงกลมกลืนกับเสียงศิลปินจริง ๆ การใช้โหม่งในการบรรเลง ศิลปินจะทำการเบิกโรงเสกหมากชดโหม่งด้วยคำหนึ่ง โดยเชื่อว่าจะทำให้โหม่งมีเสียงที่ไพเราะ มีโยเสียงสะกดอารมณ์ของผู้ฟัง

ภาพประกอบ 16 ลูกแซก

4. ลูกแซก ลักษณะของลูกแซก มีสีสน้ลวดลายที่สวยงาม บ้างก็มืรูปร่างแตกต่างกันไปตามแต่ผู้ประดิษฐ์จะคิดขึ้น แต่โดยทั่วไปจะมีลักษณะคล้ายลูกน้ำเต้า มีด้ามจับ ด้านในใส่วัตถุเล็กๆ ไว้จำนวนมากเพื่อให้เกิดเสียง เช่น เมล็ดพืช ทราย ก้อนกรวด ลูกปัด เป็นต้น ลูกแซกเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องกำกับจังหวะ ที่ให้ความรู้สึกเพลิดเพลิน โดยที่ผู้เล่นจะต้องมีลีลาการเล่นที่สนุกสนาน และเล่นล้อกับจังหวะกลองให้เกิดความเร้าใจ จังหวะและลีลาจะไม่ตายตัว แล้วแต่อารมณ์ และเพลงจะพาไป เสียงของลูกแซกมีลักษณะเหมือนวัตถุเล็กๆ ที่รวมกันอยู่เกิดการกระทบกัน โดยการเขย่า ซึ่งต้องใช้ความชำนาญเล็กน้อยในการควบคุมน้ำหนักมือที่เขย่า เพื่อให้เกิดเสียงที่ตรงตามจังหวะที่ผู้เล่นต้องการ

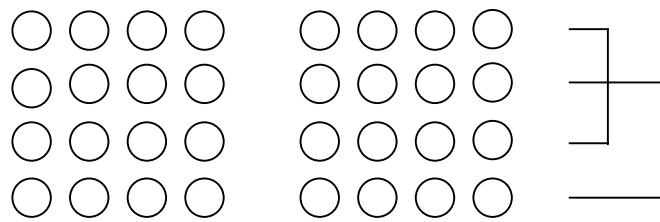
ภาพประกอบ 17 จิ้ง

5. จิ้ง เป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในประเภทเครื่องกำกับจังหวะ กำเนิดเสียงโดยการตีกระทบกัน จิ้งจะเล่นเป็นคู่ คือนำจิ้งอีกอันประกบกับอีกด้านหนึ่งให้เกิดเสียง จิ้งทำมาจากทองเหลือง โดยการหล่อขึ้น มีเสียงที่ดังกังวานใส ซึ่งใช้เล่นประกอบในวงดนตรีไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน เช่นเดียวกับการแสดงลิเกฮูลู ก็ต้องมีจิ้งมาเป็นเครื่องกำกับจังหวะ ซึ่งในปัจจุบันนี้ บางคณะได้มีการนำวัสดุที่ไม่ใช่แล้วมาใช้ประโยชน์ คือ การนำเฟืองล้อจักรยาน 2 อัน มาทำความสะอาด และนำมาตีคู่กันซึ่งมีเสียงดัง กังวานใส เช่นเดียวกับจิ้ง นอกจากนี้ ยังมีการนำมากระทบ หรือถูกัน ทำให้เกิดเสียงที่ยาวกว่า จึงทำให้เป็นที่นิยมนำมาเล่นโดยทั่วกัน

2.2 บทเพลงที่ใช้ในพิธีกรรม

บทเพลงที่ใช้ในพิธีกรรมนั้นสำหรับการแสดงลิเกฮูลู แต่เดิมในสมัยโบราณจะมีการไหว้ครูสวดคาถาเพื่อเป็นสิริมงคล และชมขวัญผู้ต่อสู้ก่อนการแสดง พอจะเริ่มเปิดการแสดงจะเริ่มด้วยบทบันตอินัง หรือ บันตุงอินัง เป็นบทร้องแบบฉบับของการแสดงลิเกฮูลูมาแต่โบราณ เนื้อร้องเป็นภาษามลายูมีลักษณะการร้องคล้ายกับการเอื้อนของเพลงไทยเดิม

ฉันทลักษณ์ แบบแผนหรือลีลาลิเกฮูลู ซึ่งนำมาจากการประพันธ์มลายูประเภทหนึ่ง เรียกว่า บันตุงอินัง เช่น

บทกลอนใช้จังหวัดสโลว์

บุรงตะตือเบะ	บุรงมือลาโตะ
ตือรือแบ่มือแบวอ	ตาญงตะตานี
มีเตาะตาเบะ	ชือลากอตาโตะ
ดาตุ ปือตือรือ	ดารี ชีนิ

นกตะตือเบะ นกมือลาโตะ
 บินร่อนเหนือแหลมตานี
 ขอคารวะพระผู้ทรงศรี
 ภูบตีและโอรสแห่งสถาน

บทกลอนจังหวัดแบมโบร์สโลว์

ฉวาะ มอและ ปูเวะกิตอ
 ปีลือชือตะ ออแร ตือองา
 มีเตาะ มะอะฮ์ ปะเตะฮ์ปะดอ
 ซาเลาะฮ์ ชีละ ตือองาลูวา

(ร้องรับดีดีชีพวกรา
 คนเขาฟังพลันหรรษา
 ขอกราบอภัยนะน้ำ , อา
 พิจารณาเกิดครับสดับฟัง)

เนื้อร้องโต้ตอบ

ผู้โต้ตอบคนที่หนึ่ง

อัชชาลามูออลัยกง
 กีเร้งชาแลตุลูลามอ
 มุลอมุลอบูกอปาง
 แดมุลอมุลอนะบูกอซอรอ

(อัสสาลามมูออลัยกม
 สันติปฐมนิยมสนอง
 ก่อนเบิกโรงเล่นเป็นทำนอง
 ขับร้องรับเริ่มประเดิมตล)

กีเร้งชาแลซื่อปือเลาะฮัวนอ
 มานออาดอดีอาตะฮ์ปาง
 มะอะฮ์ซื่อมอฉาแต่บือตีนอ
 แดปูเลาะมีเตาะอาปาง

(ฝากสลามข้ามไปคณะนั้น
 สันสรรค์บนเวทีทุกฟี่ทำน
 ขอโทษหญิงชายหมายสราญ
 กราบกรานผิดไปอภัยเทอญ) ฯลฯ

ผู้โต้คนที่สอง

ออลัยกุมุชชาแล
 ฉวาะ วาแล เตาะฮ์นิง อามอ
 มีเตาะอาปางดีฮ์นิงมาแล
 มานอมาชีบือลากอลากอ

(อาลัยกมุชชาแล
 รับตอบสันติมันสัมพันธาน
 ถ้าผิดขอโทษช่วยโปรดปราน
 ทุกท่านที่มาปรีดามณ)

ปือตามอกาลีโตะฉาขอ
 นามออาปิซื่อปือเลาะฮ์ซานอ
 จาเตะปือนาแตเงาะชูปอ
 นาเปาะซื่อชูปออบาแมจिनอ

(ก่อนอื่นขอถามนายคณะ
 ชื่ออะไรนะจะคณะท่าน
 รูปร่างหล่อเหลาเอาการ
 หน้าตาจัดจ้านเหมือนจีน

นาตีแตเงาะมาแลฮ์นิง
 ปือราตีซื่อบูเวาะฮ์เวอาเตะกาเกาะ
 แตเงาะกูบูเตะฮ์ลีจิง
 ตาปีซื่อกาแมฮ์ดิงตาแตะ

(คอยฟังคินนี้ลีลาท่าน
 สลับขานฟังลงนะน้องพี่
 ดูผิวสะอาดปราศราศี
 ดึงนิตไม่มีจุมกเลย) ฯลฯ

บทกลอนจังหวะนาฏศิลป์อินเดีย

ตือรีมอ กาจชะฮ์ ออแร กี่ตอ
 มีเตาะ มะอะฮ์ ปือลากอ ลากอ
 มุลอ มุลอเนาะ วะกือรีมอ
 ญาแง ซาปอ กาทออาปอ

ขอบคุณชาวเราทุกคน
ขอภัยชาวชนทุกท่าน
คราเราเผด็จเริ่มงาน
ขอท่านอย่าได้ติเตียน

จังหวะและทำนองของลิเกฮูลูนั้น กล่าวกันว่าสมัยโบราณมีเพียงจังหวะเดียวหรือที่เรียกกันว่า จังหวะสโลว์ แต่ปัจจุบันมีถึง 3 จังหวะด้วยกัน คือ จังหวะสโลว์ จังหวะแบบโบสโลว์ และจังหวะนาฏศิลป์อินเดีย

ตัวอย่าง ตารางแสดงจังหวะสโลว์ ที่ใช้ประกอบจังหวะในการแสดงลิเกฮูลู

กลองبانอ	- - โตะ โตะ	ติงติง-ติง	- - โตะ โตะ	ติงติง-ติง	- - โตะ โตะ	ติงติง-ติง	- - โตะ โตะ	ติงติง-ติง
ปรบมือ	-----	---- +	-----	---- +	-----	---- +	-----	---- +
โหม่ง	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +
โหม่ง	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +
ฉิ่ง	---- ฉิ่ง	---- ฉับ	---- ฉิ่ง	---- ฉับ	---- ฉิ่ง	---- ฉับ	---- ฉิ่ง	---- ฉับ
ลูกแซก	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +

ตัวอย่าง ตารางแสดงจังหวะแบบโบสโลว์ ที่ใช้ประกอบจังหวะในการแสดงลิเกฮูลู

กลองبانอ	- โตะ - โตะ	- โตะ - ติง	- โตะ - ติง	- โตะ - ติง	- โตะ - โตะ	- โตะ - ติง	- โตะ - ติง	- โตะ - ติง
ปรบมือ	-----	---- +	-----	---- +	-----	---- +	-----	---- +
โหม่ง	-----	-----	-----	---- +	-----	-----	-----	---- +
โหม่ง	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +
ฉิ่ง	_ ฉิ่ง _ ฉับ	_ ฉิ่ง _ ฉับ	_ ฉิ่ง _ ฉับ	_ ฉิ่ง _ ฉับ	_ ฉิ่ง _ ฉับ	_ ฉิ่ง _ ฉับ	_ ฉิ่ง _ ฉับ	_ ฉิ่ง _ ฉับ
ลูกแซก	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +

ตัวอย่าง ตารางแสดงจังหวะนาฏศิลป์อินเดียที่ใช้ประกอบจังหวะในการแสดงลิเกฮูลู

กลองบานอ	- - โตะ โตะ	โตะ โตะ - ติง	- - โตะ โตะ	โตะ โตะ - ติง	- - โตะ โตะ	โตะ โตะ - ติง	- - โตะ โตะ	โตะ โตะ - ติง
ปรบมือ	-----	---- +	-----	---- +	-----	---- +	-----	---- +
โหม่ง	-----	-----	-----	---- +	-----	-----	-----	---- +
โหม่ง	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +
ฉิ่ง	_ ฉิ่ง _ ฉับ	_ ฉิ่ง _ ฉับ	_ ฉิ่ง _ ฉับ	_ ฉิ่ง _ ฉับ	_ ฉิ่ง _ ฉับ	_ ฉิ่ง _ ฉับ	_ ฉิ่ง _ ฉับ	_ ฉิ่ง _ ฉับ
ลูกแซก	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +	---- +

หมายเหตุ เครื่องหมาย + หมายถึง จังหวะที่บรรเลง

2.3 บทเพลงที่ใช้ในการแสดงลิเกฮูลู

โดยส่วนมากหลังจากร้องบทบันตุงอินังเสร็จแล้ว ก็จะมีการขับร้องเพลงลูกทุ่ง หรือเพลงที่ได้รับ ความนิยมในขณะนั้น เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศให้กับผู้ชมการแสดง ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละคณะที่จะเลือกเพลง มาขับร้อง ซึ่งเพลงที่จะขับร้องนั้นส่วนมากจะเป็นเพลงที่มีความหมายดี หรือเป็นเพลงที่สามารถให้ความ รู้ในเรื่องต่าง ๆ แก่ชาวบ้านได้ เช่น เพลงที่รณรงค์ให้ชาวบ้านไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้ง, แจ้งข่าวจากภาค รัฐในเรื่องสาธารณสุขให้ทราบ เป็นต้น เพราะลิเกฮูลูถือเป็นสื่อพื้นบ้านมีความสำคัญในการกระจายข่าวให้ ชาวบ้านตามท้องถิ่นที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้หรืออาศัยอยู่ที่ย่างไกลออกไปได้ทราบอย่างทั่วถึง

เพลงที่ใช้ในการแสดงลิเกฮูลูจะมีมากมายหลายเพลง ซึ่งผู้แสดงลิเกฮูลูในปัจจุบันมักจะร้องเพลง เป็นภาษามลายูถิ่น (ยาวิ) ก่อน แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทยให้ฟัง เพื่อให้คนเฒ่าคนชราและชาวบ้านที่ไม่ สามารถเข้าใจภาษายาวิ ให้สามารถเข้าใจร่วมกันได้ เพื่อลดช่องว่างในด้านของภาษาให้หมดไป บท เพลงมักจะนำทำนองเพลงลูกทุ่ง เพลงอินเดีย ที่เป็นที่ยอมรับมาแต่งเนื้อเพลงใหม่หรือศิลปินบางท่านก็แต่ง เองทั้งทำนองและเนื้อเพลงแล้วแต่ความต้องการของแต่ละคณะลิเก เช่น เพลงของลิเกฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอมะละปาย ก็มีเพลงเฉพาะของคณะเช่นเดียวกัน คือ

1. เพลงร่วมมือร่วมใจ
2. เพลงมีองายี
3. เพลงยาเสพติด
4. เพลงกาลูปูเลห๊ะปีเลห๊ะ
5. เพลงมาแต (ยาบ้า)
6. เพลงรักกันไว้เถิด
7. เพลงเนาะยาดี อ.บ.ต. (อยากจะเป็นอ.บ.ต.)

1. เพลงร่วมมือร่วมใจ

หนุ่มสาวเอ๋ย	อย่าเลยอย่าคิดแสวงหา
กินเหล้าเมายา	ไม่เห็นใครได้ดีสักคน
ชีวิตอัปจน	มีแต่ทำให้เราดับสิ้นไป
ครอบครัวสิ้นหวัง	พ่อแม่ของเธอเสียใจ
พี่น้องเอ๋ยเรามา	มาช่วยกันแก้ไข
อย่าปล่อยให้ยาบ้า	ยาเสพติดครอบครองเมืองไทย
ท่านรัฐมนตรี	คิดค้นหนทางแก้ไข
เพื่อปวงประชา	ท่านยินดีจะแก้ไขต่อไป
อย่าปล่อยให้ยาบ้า	ยาเสพติดครอบครองเมืองไทย
พี่น้องเอ๋ย	อย่าเลยอย่านิ่งดูดาย
เรามาช่วยกันแก้ไข	ยาบ้า ให้มันหมดสิ้นไป
แผ่นดินไทยผืนนี้	เราพึ่งพาอาศัย
ให้พวกเราชาวไทย	ท่านยินดีจะแก้ไขต่อไป
ไม่อยากให้ยาบ้า	พรากชีวิตลูกหลานคนไทย
น้องสาวเอ๋ย	ไม่นานพี่จะกลับไป
จะกลับไปหาดวงใจ	ที่เราเคยสัญญากันไว้
จะกลับไปสร้างสรรค์	ชุมชนให้มันสุขใจ
จะไม่จากเธอไปไหน	ที่ผ่านมาพี่ขอภัย

2. เพลงมืองายี

มืองายี...เตะโอ้หมื่อนมืองายี มืองายีปานาเตะโอ้ระแพรอดีรี มืองายี ตีจิงอาเตะปงเตะรูหมี่
 วือาเตะราแยงมืองายี อาเตะบูละห์ มาแก้ขายี... มืองายีเตะโอ้หมื่อนมืองายี... มืองายีตีจิงอึนบูเปาะสูกอ
 ฮาดี มืองายีตีจิงอาเตะเตะเสาะบอแฮฮาดี วือาเตะราแยงมืองายี อาเตะบูละห์ มาแก้ขายี
 มืองายีไทยแอตาวอมางายียารี่ มืองายีไทยบูวะฮูโตะแบรอดีรี มืองายียารี่บูะปือกาตือปะเตะเนาะหมี่ วือา
 เตะราแยงมืองายี บารูอาเตะปงเตะรูหมี่... มืองายีเตะโอ้หมื่อนมืองายี มืองายีตีจิงอึนบูเปาะสูกอฮาดี
 โอ้ลูมูตีจิงอาเตะเตะเสาะปอแซฮาดี วือาเตะราแยงมืองายี กิริยออาเตะงาฮูยงยารี่...

น้องต้องเรียน...น้องเอ๋ย น้องเรียนน้องไม่ต้องขาดทุน น้องรอดเลี้ยงตัวเอง เรียนเถะน้อง น้อง
 เรียนสูงก็ได้กินเงินเดือน พ่อแม่ของน้องก็สบายใจ เมื่อน้องขยันเรียนสูง ๆ น้องเรียนไทยก็มีโอกาสเลี้ยง
 ตัวเองได้ เรียนศาสนาเราก็มีบุญเวลาเราจากไป เรียนเถะน้อง น้องเรียนสูง ๆ แล้วน้องมีโอกาทำงาน
 ไม่ลำบาก ทำงานไม่หนัก ถือปากกาอยู่บนโต๊ะและเก้าอี้

3. เพลงยาเสพติด

ยาเสพติด ยาเสพติด ยาเสพติด ตู๋บาเยาะบาช่อ
 อาเตะ ๑ หมื่อนอยาหมอคือบูบาแรบือบะห์ยอ
 อาเตะหมื่อนอยาหมอ คือบูแดฆายอ อาเตะลือกะดึยอ
 มารูเสาะดีรีกึตอ ยาเสพติด ตู๋บาเยาะบาช่อ
 อาเตะมาแก่งดอซอ ในหลวงกาสะห์ สาแย
 นอเตะสุระตอ แต่แปะสากือลาตอ
 เนาะวีประชา สาหมื่อนจาแบ ตู๋บุละห์บาจอ
 รักในหลวงช่วยต่อต้านยาเสพติด คัดละนิตคิดละหนอย โอ้...ตายไปทั้งชีวิต
 ยาเสพติดมีหลายสิ่งหลายอย่าง สมควรน้องระวัง
 ผงขาว และกัญชา อันตรายต่อชีวิต ยาเสพติด น้องเสพน้องก็บาป
 ในหลวงรักและห่วงใยติดป้ายประกาศทั่ว จะให้ประชาชนได้อ่าน
 รักในหลวงช่วยต่อต้านยาเสพติด คัดละนิตคิดละหนอย โอ้...ตายไปทั้งชีวิต

4. เพลงกาหลุปลูเลห์ปะปีเลห์

กาหลุปลูเลห์ปะปีเลห์ เนาะบือสามอติองาแดมอ
 หากเราเลือกได้ จะเลือกตามใจต้องการ
 ตาโก๊ะหาตีแดมอเตาะตือรีมอ บัวะบูวีอาญายอ
 กลัวว่าเธอไม่ยอมรับความรักที่ผมมีให้ทำให้ผมอาย
 ตียะหารักกูนาตี โต๊ะอิงะกือตือมอตูซอแร
 ทุกคืนทุกวันผมเฝ้ารอคิดถึงเธอเสมอ
 ดีโดมาแลกูเตะปือแยกูโต๊ะนาเปาะบาแย
 ทุกคืนนอนไม่หลับเห็นแต่รอยยิ้มของเธอ
 อาปอคุณอมูซอแรบูเลห์อาญูโต๊ะคาแซ
 เธอมีของดีอะไรในตัวทำให้ผมเป็นอย่างนี้
 โต๊ะยาโหดรักปือราแซเนาะอาเมะวะแดแร
 แหมอยู่ไกลแค่ไหน ก็จะไปให้ถึงให้ได้
 ชูโงะโปงกูเตาะปาแด รุปอมูชูโงห์จอแม
 รู้ว่าเธอกับฉันมันต่างกัน เธอเป็นนางฟ้าผมหมาวัด
 วาและโปงเตาะเลห์ดูโต๊ะตือองาตูแหว อาซาบูวีหาตีมูแปแด
 ถึงแม้เราจะอยู่ด้วยกันไม่ได้ ขอให้ใจเราอยู่และเข้าใจกัน

5. เพลงมาแต่ (ยาบ้า)

ชื่อรานปูโระ ปือรานปูเคระมุดอ ? ชูกอมาโป๊ะกายาบาเยะบาซอ
 ดูวิเตาะจูโกะมาเลหะเนาะวะก็อริชอ ? ปะห์ตีป้ออแรตวอ
 บาเยะปือนาโตะยาดีตือองาญะภูตอ ? ดียอชะโระตีปู้ชะไหชอยะ
 เหาะมานออาดอ ? ตะเตาะราชอมาลูอาซาญะเลห์เหาะดาเนาะตียอ
 ออแรลาแรนวะเตาะตาหุ ยอปือโกะตือลึงอญะแมะระมาตอ
 (ชื่อรานปูโระ) (ลูกคู่)
 ตะเตะปือละห์ก็อชีแยปะดออีญาเปาะ
 ชื่อเยะดาร์ก็อจิ ซาปาปือซาโยโตะแปรอกิตอ
 เตาะซอหะยาดีออแรกาจูเตาะปีเกะกะกาแวกาตอ
 ลือเบหะบาเหะยาดีกาไหคะระมุเดหะออแรนวะซาญะหะแมยอ
 (ชื่อรานปูโระ) (ลูกคู่)
 หารี ๆ โตะมาโปะเตาะเลหะญะคีรอ ? ปาลอหาโระ ๆ ชูปอหาแย
 บารูลือปะห์ปือลาคอ ตะเตาะคูนอ ฮีโตะปาแยอมอโป่งชียอ ๆ
 กอหออซาริตูเคะกอหอดูตือโระบาไหปือรายูชงาญะญะแปบอยอ
 (ชื่อรานปูโระ) (ลูกคู่)

6. เพลงรักกันไว้เถิด

รักกันไว้เถิด เราเกิดร่วมแดนไทย ?
 ปากะเลหะหัดุโตะปู้วะปือซอไห
 วาและมือมื่อโละบาซอลาไห
 ปาโตะละห์ก็อโกะบเวห์นาการอไทย
 ซึ่แยจึ้นอแคอิสลามรวมกันปือซามอปากะจารีมาแก
 ปือตืออแตมาตอ ตาแระชียุม
 เราต้อญาคอยาองวีชือรุมาคู
 ลาโหลฐวะห้ออาดออีแก ?
 ตาแนแมฮียอมูเตาะจารีมาแก
 ทำงานก็อริชอซาตูปากู เราต้อญาคอยาองวีชือรุมาคู
 นาค้อรียามูก็อรานอระยะ ปกป้องชือตือรู่ชือแนก็อริชอญะ
 คออีตูแวกูซาเงะบีแม เรารวมติใจดียอวีกาแซหะซาแย

7. เพลงเหาะยาดิ อ.บ.ต. (อยากจะเป็นอ.บ.ต.)

อึ้งตี่กูเหาะยาดิชื่อออแร อ.บ.ต.

ตาปีกูอาแง ๆ นาเปาะเหาะซาโย
 ใจเราคิดอยากจะเป็น อ.บ.ต. แต่ว่ามันเป็นแค่ฝันไป
 กือรานอติริกูชอแรออแรตะเตาะชื่อการอแดมอปีเลหะกือออแร
 กายอออาเดอูหรือตอมูเตาะหะแดมอมีเตาะ
 เพราะว่าไม่มีอะไรชักอย่าง เขาจึงไม่เลือก เขาเลือกคนที่มีเงินเท่านั้น
 ชื่อคิกาแว็งชูเสาะหะนียะหาตีเนาะบูวะกือริชอ
 แดมอมีเตาะตุโลงมูเตาะหะอาปอเนาะกือริชอ
 ถึงแม้ผมจะจน แต่ผมก็ทำงานเพื่อประชาชน มีงานอะไรที่ช่วยได้ก็จะช่วย
 บูล์หือป้อคาเนาะเหาะแดมอลามอเหาะโตะชูเสาะหะบาตะหะแมเราะหะ
 มีเตาะยาดิบาตะหะคือเตาะหะแวมูเตาะบอยาแลตือลีเสาะหะราโมะโปงเตาะยาดิบูเตหะ
 ได้ตามคำขอ อย่างถนนดินแดง ทางลูกรังก็จะให้มีถนนคอนกรีต
 จะได้เดินสวนทาง ผมจะได้ไม่ขวางเวลารถสวน
 ึงเคาะยาแมชือกาแร ออแรยาดิ อ.บ.ต.
 ตะเตาะแกมืองายีแยบูล์หะวะยะชอ
 นาเปาะกือคูวิบือลากอระยะชาเกกือปาลอ
 ดุที ๆ พณฯ คนมาเป็น อ.บ.ต.
 หนังสือก็ไม่ได้เรียนที่เห็นจะได้ช่วยอะไร
 เห็นแต่เงินกันทุกคนประชาชนปวดหัว
 ลือปะหือปีเลหะบูเลหะเตาะหะตะเตาะนาเปาะชื่อการอเหาะกูบูเลหะ
 แดเงาะจอตอบาเยาะแกลือปะหือซาโย
 พอเลือกเสร็จได้ไปแล้ว ไม่เห็นอะไรเลย ที่ผ่านมาก็เหมือนกันอีกนั่นแหละ

จากบทเพลงในข้างต้น จะสังเกตเห็นความแตกต่างระหว่างบทเพลงในพิธีกรรมที่จะมีรูปแบบที่แน่นอน และมีสัมผัสคล้องจองกันในแต่ละวรรค ส่วนในเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงลิเกฮูลู จะเป็นลักษณะเหมือนร้อยแก้ว หรือบางเพลงก็จะเป็นลักษณะเหมือนกลอนเปล่า หรือเลียนแบบดัดแปลงมาจากเพลงสมัยนิยม เป็นต้น

2.4 เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงลิเกฮูลู

การแต่งกายในการแสดงลิเกฮูลู สมัยก่อนมักแต่งชุดอย่างชาวบ้านทั่วไป คือ โปกหัว สวมเสื้อคอกลม นุ่งผ้าโสร่ง บางครั้งเหน็บกริช หรือ ขวาน เพื่อเอาไว้ข่มขวัญคู่ต่อสู้ ต่อมามีการแต่งกายแบบ “ราชีละ” แต่ไม่เหน็บหรือถือกริช บางทีอาจจะเหน็บขวานก็มี แต่ในปัจจุบันนิยมแต่งกายแบบไทยมุสลิม ทั่วๆ ไป หรือแบบสมัยนิยม แต่ก็ไม่ทิ้งการแต่งกายตามแบบบัญญัติในอิสลาม

เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงลิเกฮูลู (ผู้ชาย)

ภาพประกอบ 18

หมวก	เรียกว่า	กาปิเยาะ
ผ้าคาดเอว	เรียกว่า	บาซาลิเบ
เสื้อผู้ชาย	เรียกว่า	ปายูโตะ

เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงลิเกฮูลู (ผู้หญิง)

ภาพประกอบ 19

ผ้าคลุมผม เรียกว่า ฮีญาบ
 ผ้าถุง เรียกว่า ผ้าปาเต๊ะ
 เสื้อ คือ เสื้อแขนยาวธรรมดา

อิทธิพลของลิเกฮูลูที่มีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น คำว่า “ท้องถิ่น” ในที่นี้หมายถึงที่อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ที่ปัจจุบันยังมีคณะลิเกฮูลูแสดงอยู่ เนื่องจากลิเกฮูลู เป็นการแสดงในพิธีกรรมของศาสนาอิสลาม เช่น งานมาแกปูโละและพิธีสühnut เป็นต้น แต่ปัจจุบันนี้ลิเกฮูลูได้ถูกฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ และมีการนำลิเกฮูลูออกแสดงตามงานต่างๆ มากขึ้นนอกเหนือจากงานในพิธีกรรมของศาสนาอิสลาม เช่นงานกาชาดที่จัดขึ้นทุกๆ ปี เป็นต้น ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของไทยไม่ให้สูญหายไปกับกาลเวลา

ศาสนาอิสลามมีข้อบัญญัติเกี่ยวกับศาสนาที่ค่อนข้างจะเคร่งครัดและละเอียดมาก ประเพณีและวัฒนธรรมที่ปฏิบัติกันก็ค่อนข้างจะชัดเจน ชาวมุสลิมจึงมีกฎข้อบังคับมากมายในชีวิตประจำวัน ที่จะต้อง

ทำตามข้อบัญญัติของศาสนา เช่น การแต่งกาย การพูดจา การแต่งงาน การหย่าร้าง วัฒนธรรมประเพณี การเกิด แก่ เจ็บ ตาย และการดำรงชีวิตทุกอย่างที่จะต้องปฏิบัติตามข้อบัญญัติที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด

การแสดงของชาวมุสลิม เช่น มะโย่ง ราชีละ รองเง็ง ลิเกปา ดันหยง หรือลิเกฮูลู จึงต้องคำนึงถึงบทบาทที่แสดงออกอย่างเคร่งครัดเช่นกัน เป็นต้นว่า การแสดงที่ดูจะออกนอกกลุ่มนอกทางมากเกินไป ไม่สำรวม พูดจาเอะอะโวยวายโต้เถียงกัน เช่น ลิเกฮูลู ก็ไม่สามารถหนีจากข้อบัญญัติของศาสนาอิสลามได้เช่นกัน ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่า การพูดจาโวยวายไม่สำรวม เกี้ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาวนั้นผิดข้อบัญญัติในเรื่องมารยาทการพูด แต่การแสดงลิเกฮูลูนั้น ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่ผู้แสดงก็จะมีข้อคิดว่า ผู้แสดงทุกคนรู้ว่าการแสดงแต่ละครั้งไม่สามารถหลีกเลี่ยงการพูดจาตลกโปกฮา เกี้ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาว หรือการต้องพูดเสียงดังๆ เพื่อความสนุกสนานในการแสดง และไม่ได้เป็นการกระทำผิดถึงขั้นรุนแรง จนให้อภัยกันไม่ได้ และการแสดงแต่ละครั้งก็ขาดไม่ได้ที่จะต้องมีการกล่าวคำสอนทางศาสนา เพื่ออบรมสั่งสอนคนในชุมชน เพื่อเป็นการชดเชยที่ได้ผิดข้อบัญญัติทางศาสนา

ดังนั้นก็สามารถกล่าวได้ว่าการแสดงลิเกฮูลูนั้นมีอิทธิพลต่อชุมชนของชาวไทยมุสลิมเป็นอย่างมาก เนื่องจากการแสดงต้องอยู่ในขอบข่ายของข้อบัญญัติทางศาสนาด้วย และต้องพยายามให้เกิดข้อผิดพลาดในบทบัญญัติให้น้อยที่สุด ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ยากมาก ปัจจุบันการแสดงลิเกฮูลู จะใช้เป็นสื่อสอดแทรกเนื้อหาต่างๆ ของงานนั้นๆ เช่น ในพิธีสühnut จะร้องเพื่ออบรมสั่งสอน กลุ่มเกลาจิตใจของคนเข้าพิธีสühnut บอกว่าถึงวัยแล้วที่จะเป็นชายมุสลิมที่สมบูรณ์ อีกทั้งยังสอดแทรกเนื้อหาด้านอื่นๆ เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, การติดยาของเด็กรุ่น, ปัญหาต่างๆ ที่เกิดในหมู่บ้านซึ่งเปรียบเสมือนการกระจายข่าวให้คนที่มาในงานได้รู้ด้วย ในปัจจุบันลิเกฮูลูยังไม่มีที่แพร่หลายนัก และมีแต่เฉพาะภาคใต้ส่วนที่ประเทศมาเลเซียจะมีการถ่ายทอดเผยแพร่ผ่านทางโทรทัศน์ด้วย

3. ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของลิเกฮูลู

คณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

ลิเกฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู เริ่มต้นจากการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านในหมู่บ้านแม่ลาน และละแวกใกล้เคียง ที่มีใจรักในเสียงดนตรี และการละเล่น อีกทั้งต้องการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และหารายได้เสริมให้กับครอบครัว จึงมีการรวมกลุ่มกันขึ้นมา จากกลุ่มเล็กๆ และค่อยๆ เพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นลิเกฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู ของหมู่บ้านแม่ลานในปัจจุบัน

คณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู ของหมู่บ้านแม่ลานเป็นลิเกฮูลูที่ได้รับความนิยมในจังหวัดปัตตานีเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นคณะลิเกที่คอยประสานงานและช่วยเหลือภาครัฐในการดูแลสื่อสารแจ้งข่าว และให้ความเข้าใจกับชาวบ้านในเรื่องต่างๆ เสมอมา กล่าวคือ ลิเกฮูลูของหมู่บ้านแม่ลานเป็นการแสดงที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับสังคมและวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามโดยเฉพาะหมู่บ้านแม่ลาน ที่ตั้งคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยูขึ้นซึ่งเป็นคณะลิเกฮูลูที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลมีการวางรากฐานให้กับชุมชนและเยาวชนในการที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนให้ยาวนานสืบต่อไปซึ่งแต่ละช่วง

ของวิวัฒนาการคณะลูกเสืออาเนาะปู อุมาร์ อาเนาะปูยู ก็มีการปรับเปลี่ยนวิธีการแสดงให้เข้ากับเหตุการณ์ สภาวะบ้านเมืองในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังคอยส่งเสริมทางด้านความคิด จิตใจ และเตือนสติ ให้ผู้ที่รับชมการแสดงรู้จักทำดี และได้รับความรู้อีกมากมายด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านจะซึมซับไปโดยไม่รู้ตัว นอกเหนือจากความบันเทิงที่เป็นจุดประสงค์หลักของการแสดงต่าง ๆ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ที่รุนแรง ที่เกิดขึ้นในบริเวณชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยใน จังหะยะลา , ปัตตานี และนราธิวาส ซึ่งประชาชนส่วนมากจะนับถือศาสนาอิสลาม ส่งผลให้เกิดความไม่ เข้าใจกันระหว่างภาครัฐบาลและประชาชน และได้ขยายวงกว้างมากขึ้นเรื่อย ๆ มีผลกระทบต่อคุณภาพ ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนที่อยู่ในบริเวณนี้ เกิดปัญหาความเสื่อมของสังคมและศีลธรรม เนื่องจาก ความขัดแย้งส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของศาสนาที่มีความละเอียดอ่อนทางด้านจิตใจเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นการ อบรมทางด้านจิตใจ และฟื้นฟูคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในแถบชายแดนภาคใต้จึงเป็นสิ่งสำคัญ แต่เนื่อง ด้วยอุปสรรคทางด้านภาษาและวัฒนธรรม ทำให้รัฐบาลไม่สามารถเข้าถึงประชาชนได้มากนัก เพราะฉะนั้น ลูกเสือซึ่งเป็นสื่อพื้นบ้านที่เป็นที่นิยมในกลุ่มชาวไทยมุสลิม จึงเป็นตัวกลางในการเชื่อมความเข้าใจซึ่งกัน และกันได้เป็นอย่างดีต้นไม้ยืนอยู่ได้ก็ต้องอาศัยรากแก้วที่ยังลึกยึดไว้เท่านั้น เช่นเดียวกับสังคมที่เข้มแข็ง ก็ต้องอาศัยวัฒนธรรมที่แข็งแกร่ง ซึ่งคณะอาเนาะปู อุมาร์ อาเนาะปูยู ของหมู่บ้านแม่ลาน เป็นคณะ ลูกเสือที่แสดงให้เห็นถึงพลังความเข้มแข็งของวัฒนธรรมและจิตใจที่ต้องการจะช่วยเหลือสังคมที่ดีให้กลับ มาสู่ภาคใต้อีกครั้งหนึ่ง

การวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของลูกเสือคณะอาเนาะปู อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอ แม่ลาน จังหวัดปัตตานี เป็นการวิเคราะห์ที่ใช้หลักทฤษฎีของศาสตราจารย์ประเวศ วะสี ซึ่งเชื่อว่าวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้สังคมเข้มแข็ง ซึ่งสรุปว่าสังคมที่มีความเข้มแข็ง ต้องประกอบด้วย คุณสมบัติ 8 ประการ ดังนี้

1. มีความหลากหลาย กระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย
2. กระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น
4. ความเป็นบูรณาการ
5. สร้างความบรรสานสอดคล้อง (Harmony) และความสมดุลยั่งยืน
6. มีการพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง
7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม
8. การผดุงศีลธรรมของสังคม

ซึ่งคุณสมบัติทั้ง 8 ประการนี้แสดงให้เห็นว่าคณะอาเนาะปู อุมาร์ อาเนาะปูยู อ.แม่ลาน จังหวัดปัตตานี เป็นคณะลูกเสือที่มีศักยภาพที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และสังคมตาม ทฤษฎีของศาสตราจารย์ประเวศ วะสี ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. มีความหลากหลาย กระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย

ลิเกฮูลูเป็นการแสดงของชาวไทยมุสลิมที่สืบทอดกันมายาวนาน มีแสดงกันในแถบเขตชายภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งเป็นบริเวณที่มีชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากที่สุด ซึ่งมีความหลากหลายในเรื่องของภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและวัฒนธรรมทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม เช่นเดียวกับหมู่บ้านแม่ลาน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนยาง รับจ้าง ประมง เช่นเดียวกับหมู่บ้านละแวกอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มกันเล่นหนังตลุง และเล่นลิเกฮูลู เพราะเป็นกิจกรรมที่สามารถร่วมแสดงได้หลายคน อีกทั้งยังสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนอีกทางหนึ่ง จนกระทั่งเป็นที่นิยมและรู้จักกันในชื่อคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอมะนัง

คณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยูเป็นคณะที่มีการรวมบุคคลที่ประกอบอาชีพต่างๆมากมาย เช่น นักเรียน นักศึกษา ศิลปิน ผู้ที่ทำงานรับจ้าง และทำเกษตรกรรม เป็นต้น ซึ่งการทำงานร่วมกันต้องมีการวางแผน ระเบียบในการทำงาน จึงมีการเลือกหัวหน้าคณะ คือผู้ใหญ่บ้าน เพราะลิเกฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู เป็นลิเกฮูลูของหมู่บ้านแม่ลาน ดังนั้นชาวบ้านจึงเลือกผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลในเรื่องต่างๆ ซึ่งไม่ใช่การผูกขาดอำนาจเพราะสมาชิกในคณะ สามารถเสนอแนะความคิด หรือแนะนำข้อคิดเห็นต่าง ๆ ได้อย่างเสมอภาค นอกจากนี้คณะลิเกฮูลูยังช่วยในการรณรงค์ใช้สิทธิ์เลือกตั้งให้ชาวบ้านไปใช้สิทธิ์ใช้เสียงกันตามกฎหมาย โดยการแสดงลิเกฮูลูในงานแสดงต่างๆ เพื่อแจ้งข่าวสารให้ชาวบ้านได้ทราบโดยทั่วถึงกัน นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมหลังเลิกเรียนให้กับเยาวชนในหมู่บ้าน ที่มีความสนใจในการแสดงลิเกฮูลูให้เข้ามารับชมและร่วมฝึกซ้อมร่วมกันเพื่อที่จะได้สืบทอดวัฒนธรรมการแสดงต่อไป การรวมกลุ่มลักษณะนี้ถือเป็นการกระจายอำนาจและส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย ทำให้คณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู มีความเข้มแข็งทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย

2. กระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

จากการศึกษาประวัติของคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านในหมู่บ้านแม่ลานส่วนมากได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และบางส่วนได้ยึดลิเกฮูลูเป็นอาชีพ ซึ่งแต่เดิมเริ่มจากการแสดงดนตรีประกอบหนังตลุง เพียงไม่กี่คนและค่อย ๆ เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายมาเป็นคณะลิเกฮูลูประจำหมู่บ้านที่มีชื่อว่า คณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี ซึ่งสมาชิกในคณะมีวัยวุฒิที่แตกต่างกันออกไป ตั้งแต่เด็กเล็ก ๆ จนถึงคนเฒ่าคนแก่ ที่มีใจรักในการแสดง ในเวลาเลิกเรียนเด็ก ๆ ก็จะมาฝึกซ้อมลิเกฮูลู โดยเริ่มจากการเป็นลูกคู่ก่อน จะมีการฝึกทำทางต่าง ๆ และร้องรับให้พร้อมเพรียงกัน ซึ่งจะแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ คัดเอาวัยใกล้เคียงกันแสดงด้วยกัน ประมาณ 3 กลุ่ม คือเด็กเล็ก เด็กโต และผู้ใหญ่ ส่วนตัวนักร้องลิเกฮูลูก็จะฝึกกันขึ้นมาเรื่อย ๆ ตามพรสวรรค์และความสนใจของแต่ละคน ในการออกแสดงแต่ละครั้งก็จะมีการคัดเลือกผู้แสดงให้เหมาะสมกับโอกาสและคุณสมบัติเฉพาะบุคคล จะแบ่งหน้าที่ของแต่ละคนไปโดยทั่วถึงกัน ทำให้ทุกคนมีอาชีพ และมีรายได้ สามารถสร้างเศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้นในชุมชนโดยพัฒนาจากสิ่งที่ชาวบ้านมีอยู่แล้วคือ

1. แรงงาน หมายถึง การใช้คนในครอบครัว หรือคนในหมู่บ้านเล่นลิเกฮูลู โดยไม่ต้องจ้างแรงงานจากหมู่บ้านอื่น หรือคณะอื่น เป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย และทำให้คนในชุมชนมีรายได้
2. สถานที่ หมายถึง การใช้บ้าน ศาลา หรือบ้านของเจ้าภาพเป็นสถานที่แสดง หรือสำนักงานในการติดต่อรับงาน
3. เทคนิค หมายถึง ความสามารถในการแสดงลิเกฮูลู ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือผู้ที่มีทักษะการแสดง

ซึ่งทั้ง 3 ประการ ถือเป็นทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ ซึ่งในการแสดงของคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อ.แม่ลาน จังหวัดปัตตานี แต่ละครั้งจะมีการบอกกล่าวถึงคณะของตน ทำให้ผู้ชมรู้จักกันอย่างกว้างขวางมากขึ้น เป็นผลทำให้มีจำนวนงานเข้ามามากขึ้น ซึ่งสมาชิกก็จะมียานโดยเฉลี่ยอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการกระจายรายได้สู่สมาชิกในชุมชน ถึงแม้จะไม่มียานฉลองทางศาสนาอิสลาม แต่ก็สามารถเปิดการแสดงได้ตามงานที่เจ้าภาพคนอื่น ๆ จัดขึ้นตามโอกาสต่างๆ

การกระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู นั้นจะวิเคราะห์ได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำสวนยางที่มีอย่างมากมายในภาคใต้ ซึ่งชาวบ้านยึดเป็นอาชีพหลัก รายได้ที่แท้จริงจะตกอยู่กับผู้ว่าจ้างเพียงกลุ่มเดียวคือนายทุน นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องของอาชญากรรมที่ส่งผลกระทบต่อสวัสดิภาพในด้านต่างๆ และเป็นปัญหาอย่างมากในการประกอบอาชีพ หมู่บ้านแม่ลานจึงเป็นตัวอย่างของชุมชนที่ต่อสู้ ต่อสถานการณ์ที่เลวร้ายขณะนี้ โดยการใช้การแสดงลิเกฮูลูให้ข้อคิดและเตือนสติชาวบ้านให้ทำแต่ความดี และใช้ดนตรีในการขับกล่อมจรรโลงจิตใจที่รู้สึกหดหู่ขึ้นขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถเปิดการแสดงเพื่อหารายได้ให้กับครอบครัวได้อีกทางหนึ่งด้วย

3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น

คณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี เป็นคณะลิเกฮูลูที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากได้รับรางวัลรองชนะเลิศการประกวดลิเกฮูลู ในงานกาชาด ในปี พ.ศ.2547 และรางวัลลูกคู่ดีเด่น ต่อมาในปี พ.ศ.2548 ก็ได้รางวัลชนะเลิศการประกวดลิเกฮูลู ในงานกาชาดเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังได้ให้ความร่วมมือกับรัฐบาลในการเป็นสื่อกลางเพื่อกระจายข่าวสารต่าง ๆ ให้กับชาวบ้านท้องถิ่นได้ทราบข้อมูลโดยทั่วถึงกัน เช่นการเลือกตั้ง, การป้องกันโรคระบาดต่างๆ รวมถึงการปลูกจิตใต้สำนึกถึงสิ่งดีงามให้ชาวบ้านได้ตระหนักถึงอยู่เสมอ โดยสอดแทรกเอาไว้ในเนื้อเพลงที่ขับร้อง หรือถ้าเป็นช่วงก่อนเปิดภาคการศึกษา ก็จะเลือกเพลงที่ให้ข้อคิดกับเยาวชนเกี่ยวกับการเรียนหนังสือ ให้เห็นความสำคัญของการศึกษา การเป็นเด็กดี ซึ่งถ้าเป็นแต่ก่อนการแสดงลิเกฮูลูก็จะเน้นความสนุกสนานเป็นหลัก แต่ปัจจุบันสภาวะการณ์เปลี่ยนไป สังคมต้องการสื่อที่จะช่วยส่งเสริมและขัดเกลาให้จิตใจของคนเราตระหนักถึงการทำความดีมากขึ้นโดยเฉพาะสถานการณ์ที่เลวร้ายที่เกิดขึ้นทางภาคใต้ มีทั้งการสูญเสียทั้งทางด้านทรัพย์สินและชีวิต รวมทั้งจิตใจที่ดั่งงามของคนในชุมชนเริ่มขาดความเชื่อมั่น การใช้ลิเกฮูลูเป็นสื่อจะช่วยเตือนสติ และเป็นสิ่งที่ช่วยให้สังคมและจิตใจของคนในสังคมอ่อนโยนมากขึ้น

ลิเกฮูลูไม่ใช่เป็นเพียงการแสดงของชาวบ้านชาวไทยมุสลิมในกลุ่มเล็กๆ เท่านั้น แต่ในปัจจุบัน มีผู้ให้ความสำคัญกับการแสดงลิเกฮูลูอย่างกว้างขวาง โดยส่วนมากจะทำการแสดงลิเกฮูลูเป็นการปลุกเรดม หรือปลุกจิตใต้สำนึกของผู้คนในหลายๆ ด้าน เช่น การอนุรักษ์ธรรมชาติในโฆษณา DTAC ชุตรักบ้านเกิด, การนำลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอมะละปาย จังหวัดปัตตานี มาร่วมแสดงในงานเสมาหัวใจ ร้อยใจสู่สันติภาพ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่รัฐบาลจัดขึ้น ณ ศูนย์วัฒนธรรมซึ่งเป็นที่ยินชอบของนิสิตนักศึกษา และประชาชนอย่างมากมาย ทำให้เห็นว่าการแสดงลิเกฮูลูเป็นการแสดงพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะเป็นส่วนกลางในการสานสัมพันธ์อันดีต่อหลายๆ สิ่งหลายๆ อย่าง ให้กับสังคมไทยในปัจจุบันนี้ จากการยอมรับของคนทั่วไปที่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เรียกว่าลิเกฮูลู ดังยกตัวอย่างคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู ที่มีเสียงตอบรับที่ดีในการแสดงเสมอมา ทำให้ชุมชนหมู่บ้านแม่ลาน ตระหนักถึงคุณค่าของตนเองที่จะรักษา และสืบทอดกันต่อไป อีกทั้งยังเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง สร้างให้เกิดความสามัคคี กลมเกลียวและพลังความศรัทธาต่ออาชีพ ต่อชุมชนของตนที่จะยึดถืออุดมการณ์ร่วมกันในการที่จะใช้ลิเกฮูลูเป็นสื่อสร้างสรรค์สังคมต่อไป ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีศักดิ์ศรีเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน

4. มีความเป็นบูรณาการ

ลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู เป็นคณะที่มีความเป็นบูรณาการ โดยการที่ให้คนในหมู่บ้านแม่ลานมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งทางศาสนาและการแสดงลิเกฮูลูซึ่งทำให้เป็นที่ยอมรับในสังคมอย่างกว้างขวาง ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการแสดงลิเกฮูลูจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาอิสลามตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น พิธีสูหนัด, พิธีแต่งงานพิธีมาแก่ปูโละ (กินเหนียว), วันฮารีรายอปอซอ, วันฮารีรายอ ฮัจยี, วันเมาลิด, งานกาชาด เป็นต้น ตลอดจนการแสดงในงานรื่นเริงหรือเทศกาลต่างๆ เช่น งานกาชาด, งานเฉลิมฉลอง เป็นต้น

สำหรับลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู มีบทบาทในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อมรวมถึงด้านจิตใจ ของชาวบ้านหมู่บ้านแม่ลาน ซึ่งลิเกฮูลูถือเป็นสิ่งที่ช่วยยึดเหนี่ยวให้คนในชุมชนมีความสามัคคีและมีทัศนคติที่ดีร่วมกันยากที่จะเกิดการแตกแยกของผู้ที่ไม่ประสงค์ดีต่อบ้านเมืองที่จะเข้ามาสร้างความไม่สงบให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เพราะชาวบ้านมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งส่งผลให้สังคมแข็งแกร่ง นอกจากนี้ดนตรียังช่วยสร้างความสัมพันธ์ด้านกายใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้แก่มนุษย์ซึ่งสามารถจำแนกได้ ดังนี้

4.1 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างลิเกฮูลูกับสังคม

ลิเกฮูลูเป็นการแสดงที่มีความละเอียดอ่อน ส่งผลทำให้จิตใจอ่อนโยนมีชีวิตชีวา การนำลิเกฮูลูเป็นส่วนกลางในการเชื่อมความสัมพันธ์อันดีของคนในสังคม ให้ปรองดองกันสามัคคีกัน ย่อมทำให้สังคมสงบสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกลักษณ์เฉพาะตัวของลิเกฮูลูที่มีการสอดแทรกคติเตือนใจ และคำสอนที่ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ดีงามที่ให้ประชาชนได้รับชมตลอดมา โดยไม่มีการแบ่งแยกศาสนา ฐานะหรืออายุ ลิเกฮูลูจึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีให้กับสังคม

4.2 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างลิเกฮูลูกับสิ่งแวดล้อม

ลิเกฮูลูมีความละเอียดอ่อน ส่งผลทำให้จิตใจอ่อนโยนมีชีวิตชีวา การนำลิเกฮูลูเป็นสื่อกลางในการเชื่อมความสัมพันธ์อันดีของคนในสังคม และสร้างความสัมพันธ์อันดีให้กับชุมชน เช่น การแสดงลิเกฮูลูมีการขับร้องเพลงเพื่อเชิญชวนให้ประชาชนช่วยกันรักษาสีน้ำผึ้ง และอนุรักษ์สัตว์ทะเลที่หายากรักษาธรรมชาติ อีกทั้งยังช่วยรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งอีกด้วย

4.3 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างลิเกฮูลูกับความเชื่อ

ในสังคมไทยความเชื่อเป็นสิ่งสำคัญที่คนเรามักจะใช้เป็นเหตุผลหลักในการตัดสินใจ แก้ปัญหา หรือยึดถือที่จะปฏิบัติ ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนในด้านของจิตใจ ซึ่งในบางครั้งก็เป็นความเชื่อที่ยากต่อการหาเหตุผลมาอ้างอิงในความเชื่อนั้น ๆ ซึ่งความเชื่อแต่ละเรื่องก็มีทั้งผลดีและผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมา หากความเชื่อนั้นเป็นความเชื่อที่เกิดจากการยึดติดโดยปราศจากเหตุและผลมากเกินไป เช่น ความเชื่อในด้านลบ จะส่งผลให้จิตใจรู้สึกหดหู่และไม่สบายใจ แต่หากความเชื่อเป็นไปในทางด้านบวกก็จะช่วยส่งเสริมจิตใจเราให้สดชื่นและเกิดความคิดสร้างสรรค์ขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น สิ่งแวดล้อม สังคม การศึกษา ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งในการแสดงลิเกฮูลูก็เช่นกัน มีความเชื่อเกี่ยวกับข้อบัญญัติทางศาสนา และพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องกล่าวคือ การแสดงลิเกฮูลูเป็นการโต้ตอบกันระหว่างกัน จึงต้องมีการใช้คำพูด ไหวพริบในการแก้ต่างซึ่งกันและกัน ซึ่งในบางทีอาจจะใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสมในการแสดง ในการแสดงลิเกฮูลูจึงต้องมีการขอโทษซึ่งกันและกันเมื่อจบการแสดง เพื่อเป็นการไม่ผิดต่อข้อบัญญัติทางศาสนา ส่วนความเชื่อในเรื่องของการไหว้ครู ก็จะมีการจุดเทียนไว้ในกลองเพื่อเป็นการบูชาครูก่อนการแสดงลิเกฮูลู เป็นต้น

5. สร้างความบรรสานสอดคล้อง (Harmony) และความสมดุลยั่งยืน

ลิเกฮูลูของหมู่บ้านแม่ลาน เป็นศูนย์กลางที่ช่วยสานความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เกิดความบรรสานสอดคล้องกันระหว่างสมาชิกในชุมชน เพราะดนตรีเป็นภาษาสากลที่ช่วยกลมเกลียวจิตใจให้ดีงาม เป็นสิ่งที่ช่วยผูกพันจิตใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม ซึ่งในคณะลิเกฮูลูจะมีสมาชิกหลายวัยมาแสดงร่วมกัน แตกต่างกันไปตามหน้าที่ของแต่ละคน ซึ่งแต่ละหน้าที่ก็ล้วนแต่มีความสำคัญต่อคณะลิเกฮูลูทั้งสิ้น ซึ่งลิเกฮูลูนี้เป็นสิ่งที่ช่วยลดช่องว่างระหว่างวัย และช่วยสร้างความบรรสานสอดคล้องทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างการเชื่อมโยงให้กับชุมชน

6. มีการพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง

สังคมไทยในปัจจุบันนี้โดยมากเป็นสังคมเมือง มีค่านิยมที่เน้นทางด้านวัตถุมากกว่าจิตใจทำให้สภาวะทางความคิดและจิตใจตกต่ำ ขาดความเมตตา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีแต่การแข่งขันและชิงดีชิงเด่นกัน ยึดติดอยู่กับอำนาจเงินตราทำให้มีปัญหาสังคมในด้านต่างๆ ตามมาอย่างไม่สิ้นสุด

ในหมู่บ้านแม่ลานนี้ เป็นหมู่บ้านของชาวไทยมุสลิมที่มีความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน มีความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งเดียวกัน และจากความเชื่อที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้ ก่อให้เกิดความสามัคคี การยอมรับซึ่งกันและกัน นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง ซึ่งมีศาสนาเป็นสิ่งที่

ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจไว้ด้วยกัน และทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพจิตที่ดี สามารถสร้างสรรค์จริยธรรม การแสดงลูกเสือที่เป็นวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นให้คงอยู่สืบต่อไป

7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม

ความเข้มแข็งของสังคมจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อคนในสังคมมีความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีศีลธรรมอันดีงามเพื่อให้เกิดความสมดุล สิ่งจะทำให้สังคมเกิดความสมดุลที่ยั่งยืน ก็คือวัฒนธรรมที่แข็งแกร่ง สังคมไทยจะดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อประชาชนคนไทย ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของตนเอง ไม่มองข้ามสิ่งที่มีอยู่ และหันไปชื่นชมกับความล้ำสมัยและสิ่งใหม่ ๆ ที่หลั่งไหลเข้ามามากมายผ่านทางสื่อที่รวดเร็วและทันสมัย จนมองข้ามความเหมาะสมและความเป็นจริงไป หรือเรียกว่าเป็นการลืมหองเจ้าของตัวเอง โดยเฉพาะในสังคมเมืองที่มีประชากรอยู่หนาแน่น ขาดความอบอุ่นในสถาบันครอบครัวมีความขัดแย้งกันทั้งทางด้านความคิดและความเชื่อ มีพฤติกรรมที่หลากหลาย สังคมอยู่กันแบบแข่งขันทำให้สังคมเมืองขาดความเข้มแข็ง ไม่สามารถรวมพลังในสังคมเพื่อต่อสู้กับวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามาอย่างรวดเร็วได้ จนเกือบจะถูกกลืนวัฒนธรรมเดิมของไทยเราไปจนเกือบหมดสิ้น

แต่ในสังคมชนบท ที่มีการเลี้ยงชีพแบบเกษตรกรรม อยู่กันแบบพึ่งพาอาศัยกัน ปกครองกันแบบครอบครัว มีความเชื่อ ความศรัทธาเดียวกัน ร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และยังร่วมกันรักษาวัฒนธรรมเดิมหรือรากแก้วของวัฒนธรรมตนเองไว้ ชุมชนแม่ลานก็เป็นสถาบันสังคมหนึ่งที่ยังรักษาวัฒนธรรมตนเองไว้ได้ จากโครงสร้างวัฒนธรรมชนบทซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการดังต่อไปนี้

7.1 ระบบการผลิต หรือระบบการทำมาหากิน

ระบบการผลิตของหมู่บ้านแม่ลานเลี้ยงชีพด้วยอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนยางและประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นสวนยาง และมีพื้นที่ติดชายทะเล ซึ่งเป็นการดำรงชีพโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ เป็นลักษณะของการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ได้อย่างกลมกลืน อีกทั้งยังเป็นชุมชนหนึ่งที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ซึ่งสังคมของหมู่บ้านแม่ลานเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลามต่างก็ดำรงและรักษาวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้ เนื่องจากมีการนำเอาความรู้ความสามารถที่เป็นทรัพยากรที่ตนมีอยู่มาสร้างสรรค์งาน สร้างอาชีพ โดยการตั้งคณะลูกคณะอาเนาะปอุมาร์ อาเนาะปยูซัน เพื่อหารายได้มาดูแลครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง จนเป็นที่รู้จักกว้างขวางในปัจจุบัน

7.2 ระบบการอยู่ร่วมกัน

ระบบครอบครัวในหมู่บ้านแม่ลาน เป็นระบบครอบครัวขยาย ลูกที่แต่งงานมีครอบครัวแล้วยังคงอาศัยอยู่กับพ่อแม่ หรือแยกไปสร้างเรือนหลังใหม่ในบริเวณใกล้เคียง ทำให้ครอบครัวสามารถที่จะดูแลซึ่งกันและกันได้หลาย ๆ ด้าน

ซึ่งชุมชนแม่ลานมีการดำเนินชีวิตที่ให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติ เป็นครอบครัวใหญ่ที่มีสมาชิกหลายวัย ระบบการทำงานจะจัดแบ่งหน้าที่กันตามความเหมาะสม มีการส่งสอนอบรมเยาวชนโดยการส่งเข้าโรงเรียนปอเนาะซึ่งเป็นโรงเรียนสอนศาสนา และมีการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอในด้าน

พิธีกรรมทางศาสนาอิสลาม เช่น พิธีสัจหาต พิธีแต่งงาน เป็นต้น ซึ่งเป็นการสร้างความสามัคคีและช่วยลดความขัดแย้งของคนในสังคม

7.3 ระบบความเชื่อ

ระบบความเชื่อของชาวบ้านในหมู่บ้านแม่ลาน ก็มีเหมือนกับชาวบ้านชนบทอื่น ๆ เพียงแต่แตกต่างกันที่หมู่บ้านแม่ลานเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีวัฒนธรรมและความเชื่อต่างจากของชาวไทยพุทธ แต่ศาสนาทุกศาสนาก็ม้วนแต่สอนให้คนเป็นคนดีเช่นเดียวกัน ชาวไทยมุสลิมในหมู่บ้านแม่ลาน มีความเคร่งครัดในศาสนาของตน โดยสังเกตได้จากมัสยิดที่มีมากมายหลายแห่ง เพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การถือศีลหรือการปฏิบัติตามข้อบัญญัติของศาสนาอย่างสม่ำเสมอ แม้แต่การเล่น การแสดงลิเกฮูลูก็ต้องเป็นไปตามข้อบัญญัติทางศาสนาเช่นกัน คือ ไม่กล่าววาจาที่ไม่เหมาะสม หยาบคาย หรือสองแง่สองง่าม เป็นต้น

จากสิ่งที่กล่าวมาในข้างต้นนี้ เป็นสิ่งที่ทำให้หมู่บ้านแม่ลานมีระบบ และมีวิถีชีวิตที่สืบเนื่องกันมาโดยตลอด ทำให้สังคมมีการเคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกัน จนในที่สุดได้เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางสังคม

8. การผดุงศีลธรรมของสังคม

ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้นแล้วว่าหมู่บ้านแม่ลาน เป็นหมู่บ้านชาวไทยมุสลิม ที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีข้อบัญญัติทางศาสนาอย่างเคร่งครัด และมีการสั่งสอนศีลธรรมจรรยาขึ้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกันกับศาสนาพุทธและศาสนาอื่นๆ ซึ่งการสอนศาสนาก็จะมีทั้งทางตรง และทางอ้อม กล่าวคือ ในทางตรงมีการสร้างโรงเรียนสอนศาสนา หรือที่เรียกว่า โรงเรียนปอเนาะ เป็นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งอบรมสั่งสอนเยาวชนชาวไทยมุสลิมเกี่ยวกับคำสั่งสอนของพระเจ้า ส่วนในทางอ้อมก็มีหลายด้านด้วยกันคือ

1. การแสดงลิเกฮูลูทำให้เยาวชนและชาวบ้าน ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
2. การแสดงลิเกฮูลูทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมมีจิตใจดี และมีความสดชื่นทั้งกายและใจ
3. การแสดงลิเกฮูลู ได้สอดแทรกคติเตือนใจ และคำสั่งสอนไว้ ทำให้ผู้ชม และผู้แสดงได้ซึมซับเอาสิ่งดีๆ ไว้
4. การแสดงลิเกฮูลูทำให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน เกิดความสามัคคี ความเข้าใจกันและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน
5. การแสดงลิเกฮูลูช่วยสร้างความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การตรงต่อเวลาในการทำงานเป็นหมู่คณะ
6. การแสดงลิเกฮูลูช่วยให้เยาวชนและคนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่า ศักดิ์ศรีของตนเองและผู้อื่น อีกทั้งยังเล็งเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น
7. การแสดงลิเกฮูลูทำให้เยาวชนกล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง และไม่หลงระเห็จกับสิ่งชั่วร้ายในสังคมได้ง่าย
8. การแสดงลิเกฮูลูช่วยให้เยาวชนรู้จักการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า
9. การแสดงลิเกฮูลูทำให้ชาวบ้านรู้จักการสร้างมิตรภาพในหมู่คณะ

เมื่อคนในหมู่บ้านแม่ลานมีความศรัทธาและเข้าใจในบทบาทของตนเองในสังคมและดำเนินชีวิตอยู่ในศีลธรรมอันดีแล้วนั้น ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นก็จะลดลงและหมดไปในที่สุด ทำให้สังคมร่มเย็นเป็นสุข สามารถสร้างเกราะป้องกันให้สังคมของตนเองเข้มแข็งต่อไป

จากการวิเคราะห์การสร้าง ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ให้เกิดกับลัทธิเกอฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปยู ทำให้เกิดการมองเห็นภาพรวมว่า ลัทธิเกอฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปยูมีผลต่อหมู่บ้านแม่ลานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านของการปลูกฝังศีลธรรมความดีงามให้กับชุมชน และการรวมชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวโดยใช้ลัทธิเกอฮูลูที่เป็นทรัพยากรที่มีอยู่เป็นสื่อกลางระหว่างคนในสังคมมีความเชื่ออุดมการณ์ และยึดมั่นในวัฒนธรรมของตนร่วมกัน สังคมใดสามารถรักษาวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้ สังคมนั้นก็จะพบกับความยั่งยืนตลอดไป

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของลิเกฮูลู:กรณีศึกษาคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามขั้นตอนและรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาลิเกฮูลูและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงของคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี
2. เพื่อวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

วัฒนธรรมการแสดงลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

การจัดทำข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้ทำการถอดข้อมูลจากเทปวีดีทัศน์ และเทปบันทึกเสียงแล้วทำการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร
2. เรียบเรียงข้อมูล สภาพแวดล้อมของจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. นำข้อมูลทางเอกสารและข้อมูลทางภาคสนาม มาประมวลเปรียบเทียบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงที่สุด
3. นำข้อมูลที่ได้มาสรุปผล โดยตรวจสอบความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของการแสดงลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปูยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี
5. อภิปรายผลที่ได้จากการออกภาคสนาม องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้าทางวัฒนธรรมครั้งนี้

สรุปผลการศึกษาวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยขอเสนอสรุปผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. พ.ศ. 2532 : นายมาฮาหมัดซอรี อาบู (นายแว) ซึ่งเป็นมือร่ำมาเป็นผู้ริเริ่มการแสดงลิเกฮูลูคนแรกของตำบลแม่ลาน อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ซึ่งโดยเริ่มจากการจัดตั้งทีม และรวบรวมทีมลูกคู่ขึ้น เพื่อรับงานแสดงหนังตลกเนื่องจากยังไม่มีลูกคู่และลิเก จึงต้องเล่นบานอประกอบการแสดงหนังตลกไปก่อน โดยขณะนั้นยังไม่มีชื่อคณะ

2. พ.ศ.2535 : นายโชะ ยีกาจิ (ผู้ใหญ่โชะ) เป็นผู้ที่รักความบันเทิง มีความประสงค์ที่ต้องการจะจัดกิจกรรมให้กับเด็ก ๆ ในหมู่บ้าน ให้ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ จึงเริ่มวางรากฐาน และรวบรวมทีมลูกคู่ลิเกฮูลูให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดทีมลูกคู่ขึ้นมา พร้อมกับตั้งชื่อคณะลิเกฮูลูว่า “คณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปยู อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี”

3. ตั้งแต่ พ.ศ.2536 - ปัจจุบัน : เริ่มมีนักดนตรีในคณะเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นลิเกฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปยู จึงเริ่มมีฝึกซ้อมอย่างมีระบบ โดยวางตำแหน่งหน้าที่ในการแสดงที่จากเดิมจะมีเพียงรำมะนาและลูกคู่ก็เพิ่มตำแหน่งนักดนตรีเพื่อเต็มสัสน์ให้กับการแสดงลิเกฮูลู แต่ทั้งนี้คณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปยู ก็ยังขาดलिเกประจำคณะ โดยในการแสดงแต่ละครั้งยังต้องเชิญลิเกมาจากที่อื่น ๆ

ปัจจุบันคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปยู จังหวัดปัตตานี มีชื่อเสียงโด่งดังในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากได้รับรางวัลจากการประกวดต่างๆ ทำให้เป็นที่รู้จักของชาวไทยมุสลิมในแถบชายแดนภาคใต้มากขึ้น

5. ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ดังนี้

5.1 มีความหลากหลายกระจายอำนาจ และส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย

ลิเกฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี มีความหลากหลายกระจายอำนาจ และส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย โดยสมาชิกทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะสิ่งต่าง ๆ ได้ตามระบอบประชาธิปไตย และยังช่วยรณรงค์ส่งเสริมการเลือกตั้งอีกด้วย

5.2 กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

มีการกระจายรายได้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน แบ่งงานและหน้าที่กันทำ และจัดคนแสดงในแต่ละงานได้อย่างทั่วถึงและเหมาะสมกับบุคคล ซึ่งไม่จำกัดว่าจะเป็นลูกใครหลานใคร บ้านใด หรือแม้จะเป็นเด็ก ๆ ก็ให้เข้าร่วมแสดงด้วย การทำงานอาชีพหลักส่วนมากคือเกษตรกรรม คือทำสวนยางพาราหลังจากเลิกจากการทำสวน ก็จะมีเวลาว่างมาซ้อมลิเกฮูลู รวมทั้งเยาวชนในหมู่บ้านก็จะได้มีรายได้และใช้เวลาให้เป็นประโยชน์

5.3 ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น

ชาวไทยมุสลิมในคณะลิเกฮูลูตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนศึกษาหาความรู้และเล็งเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมการแสดงลิเกฮูลู ทำให้ชุมชนมีศักดิ์ศรี ซึ่งพบว่าผู้แสดงลิเกฮูลูจะมีความปลื้มปิติที่มีผู้ให้ความสนใจที่จะชมการแสดง ก็จะแสดงกันอย่างเต็มที่ และถึงแม้จะเป็นเพียงการซ้อม ก็จะตั้งใจซ้อมอย่างพร้อมเพรียงกัน โดยประชาชนบ้านใกล้เคียง ก็จะให้ความสนใจพาลูกหลานมาชมการแสดง ด้วยความสนุกสนานเช่นกัน อีกทั้งภาครัฐยังให้ความสำคัญโดยการเชิญคณะลิเกฮูลูมาแสดงร่วมกับงานราชการในโอกาสต่างๆ เช่น งานกาชาด, งานสาธารณสุข เป็นต้น นอกจากนี้ลิเกฮูลูยังเป็นสื่อในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักดนตรีและคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านและคนภายนอกด้วย ดังจะเห็นได้จากกระแสตอบรับด้านบวกที่มีต่อคณะลิเกฮูลู

5.4 มีความเป็นบูรณาการ

ลิเกฮูลูเป็นศาสตร์อย่างหนึ่ง ที่มีการผสมผสานกันระหว่างศิลปะและศาสตร์หลาย ๆแขนง เข้าด้วยกัน เช่น ดุริยางคศาสตร์ , นาฏศิลป์ และภาษาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้ได้นำมาปรับปรุงผสมผสานกันได้อย่างลงตัว และในปัจจุบันยังได้มีการนำทักษะด้านกีฬา มาใช้ออกแบบท่าทางการแสดงของลูกคู่ เพื่อให้มีความสวยงามและเข้มข้นมากขึ้นอีกด้วย นับว่าเป็นการพัฒนาการแสดงไปในอีกขั้นหนึ่ง ส่วนในด้านของคำร้องยังมีการแต่งบทขับร้องเชิญชวนให้ช่วยกันรักษาสืบวงศ์ตระกูล ธรรมชาติ ลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะเปยู จึงมีความเป็นบูรณาการคือนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือในการที่จะทำให้คนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยกัน

5.5 สร้างความบรรสานสอดคล้อง (Harmony) และความสมดุลยั่งยืน

คณะลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะเปยู สร้างความบรรสานสอดคล้อง ในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่ความยั่งยืนของวัฒนธรรมในระดับปกติ

5.6 มีการพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง

คณะลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะเปยูมีการพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง โดยการปูพื้นฐานทางด้านศาสนาตั้งแต่เด็กเล็ก ๆ อีกทั้งยังขับร้องเพลงปลุกใจ และเตือนสติให้เป็นคนดี ซึ่งแต่ละเพลงมักจะมีข้อเตือนใจ และคำสั่งสอนสอดแทรกอยู่ในเพลงเสมอ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของลิเกฮูลูที่เป็นที่ทราบกันดี

5.7 ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม

โดยทั่วไปชาวบ้านจะดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย หรืออยู่กันแบบวิถีชาวบ้าน มีความสัมพันธ์กันแบบครอบครัวใหญ่ มีการคบหาสมาคม ทำให้มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ แตกต่างกันไป ตามชุมชนนั้นๆ และความเชื่อของชาวบ้านก็มีมากมาย ตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งจะออกมาในรูปแบบของสุภาพศัสด คำพังเพย และที่สำคัญการร้องเพลง หรือที่เรียกว่าเพลงพื้นบ้าน ซึ่งเนื้อหาของเพลงส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องใกล้ตัว นำมาร้องกัน ในบทเพลงต่างๆ สามารถสื่อให้ผู้ฟังทราบได้ว่าชุมชนนั้นๆ มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่อย่างไร แต่ในปัจจุบันสังคมไม่ได้ให้ความสำคัญกับเพลงพื้นบ้านเท่าที่ควร เพราะเทคโนโลยีการสื่อสารต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ทำให้เราต้องส่งเสริมให้ลูกหลานของไทยรักษาและดูแลสิ่งที่ดั้งเดิมนี้ให้คงอยู่ตลอดไป ในชุมชนหมู่บ้านแม่ลานก็เช่นเดียวกัน ลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะเปยูมีการสืบทอดการแสดงอย่างต่อเนื่องซึ่งเด็กๆ และคนรุ่นหลังต่างก็มีความปลาบปลื้ม ชื่นชมในวัฒนธรรมของตนเป็นอย่างยิ่งและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการแสดงเสมอมา ไม่ว่าจะเป็นเด็กเล็ก เด็กโตเมื่อเสร็จจากการเรียน การทำงาน ก็จะมารวมกันฝึกซ้อมดนตรีเสมอ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่ลานห่างไกลจากยาเสพติดและอันตรายต่าง ๆ อีกทั้งยังช่วยสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนแม่ลานอีกด้วย

5.8 การผดุงศีลธรรมของสังคม

ลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะเปยู เป็นลิเกที่สร้างสรรค์สังคม ทั้งในเรื่องของศีลธรรม ความถูกต้องดีงามต่าง ๆ เพราะการแสดงลิเกฮูลู เป็นการแสดงของชาวอิสลามที่มีระเบียบข้อบังคับทางศาสนาที่เคร่งครัด การจะสื่ออะไรออกไปนั้น จะต้องถูกต้อง และไม่คลุมเครือ และยังเป็นสื่อที่เข้าถึง

จิตใจของชาวไทยมุสลิมได้ดีที่สุดอีกด้วย จึงได้รับความไว้วางใจจากภาครัฐให้เลิเกฮูลูเป็นสื่อกลางระหว่างภาครัฐและชาวบ้านตลอดมา

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่าคณะเลิเก คณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานีมีการเริ่มต้นมาประมาณ 20 ปี และมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมโดยปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีของศาสตราจารย์ประเวศ วะสี ที่แสดงให้เห็นถึงพลังความสามัคคีของคณะเลิเกฮูลู คณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ในการแสดงเลิเกฮูลูชาวบ้านจะได้มีส่วนร่วม ตามหน้าที่และความเหมาะสมของแต่ละคน บ้างก็เล่นดนตรี ร้องเพลง เป็นลูกคู่ นอกจากนี้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ก็มีส่วนในการช่วยเหลือ และส่งเสริมวัฒนธรรมการแสดงเลิเกฮูลูนี้ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า และเป็นสิ่งที่ช่วยเชื่อมความเข้าใจในด้านต่าง ๆ ให้กับสังคมไทยทางภาคใต้ได้เป็นอย่างดี จึงระบุได้ชัดเจนว่า วัฒนธรรมการแสดงเลิเกฮูลูคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี จะคงความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

จากการศึกษาและวิจัยในครั้งนี้ พบว่า วัฒนธรรมการแสดงเลิเกฮูลู คณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปยู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี มีความยั่งยืนทางวัฒนธรรมในระดับสูง เนื่องจากได้รับความสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ซึ่งใช้เป็นสื่อกลางในการเชื่อมความเข้าใจซึ่งกันและกัน ระหว่างประชาชนกับรัฐบาล ในสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ขณะนี้ได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. อิทธิพลของเลิเกฮูลูที่มีกับสังคมชาวไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ความสัมพันธ์ของการแสดงเลิเกฮูลูกับท่าทางประกอบการแสดงของลูกคู่

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). รายงานผลการปฏิบัติงาน โครงการมหกรรม.วัฒนธรรม
พื้นบ้านจังหวัดปัตตานี โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดปัตตานี. ปัตตานี : โรงเรียนเบญจมราชูทิศ
จังหวัดปัตตานี.
- กระทรวงมหาดไทย. (2528). ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดปัตตานี. กรุงเทพฯ : บางกอกสาส์น.
- กฤษณา แสงทอง. (2540).เพลงปฏิพากษ์ : วัฒนธรรมการดนตรีและภาพสะท้อนทางสังคม ชาวตำบลทอง
อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา). กรุงเทพฯ :
บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (ถ่ายเอกสาร).
- กาญจนา อินทรสุณานนท์. ร.ศ.(2543).พื้นฐานมานุษยวิทยาภาควัฒนธรรม. เอกสารคำสอน ภาควิชาดุริ
ยางคศาสตร์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.ถ่ายเอกสาร.
- คณะวิทยาลัยครูยะลา. (2520). เอกลักษณ์ปักข์ใต้ . เนื่องในงานนิทรรศการวัฒนธรรมพื้นเมือง
ภาคใต้ 4 – 6 สิงหาคม.
- งามพิศ สัตว์สงวน. (2537). การวิจัยทางมานุษยวิทยา.พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาทิตย์ปริ้นตัง
(ประเทศไทย) จำกัด.
- เจริญ มาลีลิ้ม. (2541). เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภูมิศาสตร์ และมนุษยศาสตร์. สงขลา :
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรินทร์ เทพสังเคราะห์. (2540). การศึกษาบทเพลงดนตรีกาหลอ ในจังหวัดสงขลา. ปรินญาณิพนธ์
ศศ.ม.(มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- ไฉน กรองเห็น. (2527). ทศนคติดนตรีไทยของนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิม ในสถาบันผลิตครูจังหวัด
ชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์ กศ.ม (การศึกษามหาบัณฑิต). สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- ดลมนรจณ์ บากา. (2529). อิสลามศึกษาเบื้องต้น. ปัตตานี : โครงการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2528). เอกสารประกอบการอบรมเรื่องกีฬาพื้นเมืองและการละเล่นภาคใต้.
----- . (2525). สมบัติไทยมุสลิมภาคใต้ : ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้.
- . (2530). สมบัติไทยมุสลิมภาคใต้ : การศึกษาคติชาวบ้านมุสลิมจังหวัด ปัตตานี ยะลา และ
นราธิวาส มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- . (2540). บุหงาปัตตานี คติชนไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้ . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- . (2525). ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ . มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.
- ประเวศ วะสี. (2537). วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

- ประเสริฐ เล้ารัตนอารีย์.(2546).ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมการทำกลอง:กรณีศึกษาหมู่บ้านปากน้ำ ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ประภาศรี สีหอำไพ. (2540). พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2525). พื้นบ้านพื้นเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เจ้าพระยา.
- พรพิมล ชันแสง. (2541). *อินทก้อง : ประเพณีการเล่นของลาวโซ่ง อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์. ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- พรรณศิริ จุลกาพ. (2542). ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีไทยในตำบลบางปลา กรณีศึกษาดนตรีไทยคณะสุตประเสริฐ. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- มานิต จารงค์. (2526). วัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ. ราชินี ศรีสุวรรณ. (2542). *นาฏยรังสรรค์แนวพื้นบ้านภาคใต้*. สงขลา : โครงการจัดตั้งคณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา.
- วาทิ ทรัพย์สิน. (2546). *สวนสมเด็จพระเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์*. หน้า 33–36. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย.
- วิมาลา ศิริพงษ์. (2534). *การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในสังคมไทยปัจจุบัน กรณีศึกษาสกุลพาทยโกศล และสกุลศิลปประแสง*. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- วีระ บำรุงรักษ์ . (2531). “งานวัฒนธรรมสัมพันธ์ จังหวัดชายแดนภาคใต้,” หน้า 13 – 17. สตูล. สกูป หน้า 1. (2547, 25 พฤษภาคม). “วิถีชาวกูย-ลีเกฮูลู สื่อไมตรี 3 จังหวัดภาคใต้,” ไทยรัฐ. หน้า 5.
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้. เล่ม 12. (2542). หน้า 5679 – 5693. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน).
- . (2542). เล่ม 12 หน้า 6074–6088 กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรม วัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน).
- . (2542). เล่ม 14 หน้า 6861–6869 กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน).
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้. (2538). มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) : เนื่องในวโรกาส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ 40 พรรษา.
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้. (2529). เล่ม 4. หน้า 1350-1498. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. (2529). เล่ม 8 หน้า 3196 – 3199. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. (2529). เล่ม 10 หน้า 4164. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

----- . (2529). เล่ม 5 หน้า 1884–1886. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์. (2524). *เอกลักษณ์ของดนตรีพื้นเมืองภาคใต้ : เจ้าแห่งจังหวะ*. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2534). *กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม*. กรุงเทพฯ.

สำนักงานศึกษาธิการ 2. (2524). *ที่ระลึกสัมมนาเชิงปฏิบัติการวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้*. 10–12 มิถุนายน. ยะลา : สำนักงานศึกษาธิการ 2.

อุดม ทองหนู. (2531). *ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้* สงขลา. สงขลา : ภาควิชาภาษาไทยและภาคตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

อบู มันศูร. (2526). *จริยธรรมอิสลาม* . พิมพ์ครั้งที่ 2 . หน้า 83 - 86.

Hood , Mantle. 1982 . *The Ethnomusicologist*. Ohio : The Kent State University Press ,

Seach : <http://www.thaitourzone.com/south/pattanee/history.htm> , www.google.com .

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
ปัดตาหิในปัจจุบัน

ภาคผนวก ก.
ปัตตานีในปัจจุบัน

สภาพทางภูมิศาสตร์

สถานที่ตั้งทางและอาณาเขต

จังหวัดปัตตานี ตั้งอยู่ที่เส้นรุ้ง 6 องศา 52 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 101 องศา 15 ลิปดาตะวันออก เป็นจังหวัดที่อยู่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกตอนใต้ของภาค มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่ออำเภอเทพา จังหวัดสงขลา
ทิศใต้	ติดต่อจังหวัดนราธิวาส และจังหวัดยะลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อจังหวัดสงขลา
ทิศตะวันออก	จดอ่าวไทย

พื้นที่

จังหวัดปัตตานีมีเนื้อที่ประมาณ 1,318,125 ไร่ (2,109 ตารางกิโลเมตร)

การปกครอง

แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ 111 ตำบล 579 หมู่บ้าน 2 เทศบาล และ 8 สุขาภิบาล คือ

อำเภอ

1. อำเภอโคกโพธิ์	มี 12 ตำบล 85 หมู่บ้าน
2. อำเภอมายอ	มี 13 ตำบล 54 หมู่บ้าน
3. อำเภอหนองจิก	มี 12 ตำบล 66 หมู่บ้าน
4. อำเภอปาดังกระสัง	มี 10 ตำบล 50 หมู่บ้าน
5. อำเภอสายบุรี	มี 11 ตำบล 57 หมู่บ้าน
6. อำเภอยะรัง	มี 12 ตำบล 67 หมู่บ้าน
7. อำเภอยะหริ่ง	มี 17 ตำบล 75 หมู่บ้าน
8. อำเภอทุ่งยางแดง	มี 4 ตำบล 19 หมู่บ้าน
9. อำเภอไม้แก่น	มี 2 ตำบล 13 หมู่บ้าน
10. อำเภอกะพ้อ	มี 3 ตำบล 10 หมู่บ้าน
11. กิ่งอำเภอแม่ลาน	มี 13 ตำบล 62 หมู่บ้าน

แหล่งที่มา <http://www.thaitourzone.com/south/pattanee/history.htm>

ภาพประกอบ 20 แผนที่ตั้งจังหวัดปัตตานี

เทศบาล

เทศบาลเมืองปัตตานี

เทศบาลเมืองตำบลตะลุบัน

สุขาภิบาล

สุขาภิบาลโคกโพธิ์	อำเภอโคกโพธิ์
สุขาภิบาลนาประดู่	อำเภอโคกโพธิ์
สุขาภิบาลหนองจิก	อำเภอหนองจิก
สุขาภิบาลยะหริ่ง	อำเภอยะหริ่ง
สุขาภิบาลตันหยง	อำเภอยะหริ่ง
สุขาภิบาลยะรัง	อำเภอยะรัง
สุขาภิบาลมายอ	อำเภอมายอ
สุขาภิบาลปานาเระ	อำเภอปานาเระ

ภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนมากเป็นที่ราบลุ่มและถูกน้ำท่วมในฤดูฝน พื้นที่ชายฝั่งจะมีน้ำเค็มไหลเข้ามาในช่วงฤดูแล้ง แต่ปัจจุบันสภาพดีขึ้นมากเนื่องจากได้รับน้ำจากเขื่อนบางลาง จังหวัดยะลา ทั้งยังทำให้ปริมาณน้ำเค็มในแม่น้ำปัตตานี บริเวณปากน้ำลดน้อยลง

การคมนาคม

จังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความสะดวกในคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ทางบก ทางหลวงแผ่นดิน

- สายปัตตานี – ยะลา ระยะทาง 39 กิโลเมตร
- สายปัตตานี – ยะลา (ผ่านสี่แยกนาเกตุอำเภอกอโคโพธิ์) ระยะทาง 54 กิโลเมตร
- สายปัตตานี – นราธิวาส ระยะทาง 100 กิโลเมตร
- สายปัตตานี – หาดใหญ่ สายเก่า 139 กิโลเมตร สายใหม่ 104 กิโลเมตร
- สายปัตตานี – สงขลา สายเก่า 131 กิโลเมตร สายใหม่ 94 กิโลเมตร

ทางหลวงจังหวัด

- สายปะนาเระ – มายอ – ยะรัง ระยะทาง 36 กิโลเมตร
- สายนาประดู่ – ทรายขาว อำเภอกอโคโพธิ์ ระยะทาง 7.75 กิโลเมตร
- สายอำเภอสายบุรี – อำเภอรามัน ระยะทาง 35 กิโลเมตร
- สายหัวคลอง – บ้านนอกอำเภอปะนาเระ ระยะทาง 7 กิโลเมตร

ทางรถไฟ

มีสถานีรถไฟโคกโพธิ์ ห่างจากตัวจังหวัด 26 กิโลเมตร และสถานีรถไฟนาประดู่ ห่างจากตัวจังหวัด 27 กิโลเมตร

ทางน้ำ - มีเรือสินค้ารับส่งสินค้าระหว่างปัตตานี – กรุงเทพฯ ฯ , นราธิวาส – สิงคโปร์ จอดเทียบท่าปากอ่าวปัตตานี

ทางอากาศ - มีสนามบินพาณิชย์ ตั้งอยู่ที่ตำบลบ่อทองอำเภอนงจิก ตรงข้ามค่ายอิงคยุทธบริหารห่างจากตัวจังหวัด 15 กิโลเมตร

การสาธารณสุข

- โรงพยาบาลประจำจังหวัดมี 1 แห่ง โรงพยาบาลประจำอำเภอ 3 แห่ง
- ศูนย์การแพทย์และอนามัยมี 2 แห่ง
- สถานีอนามัยจำนวน 96 แห่ง
- สำนักงานผดุงครรภ์ จำนวน 13 แห่ง
- โรงพยาบาลเอกชนมี 1 แห่ง

ภาคผนวก ข
ข้อมูลจำเพาะของอำเภอแม่ลาน

ภาคผนวก ข

ข้อมูลจำเพาะของอำเภอแม่ลาน

ประวัติความเป็นมาของอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

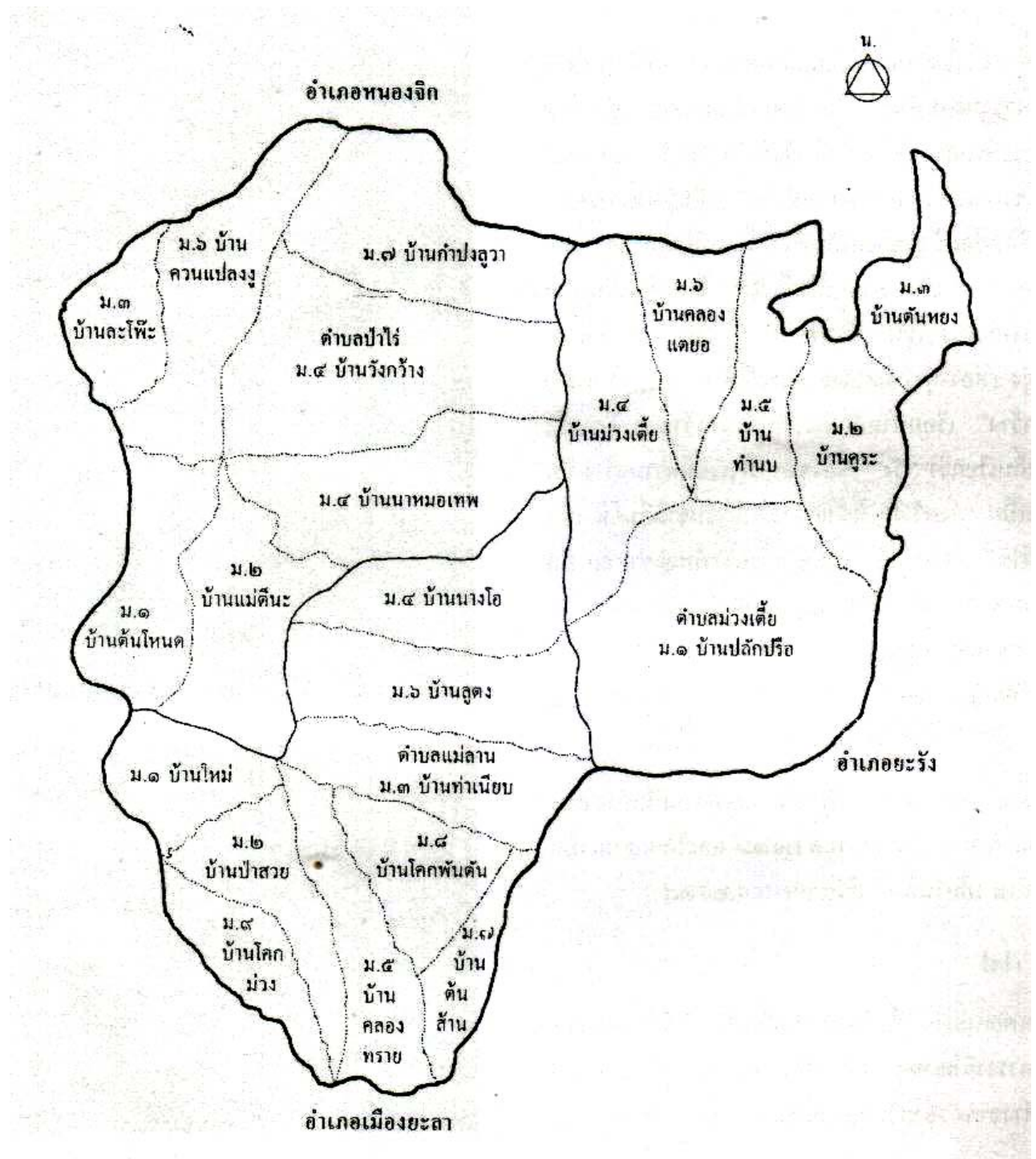
อำเภอแม่ลาน เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นจังหวัดในเขตชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกับชาวไทยพุทธเป็นจำนวนมาก บริเวณที่ตั้งบ้านแม่ลาน มีสภาพเป็นพื้นที่ราบ เป็นลานกว้างหลายพันไร่ ใช้เป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้าน จากลักษณะดังกล่าว ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนี้ว่า “แม่ลาน” และเรียกชุมชนแห่งนี้ว่า “บ้านแม่ลาน” เป็นวัฒนธรรมของการเรียกชื่อหมู่บ้านของคนในพื้นที่นี้ ที่นิยมเอาลักษณะที่เด่นชัดของแต่ละแห่งมาเรียกเป็นชื่อสถานที่ เพื่อเป็นนิมิตหมายในการสื่อสาร กระทรวงมหาดไทย ได้จัดตั้งบ้านแม่ลานเป็นกิ่งอำเภอแม่ลาน เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2532 และได้ยกฐานะเป็นอำเภอแม่ลาน เมื่อวันที่ 7 กันยายน พ.ศ.2538

สภาพทั่วไปอำเภอแม่ลาน ขึ้นกับจังหวัดปัตตานี มีพื้นที่ประมาณ 98.99 ตารางกิโลเมตร ที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลแม่ลาน ห่างจากตัวจังหวัดปัตตานีไปทางทิศใต้ ประมาณ 40 กม.

อาณาเขต	ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอหนองจิก	จังหวัดปัตตานี
	ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอเมืองยะลา	จังหวัดยะลา
	ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอยะรัง	จังหวัดปัตตานี
	ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอยะรัง	จังหวัดปัตตานี
	และอำเภอเมืองยะลา		จังหวัดยะลา

ลักษณะภูมิประเทศ ทางทิศใต้เป็นภูเขาและที่ราบ ส่วนทางทิศเหนือเป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก สภาพภูมิอากาศมีฝนตกชุกเกือบตลอดปี ปริมาณน้ำฝนชุกเกือบตลอดปี ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,300 มิลลิเมตรต่อปี ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่านในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนมกราคม ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงเดือนมกราคม ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 25 - 32 องศาเซลเซียส

อำเภอแม่ลานแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 3 ตำบล 22 หมู่บ้าน ประกอบด้วยตำบลแม่ลาน ตำบลม่วงเตี้ย และตำบลป่าไร่ ชื่อหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นภาษาไทย เช่น บ้านป่าหว้า บ้านนอก บ้านป่าสวย บ้านพลู บ้านยาโมงออก บ้านท่าเนียบ บ้านม่วงหวาน บ้านบางโอ บ้านทอง บ้านลูกโคก บ้านคลองทราย บ้านหัวควน บ้านทองหลา บ้านต้นสน บ้านโคกพันต้น เป็นต้น ชื่อหมู่บ้านเป็นภาษามลายูท้องถิ่นมีมากในตำบลม่วงเตี้ย (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 8. 2529 : 6193 – 6195)

ภาพประกอบ 21 แผนที่อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

ภาคผนวก ค.
แบบสัมภาษณ์บุคคลทางวัฒนธรรม

ภาคผนวก ค.
แบบสัมภาษณ์บุคคลทางวัฒนธรรม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 1 ด้านบุคคล

1. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
2. เกิดวันที่.....
3. อยู่บ้านเลขที่.....
4. บิดาชื่อ.....
5. มารดาชื่อ.....
6. สัญชาติ.....นับถือศาสนา.....
7. สถานะภาพ.....
8. คู่สมรสชื่อ.....อายุ.....ปี
9. บุตร.....คน
10. บุตรชื่อ.....ทำงาน/เรียน.....

ตอนที่ 2 แบบสอบถาม

คำชี้แจง จงอ่านข้อความจากช่องทางด้านซ้ายมือแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างทางขวามือ
ตามความคิดเห็นของท่าน

รายการ	ผู้แสดงเห็นด้วยระดับ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ครอบครัวท่านมีอาชีพแสดงลิเกฮูลู					
2. ท่านสืบทอดการแสดงลิเกฮูลูมาจากบรรพบุรุษ					
3. ท่านมีความภาคภูมิใจที่ได้ร่วมสืบทอดวัฒนธรรมการแสดงลิเกฮูลู					
4. ท่านมีรายได้เพียงพอใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน จากแสดงลิเกฮูลู					
5. ปัจจุบันผู้ชมให้ความสนใจการแสดงลิเกฮูลู					
6. มีการคิดเทคนิควิธีการแสดง และพัฒนาการแสดงลิเกฮูลู					
7. มีการรวมกลุ่มฝึกซ้อมลิเกฮูลูอย่างสม่ำเสมอ					
8. ปฏิบัติตามกฎหมาย กติกา ในการแสดงลิเกฮูลู					
9. ท่านมีส่วนช่วยภาครัฐในการให้ความรู้กับประชาชน					
10. มีการจัดงานแสดงเพื่อช่วยเหลือคณะลิเกอื่น ๆ					

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของคณะลูกเสือ

1. จำนวนสมาชิกลูกเสือในคณะ.....จำนวน.....คน

เพศชาย.....คน เพศหญิง.....คน

ที่	รายละเอียดของสมาชิกคณะลูกเสือ	เพศ ()		สถานภาพสมรส ()			การศึกษา					การทำงาน ()	
		ชาย	หญิง	โสด	แต่งงาน	หย่าร้าง	ไม่ได้เรียน	ต่ำกว่าป.4	จบป.4	จบป.6	อื่นๆ	ทำงาน	ไม่ทำงาน
1													
2													
3													
4													
5													
6													
7													
8													
9													
10													
11													

2. ข้อมูลด้านวัฒนธรรม

1. มีความหลากหลายกระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย

1.1 ท่านมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการแสดงลูกเสือ ในจังหวัดปัตตานีหรือไม่

ตอบ.....

1.2 ท่านมีโอกาสได้เลือกหัวหน้าคณะ หรือผู้นำเพื่อส่งเสริมการแสดง และการเผยแพร่
ลิเกฮูลู หรือไม่ อย่างไร

ตอบ.....

2. กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

2.1 ท่านมีรายได้จากการแสดงครั้งนี้ ท่านควรจัดการแสดงนี้ให้กับคณะอื่น ๆ ในจังหวัด
ปัตตานี หรือไม่ อย่างไร

ตอบ.....

2.2 ท่านมีรายได้เพียงพอจากการแสดงลิเกฮูลู หรือไม่ อย่างไร

ตอบ.....

3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น

3.1 ท่านได้พัฒนาการแสดงลิเกฮูลูให้มีความสนุกสนาน เข้ากับยุคสมัยหรือไม่ อย่างไร

ตอบ.....

3.2 ท่านมีการปลูกฝังให้เยาวชน ลูกหลานในหมู่บ้านชาวไทยมุสลิม ในจังหวัดปัตตานี
เรียนรู้ในด้านการแสดงนี้ หรือไม่ อย่างไร

ตอบ.....

4. มีความบูรณาการ

4.1 นอกจากการแสดงลิเกฮูลู เพื่อเป็นรายได้เลี้ยงชีวิตของตนแล้ว ท่านได้มีการ
พัฒนาจิตใจ มีส่วนร่วมทางการเมือง มีการพบปะคบหาสมาคมซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งรักษาสิ่งแวดล้อม
ในจังหวัดปัตตานีนี้ด้วย หรือไม่ อย่างไร

ตอบ.....

5. สร้างความประสานสอดคล้องและความสมดุลยิ่งขึ้น

5.1 ท่านมีความร่วมมือในด้านอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการแสดงลิเกฮูลู อย่างไร

ตอบ.....

.....
.....

6. มีการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง

6.1 ท่านมีการแสดงความเมตตากรุณาซึ่งกันและกันในจังหวัดของท่านหรือไม่ อย่างไร

ตอบ.....

.....
.....

6.2 ท่านได้ช่วยเหลือคณะลิเกอื่น ๆ ที่ได้รับความเดือดร้อนในระดับที่สามารถช่วยได้และ
มีความยินดีหรือไม่อย่างไร

ตอบ.....

.....

7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม

7.1 ท่านเป็นสมาชิกขององค์กร กลุ่ม สมาคมท่านช่วยสนับสนุนการแสดงลิเกฮูลูหรือไม่
อย่างไร

ตอบ.....

.....

7.2 มีการรวมกลุ่มเพื่อจุดมุ่งหมายในการแสดงลิเกฮูลูหรือไม่ อย่างไร

ตอบ.....

.....

8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม

8.1 ท่านมีการช่วยเหลือสังคม โดยการปลูกฝังค่านิยม ศีลธรรม ความดี ในการแสดง
หรือไม่อย่างไร

ตอบ.....

.....

9. รายละเอียดเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถาม

ความคิดเห็นจากผู้ที่เคยชมการแสดงลิเกฮูลู

○ นิสิต/นักศึกษา ○ ข้าราชการ ○ ประชาชน ○ อื่น ๆ

○ ชาย ○ หญิง

จบการศึกษาระดับ ○ ประถมศึกษา ○ มัธยมศึกษา ○ อุดมศึกษา ○ อื่น ๆ

คำชี้แจง จงอ่านข้อความจากช่องทางด้านซ้ายมือแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างทางขวามือ
ตามความคิดเห็นของท่าน

รายการ	ผู้ชมเห็นด้วยระดับ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ท่านได้รับความรู้จากการแสดงลิเกฮูลู					
2. การแสดงลิเกฮูลูเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ในอำเภอแม่ลาน จ.ปัตตานี					
3. ลิเกฮูลูมีส่วนช่วยส่งเสริมการเมือง ระบอบประชาธิปไตย					
4. ผู้สืบทอดการแสดงลิเกฮูลู คือคนในครอบครัว					
5. ลิเกฮูลูเป็นความภาคภูมิใจของชาวไทยมุสลิม อำเภอแม่ลาน					
6. ท่านสามารถเข้าใจ การร้องโต้ตอบ ในการแสดงลิเกฮูลู					
7. ลิเกฮูลูมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างรัฐกับประชาชน					
8. ท่านให้ความสนใจในการแสดงลิเกฮูลู มากกว่านักร้องนำ					
9. การแสดงท่าทางของลูกคู่ช่วยเพิ่มสีสันให้การแสดง					
10. ท่านได้ชมการแสดงลิเกฮูลูอย่างสม่ำเสมอ					
11. การแสดงลิเกฮูลูมีระยะเวลาเหมาะสมในการแสดง					
12. ผู้ชมได้รับความเพลิดเพลิน					

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง
รายนามผู้ให้ข้อมูล

ภาคผนวก ง
รายนามผู้ให้ข้อมูล

ลำดับ	ชื่อ – นามสกุล	วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์	อาชีพ
1.	อาจารย์ วาที ทรัพย์สิน	19 ก.ค. 47 20 ก.ค. 47 31 ก.ค. 47 9 ส.ค. 47 11 ธ.ค. 47	รองคณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ ม.สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
2.	นายยูโซ๊ะ อุมาร์ (ป่อทอง)	19 ก.ค. 47 20 ก.ค. 47 31 ก.ค. 47 9 ส.ค. 47 25 ก.ย. 47	หัวหน้าคณะลิเกฮูลู ยูโซ๊ะ ป่อทอง
3.	นายมอฮาหมัดซอรี อาบู	31 ก.ค. 47 9 ส.ค. 47 11 ธ.ค. 47	นักดนตรี (รำมะนา)
4.	นายโซ๊ะ ยีกาจิ	31 ก.ค. 47	ผู้ใหญ่บ้าน
5.	นายอูมา แขวงเส้น	31 ก.ค. 47 9 ส.ค. 47 11 ธ.ค. 47	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน , น้องร้อง (ลิเกฮูลู)
6.	นางสาวจิราพร บัวผุด	20 ม.ค. 47 12 ก.ค. 47 15 ก.ย. 47	อาจารย์ดนตรีไทย
7.	นายหามะ ลาเตะ	31 ก.ค. 47	นักแสดงลิเกฮูลู
8.	นายหวังสะมะแอ แห่เหล็ม	31 ก.ค. 47	นักแสดงลิเกฮูลู
9.	นายเสะจิ เสะอุเซ็ง	31 ก.ค. 47	นักดนตรีลิเกฮูลู

ภาคผนวก จ.

กิจกรรมการฝึกซ้อมและการแสดงของคณะลิเกฮูลู

คณะอาเหาะป อุมาร์ อาเหาะปยู อำเภอมะละงู ในจังหวัดปัตตานี

ภาพประกอบ 22 การแสดงลีเกสสุของคณะอาเนาะป อุมาร์ อาเนาะปูยู

ภาพประกอบ 23 การตั้งแถวของลูกคู้หน้ากระดานบนเวที

ภาพประกอบ 24

นายโฆะ ยีกาจิ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านแม่ลาน และหัวหน้าคณะลิเกฮูลูมาดูแลความเรียบร้อยขณะฝึกซ้อม

ภาพประกอบ 25 บรรยายภาพความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่บ้านแม่ลาน

ภาพประกอบ 26 สถานที่ฝึกซ้อมของลีเกสลุคอะเนาะป อุมาร์ อานะปยู

ภาพประกอบ 27 สภาพแวดล้อมขณะฝึกซ้อมลิเกฮูลู

ภาพประกอบ 28 เยาวชนและผู้ปกครองในหมู่บ้านแม่ลาน มาร่วมฝึกซ้อมลิเกฮูลูอย่างพร้อมเพรียง

ภาพประกอบ 29

ภาพประกอบ 29-30 การฝึกซ้อมลิเกฮูลูคณะอาเนาะเป อุมาร์ อาเนาะปยู ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล
วันเดือนปีเกิด
สถานที่เกิด
สถานที่อยู่ปัจจุบัน

นางสาวณัฐพร หอมแซม
วันพุธที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2522
โรงพยาบาลศิริราช
บ้านเลขที่ 46/24 ซอย 6 หมู่บ้านเมืองแก้ว
ถนน บางนา-ตราด ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี
จังหวัดสมุทรปราการ 10540

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2547

วุฒิการศึกษา ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (ศป.ม.)
สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

พ.ศ. 2544

วุฒิการศึกษา การศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.)
สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย
จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

พ.ศ. 2540

วุฒิการศึกษามัธยมศึกษา ปีที่ 6
จาก โรงเรียนราชวินิตบางแก้ว ในพระบรมราชูปถัมภ์